

Lidingö
stad

2024-08-14
LS 2023/120

Miljö- och
stadsbyggnadskontoret

Lidingös kulturmiljöprogram 2024

Del 2 – Lidingös bebyggelsehistoria och
särskilt värdefulla kulturmiljöer

ANTAGANDEHANDLING

Medverkande

Projektgrupp miljö- och stadsbyggnadskontoret

Sofia Bruto, bebyggelseantikvarie, Stockholms byggnadsantikvarier AB

Anna Sterner, bebyggelseantikvarie, AIX arkitekter

Ida Aronsson, projektledare, miljö- och stadsbyggnadskontoret

Gudrun Bohlin, bebyggelseantikvarie, miljö- och stadsbyggnadskontoret

Charlotta Parkvall, plan- och exploateringskoordinator, miljö- och stadsbyggnadskontoret

Sara Helmersson, miljö- och stadsbyggnadschef, miljö- och stadsbyggnadskontoret

Per Dunberg, plan- och bygglovschef, miljö- och stadsbyggnadskontoret

Jonas Uebel, tf. plan- och bygglovschef, miljö- och stadsbyggnadskontoret

Styrgrupp, miljö- och stadsbyggnadsnämnden

Birgitta Sköld (LP), ordförande miljö- och stadsbyggnadsnämnden

Nils-Henrik Tideberg (M), vice ordförande miljö- och stadsbyggnadsnämnden

Björn Rosén (LP), ledamot miljö- och stadsbyggnadsnämnden

Christer Serenhov (M), ledamot miljö- och stadsbyggnadsnämnden

Referensgrupp

En referensgrupp* har medverkat i arbetet med representanter från:

Lidingö hembygdsförening

Centrala Lidingö Villaägareförening

Lidingö villor – Villaägareföreningar i samverkan

Fastighetsbolaget John Mattson

*På möten med referensgruppen deltog projektgruppen samt Birgitta Sköld och Nils-Henrik Tideberg från styrgruppen.

Alla foton är tagna av Lidingö stad. Alla kartor och illustrationer är gjorda av Lidingö stad. Illustration framsida: Maria Nästesjö, planarkitekt, miljö- och stadsbyggnadskontoret

Antagen av kommunfullmäktige den XX 20XX.

Innehållsförteckning

Medverkande	2
Bakgrund.....	4
Inledning.....	5
Lidingös bebyggelseutveckling	7
Lidingös stadsdelar och särskilt värdefulla kulturmiljöer	15
Hersby	16
Islinge	37
Torsvik och Herserud.....	46
Grönsta, Näset och Bo	58
Sticklinge.....	78
Ekholmsnäs och Yttringe	86
Bosön, Rudboda och Södergarn.....	106
Gångsätra och Mosstorp	115
Baggeby och Larsberg	121
Skärsätra.....	130
Brevik och Mölna	147
Gåshaga, Killinge och Käppala	162
Elfvik.....	169
Öarna.....	177
Litteratur- och källförteckning	188

Bakgrund

I frågor om bygglov och vid planläggning ska en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen göras. Kulturhistoriskt värde och bevarandet av dessa är ett sådant allmänt intresse som definieras i plan- och bygglagen. Att värna det allmänna intresset är viktigt för alla. Det är stadens ansvar att intresset tas om hand.

Lidingös första kulturmiljöprogram antogs 1990. Programmet togs fram av byggnadsantikvarier vid Stockholms läns museum och redovisar skyddsvärda kulturmiljöer och vissa enskilda byggnader som bedömdes ha kulturhistoriska värden.

För att få en aktuell överblick över stadens kulturmiljöer och identifiera vad som är särskilt viktigt att värna och ta hänsyn till har ett nytt, reviderat och utvecklat kulturmiljöprogram (KMP) tagits fram, Lidingös kulturmiljöprogram 2024. De kulturmiljöer som pekades ut i KMP 1990 har setts över i syfte att bedöma vilka områden som fortsatt har särskilda värden, samt om nya områden behöver tillkomma. Arbetet har resulterat i nya beskrivningar och värderingar vilka ersätter kulturmiljöprogrammet från 1990.

Kulturmiljöprogrammet ska vara ett styrdokument som skapar goda förutsättningar i det dagliga arbetet och bidrar till välgrundade, rättssäkra och välmotiverade beslut. Riktlinjerna ska skapa så god förutsägbarhet som möjligt för fastighetsägare och förvaltare.

Lidingös kulturmiljöprogram består av två delar:

- **Lidingös kulturmiljöprogram 2024, del 1 – En handbok för fastighetsägare och beslutsfattare med regelverk, rutiner och förhållningssätt vid kulturmiljöfrågor.**

Del 1 är en sammanställning av regelverk, mål, centrala begrepp och annan information som är relevant för fastighetsägare vid förvaltning och utveckling. I del 1 tydliggörs miljö- och stadsbyggnadsnämndens rutiner vid de olika stadsbyggnadsprocesserna i de fall staden involveras, bland annat vid detaljplanering, bygglovshandläggning och byggprocess. Del 1 innehåller även generella råd till fastighetsägare om underhåll, ombyggnad och förvaltning av särskilt värdefulla byggnader.

- **Lidingös kulturmiljöprogram 2024, del 2 – Lidingös bebyggelsehistoria och särskilt värdefulla områden.**

I del 2 presenteras i korthet Lidingös utveckling från forntid till nutid och stadens olika stadsdelar beskrivs. För varje stadsdel redovisas vilka områden inom stadsdelen som har bedömts vara särskilt kulturhistoriskt värdefulla. För varje område presenteras en ko sammanfattande värdering. En fördjupad text med beskrivning av respektive områdes karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner från stadens webbkarta.

Inledning

Människan har alltid påverkat sin omgivning och lämnat spår i landskapet. Exempel på sådana spår är odlingslandskap, byggnader och vägar. Alla dessa spår är historiska dokument som berättar om människors liv, boende och arbete.

Med kulturmiljö menar man den miljö som påverkats och formats av mänsklig aktivitet. Kulturmiljön är en del av vårt kulturarv. Kulturarvet utgörs av vad tidigare generationer skapat och som vi ärvt. Kulturarvet omfattar både fysiska föremål som till exempel byggnader och fornlämningar, men också traditioner, språk och berättelser, det vi kallar immateriella kulturarv.

En kulturmiljö skapas vanligen av flera enskilda objekt som till exempel fornlämningar, byggnader, bebyggelsestrukturer, trädgårdar och vägar. En byggnad, oavsett storlek och utförande, är alltid uppförd i något syfte. Därför är våra byggnader och den miljö de skapar viktiga historiska dokument. Den berättelse en byggnad eller en kulturmiljö förmedlar är viktig och ger djup åt vår gemensamma historia. Våra kulturmiljöer är levande resurser som ska utvecklas och användas, men för alla kulturmiljöer finns en kritisk punkt. När en förändring passerat förbi denna punkt minskar förståelsen av platsen, av berättelsen, eftersom pusselbitar saknas. Därför är det viktigt att tidigt i den fysiska planeringen utgå från varje plats specifika förutsättning för att öka möjligheten till att ta tillvara kulturarvet som en positiv resurs.

Lidingös kulturmiljöer berättar Lidingös historia, om hur de människor som bott på Lidingö tänkt, utformat och skapat Lidingös karaktärsdrag och den identitet som vi i dag uppfattar som Lidingös.

Arbete med urval av kulturmiljöer

Lidingös första kulturmiljöprogram antogs 1990 och har varit till stor hjälp i den fysiska planeringen och i bygglovsfrågor. Programmet togs fram av byggnadsantikvarier vid Stockholms läns museum och redovisar skyddsvärda kulturmiljöer och vissa enskilda byggnader som bedömdes ha kulturhistoriska värden. Programmet är i första hand en redovisning av skyddsvärda kulturmiljöer och innehåller inte samtliga kulturminnen i staden. I programmet hänvisas för vidare information till Riksantikvarieämbetets Fornsök vad gäller fornminnen samt till stadens byggnadsinventeringar för enskilda byggnader. Underlaget baserades på inventeringar som utfördes från 1970-talet och fram till 1990-talet. För att få en aktuell överblick över stadens kulturmiljöer och identifiera vad som är särskilt viktigt att värna och ta hänsyn till nu och i framtiden har därför ett nytt, reviderat och utvecklat stadsövergripande kulturmiljöprogram tagits fram.

Under 2023 och 2024 har en översyn av de kulturmiljöer som pekades ut i KMP 1990 utförts med syfte att se över vilka områden som fortsatt bedöms vara särskilt värdefulla kulturmiljöer, och om nya behöver tillkomma. Arbetet har resulterat i nya beskrivningar och värderingar som ersätter KMP från 1990. Till grund för detta

arbete har utöver KMP 1990 ett inventeringsmaterial av Lidingös bebyggelsemiljöer som togs fram under åren 2013–2015 av arkitekt och antikvarie Christer Vik och bebyggelseantikvarie Erik Holmström, legat till grund. Urval och bearbetning har gjorts av bebyggelseantikvarie Sofia Bruto, Stockholms byggnadsantikvarier AB och bebyggelseantikvarie Anna Sterner, AIX arkitekter. Arbetet har projektletts av miljö- och stadsbyggnadskontoret i samarbete med en styrgrupp från miljö- och stadsbyggnadsnämnden.

I arbetet har inte bebyggelsemiljöer uppförda efter år 2000 tagits med. Detta innebär inte att sentida byggnader eller områden inte har kulturhistoriska värden, men det kan vara svårt att värdera det som står oss närmast i tid. Dessa områden låter vi våra framtida invånare och experter att bedöma.

Arbetet med värdering och urval har tagit utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets Plattform Kulturhistorisk värdering och urval liksom Boverkets råd kring värdering och begreppet särskilt värdefull kopplat till plan- och bygglagen. I dokumentet "Lidingös kulturmiljöprogram 2024 Del 1 – En handbok för fastighetsägare och beslutsfattare med regelverk, rutiner och förhållningssätt vid kulturmiljöfrågor" framgår syftet och bakgrunden till arbetet med att uppdatera urvalet samt den metod som har använts. Dessa två dokument utgör tillsammans Lidingö stads nya kulturmiljöprogram.

Beskrivningar av särskilt värdefulla kulturmiljöer

I detta dokument presenteras i korthet Lidingös bebyggelseutveckling från forntid till nutid, beskrivningar av stadens olika stadsdelar samt de områden som bedöms utgöra en särskilt värdefull kulturmiljö inom respektive stadsdel. För varje kulturmiljö finns det en längre beskrivning att ladda ner på stadens hemsida, via webbkartan.

Lidingö har 29 stadsdelar, i kulturmiljöprogrammet redovisas flera stadsdelar tillsammans i samma stadsdelsbeskrivning, därför har programmet endast 14 stadsdelsrubriker.

Varje beskrivning avslutas med råd och rekommendationer för respektive kulturmiljö. Dessa är just råd och syftet är att de ska ge inspiration och vägledning kring hur fastighetsägare kan tänka kring förvaltningen av den egna fastigheten för att de värden som karaktäriserar området i dag ska bevaras för framtiden.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader

Lidingö har många kulturhistoriskt värdefulla och intressanta byggnader. Såväl villor, grupphusbebyggelse, flerbostadshus och verksamhetsbyggnader har ofta uppförts med höga gestaltningsambitioner och mycket god materialkvalitet. Kulturmiljöprogrammet lyfter fram och beskriver ett antal miljöer som bedöms vara särskilt värdefulla. I dessa miljöer kan finnas byggnader som i sig är särskilt värdefulla, andra som miljömässigt är viktiga, och en del som i sig inte har några

särskilda kulturhistoriska värden. Särskilt värdefulla byggnader finns naturligtvis även utanför de redovisade kulturmiljöerna.

Vissa byggnader omfattas av skydd i den detaljplan som gäller för fastigheten. Andra byggnader har tagits upp i de byggnadsinventeringar som gjorts på ön. Vill du veta mer om din fastighet, vad detaljplanen säger, och om byggnaden ingår i någon inventering, kontakta kundcenter på miljö- och stadsbyggnadskontoret.

Lidingös bebyggelseutveckling

Forntid till 1700-tal

För omkring 1500 år sedan skapades förutsättningar för bosättningar på Lidingö i och med landhöjningen. Gynnsammast var förhållandena vid Kyrkvikens inre del, norr om Stockbysjön och i dalgången vid Sticklinge där det frilagts odlingsbar och betesrik mark. Människor har bott på Lidingö sedan 600-talet. På ön finns cirka 125 registrerade fornlämningar. bla stensättningar, gravhögar, runristningar, husgrunder, fartygs- och båtlämningar och gravfält.

Vägar till kyrka, färjeplatser och mellan gårdar växte tidigt fram. Delar av det äldre vägnätet finns bevarat i dagens trafikleder. Dagens stadsdelsgränser följer ofta de gamla gränserna mellan de gårdar som etablerades.

Redan från tidig medeltid känner vi namnen på ett 20-tal gårdar på Lidingö som till exempel Stockby, vars gårdsnamn är känt från 1379 då den tillsammans med ett flertal andra gårdar kom att tillhöra Bo Jonsson Grip. Bo Jonsson var under sent 1300-tal ägare till större delen av Lidingö, inklusive Fjäderholmarna och stora och Lilla Höggarn samt Tranholmen. Under slutet av 1400-talet kom Lidingö att tillhöra släkten Banér på Djursholms slott. Johan Gabriel Banér d.y. sålde alla s.k. frälsehemman på Lidingö 1775 till förmögna stockholmare.

Några av de fornlämningar som finns på Lidingö:

Sticklinge gravfält vid Tyktorpsvägen.

Gravfältet innehåller ca 40 gravar från järnåldern, 500 f Kr –1050 e Kr. Det anses vara begravningsplats för de människor som bodde i den förhistoriska byn, Sticklinge gård. Området är inhägnat för fårbeta och ligger längs med Lidingöloppsspåret där det korsar Tyktorpsvägen.

Bo gravfält och runristning (Askrike)

Gravfältet innehåller nio högar, 36 runda gravar, en närmast kvadratisk och tre rektangulära gravar och en treudd. Det anses ha varit begravningsplats för de människor som bodde i den förhistoriska byn, gården Vikby som var föregångare till dagens Bo gård. Runhällen upptäcktes 1984 och är Lidingös andra hittills kända runristning. Den är sannolikt från 1000-talet e Kr och texten lyder: "Åsmund ristade runor efter Sten sin farfar och fadern till Sibbe och Gerbjörn...ett stort minnesmärke efter en god man".

Gravröse i Rudboda

Det mäktiga gravröset ligger på en bergstopp i tallskogen. Det har en diameter på tolv meter. Röset undersöktes och återställdes 1925. Man fann då en brandgrav från vikingatiden med gravgåvor som glaspärlor, ett ringspänne, delar av en bronsvåg och ett antal spikar och nitar. Förhistoriska brandgravar är gravar som har det gemensamt att de har anlagts efter att kroppen har bränts.

Stockby gravfält (vid f.d. Stockby motionsgård)

Gravfältet består av fem gravar från tiden 500 e Kr –1050 e Kr. Det anses ha varit begravningsplats för de människor som bodde i den förhistoriska byn, gården Stockby.

Gravfält norr om Långängens gård

Gravfältet består av tolv lämningar från tiden 500–1050 e kr. Det anses ha varit begravningsplats för de människor som bodde kring Långängens gård.

Lämningar efter gamla Baggeby gård

Här finns husgrunder, rester av brygga och allé efter gamla Baggeby gård. Gården är en av Lidingös mindre och med anor från medeltiden. Gården förföll på 1930-talet och huvudbyggnaden revs 1960.

Lämningar efter Mölna kvarn

Vid Mölna gård finns lämningar från den vattenverksamhet som tidigare fanns på platsen. En förutsättning för platsens kvarntraditioner var att vattenflödet från Kottlasjön här har sitt utlopp via Mölnaån till Lilla Värtan. Gården omnämns så tidigt som på 1500-talet, och namnet i sig har med kvarnar att göra (möllor). Många kvarnbyggnader och olika slags industriella verk har avlöst varandra på platsen. Kvarndammen och de stenkantade vattenrännorna från kvarnindustrins tid finns kvar intill gården.

1700-tal – Lidingö säljs

1731 gjordes Djursholm till ett fideikommiss i vilket Lidingö ingick. Bara några decennier senare, 1774, ansökte den skuldsatte Johan Gabriel Banér om att få överflytta lidingödelen av fideikommisset till ett annat av sina gods för att möjliggöra en försäljning av egendomarna på Lidingö.

Lidingös gårdar var fram till utförsäljningen så kallade frälsehemman. Arrendatorerna bedrev förutom jordbruk också boskapsskötsel och fiske. Vid det laga skogsskifte som genomfördes mellan Lidingös 25 frälsehemman i samband med utförsäljningen 1774 kom gårdarnas fastighetsgränser att bestämmas. Torpen med uppodlad mark införlivades med respektive hemman. Gårdarna kom som tidigare också att drivas som jordbruk där även fiske och boskapsskötsel var fortsatt viktiga näringar.

Flertalet gårdar såldes till medlemmar ur det stockholmska borgerskapet hos vilket det under 1700-talet blivit uppskattat att ha sommarnöje på Lidingö. Redan före Banérs utförsäljning hade många av gårdarna arrenderats av högreståndspersoner, av de 25 frälsehemmanen var bara åtta brukade av landbor. Sedan länge hade det varit vanligt att högreståndspersoner arrenderade eller ägde gårdar utanför staden för sommarboende och då främst av ekonomiska skäl, (inkomster och egen försörjning från jordbruk) och inte för rekreation. Sommarboende som "ren rekreation" är en företeelse som började utvecklas under andra hälften av 1700-talet.

Efter Banérs utförsäljning uppfördes på ett flertal av gårdarna mindre herrgårdar/mangårdsbyggnader som eleganta och bekväma sommarnöjen. Dessa gårdar, uppförda från 1775 och ett par decennier in på 1800-talet, utgör tillsammans en bebyggelsemiljö av stort kulturhistoriskt värde. De uppfördes vid i huvudsak samma tid och främst för rekreation även om jordbruken i många fall drevs vidare under sina nya ägare. Det ligger nära till hands att se dessa på Lidingö så tidigt uppförda herrgårdsbyggnader som ett led i framväxten av den svenska sommarvillakulturen.

Den största och kanske mest anspråksfulla av Lidingös gårdar var Elfviks gård från 1775. Byggnaden uppfördes i liggtimmer och hade tegeltäckt sadeltak. Köparen, Petter Widman, avsåg troligen att använda gården som sommarnöje. Vid Lars Fresks ombyggnad 1809 tillkom en våning och byggnaden förlängdes. De nya byggnadsdelarna var i tegel och byggnaden försågs då med valmtak. Till gården hörde en elegant trädgård som sträckte sig ner till vattnet.

Ekholmsnäs, uppförd redan 1776–78, är med sin sexdelade plan, ursprungligen panelade fasader och sitt mansardtak i huvudsak typisk för många av de herrgårdar som kom att uppföras på Lidingö redan under 1770-talet.

En år 1815 uppförd mangårdsbyggnad, var den numera försvunna Stockby gård. Byggnaden var liksom Ekholmsnäs tidstypisk och representativ med timmerstomme

med ljusgul panel och halvvalmat mansardtak med tegel. Planlösningen tycks ha varit den vanligt förekommande sexdelade planen. En annan var Kottla gård som varit ett torp under just Stockby. Den uttalat herrgårdsliknande, tidstypiska byggnaden med mansardtak uppfördes troligen omkring år 1800. Dess karaktär av sommarbostad kom långt senare att understrykas då den vid mitten av 1800-talet försågs med en praktfull veranda i schweizerstil - sommarvillans kanske tydligaste karaktärsdrag.

Andra nya "herresäten" var till exempel Långängens gård (1770-talet), Lidingsberg (1775), Bo gård (1777), Västra Yttringe gård (sent 1700-tal), Östra Yttringe gård (1801), Gångsätra gård (1808) och Rudboda (1811).

1800-talets mitt till början av 1900-talet: sommarnöjenas tid
Intresset för hälsa, hygien och friluftsliv hos en framväxande borgarklass samt nya sätt att resa, som med ångbåt och tåg, skapade förutsättningar för uppförandet av stora sommarvillor längs stränderna i Stockholms skärgård. Till villorna hörde ofta bryggor, badhus och lusthus.

De första sommarvillorna på Lidingö byggdes främst på ofri grund, på arrenderad mark. 1881 kom en ny kunglig förordning som gjorde det mycket lättare att stycka av mark. Bland Lidingös markägare blev det då mycket lönsamt att stycka av strandfastigheter. Många av de nya fastigheterna förvärvades av byggmästare som uppförde villor som de sedan hyrde ut eller sålde vidare.

Villorna präglas av så kallad panelarkitektur med stildrag från schweizerstil, nationalromantik och engelsk cottagestil och betonar fältindelningar och listverk med figursågade detaljer och dekorationer.

Tidigt 1900-tal: Villastadens framväxt

Med industrialismen växte en borgarklass fram med nya ideal och krav på bostadens och byggandets gestaltning och idéinnehåll. För denna borgarklass planerades villastäder i många svenska städer under tidigt 1900-tal. Villastäderna hade ofta internationella förebilder. Lidingö, som dittills varit en lantlig idyll, började exploateras under det tidiga 1900-talet av ett flertal tomtbolag där AB Lidingö Villastad, grundat 1906 av Hjalmar Arwin, blev det främsta. Flera villastäder växte fram under samma tid i Brevik, Heraserud och Islinge.

I början av 1900-talet ritade arkitekten Per Olof Hallman för AB Lidingö Villastad en stadsplan som var väl anpassad till topografin. Tomterna var stora och tanken var att naturlandskapet med tallar, blåbärsris och bergknallar skulle bevaras. Det bolaget byggde blev stommen i det villasamhälle som skulle komma att bli dagens Lidingö. Några av samtidens främsta arkitekter anlätades och byggnader uppfördes som har ritats av bl. a Per Olof Hallman, Jacob J:son Gate, Alf Landén, Ivar Tengbom, Wilhelm Klemming, Carl Bergsten, Ivar Callmander och Isak Gustaf Clason.

Villor i nationalromantisk och jugendstil uppfördes i snabb takt, med både stadsplaneideal och arkitektoniska influenser från främst England.

Lidingö villastad var en av de modernaste och mest genomtänkta utformade av de nya villastäderna kring Stockholm och här finns ännu bebyggelsemiljöer och enskilda byggnader som är mycket välbevarade. Enklare villor på mindre tomter avsedda för arbetare och hantverkare finns också bevarade.

Villastäderna behövde själva skapa den infrastruktur som dess blivande invånare både behövde och efterfrågade. Vägar och allmänna platser byggdes, vatten och avlopp anlades och elektricitetsförsörjning säkrades.

En förutsättning för utbyggnaden av villasamhället var att kommunikationerna mellan fastlandet och ön förbättrades. AB Lidingö Villastad anlade den Norra Lidingöbanan 1907 mellan Islinge och Hersbyholm. 1914 byggdes den Södra Lidingöbanan på initiativ av Agas grundare Gustaf Dalén som både bodde och etablerade sitt företag i Skärsätra. Sträckningen var till en början mellan Herserud och Skärsätra. Sträckan mellan Herserud och Ropsten trafikerades av ångbåt. Flera av de stationshus som etablerades längs med banans sträckning finns kvar än i dag, och är uppskattade och karaktärsfulla inslag i miljön.

En flottbro anlades mellan Torsvik och Ropsten 1882, och ersatte då en äldre flottbro vid Larsberg över till Djurgården. Med den alltmer ökande bilismen och anläggandet av Lidingöbanan var behovet av en fast bro stort. På initiativ av Hjalmar Arwin ersattes flottbron 1925 av en fast bro, gamla Lidingöbron.

Tidigt 1900-tal: Flerbostadshus och radhus

Under 1900-talets första decennier byggdes bara ett fåtal hyreshus och radhus på Lidingö. Men de som ändå byggdes visar på att andra boendeformer än den egna villan har funnits på Lidingö före flerbostadshusområdenas tillkomst under efterkrigstiden.

För personal vid järnvägen och arbetare som behövdes vid anläggandet av den nya villastaden byggdes 1908 en radhuslänga, Canada, som bedöms vara Sveriges äldsta radhus i modern mening. Strax efter uppfördes ytterligare en radhuslänga i kvarteret Tegen Större, åt en mer välbärgad medelklass.

I Bergsätra uppfördes arbetarbostäder för Agas anställda, det mäktiga Mittvägshuset. Ett flertal flerbostadshus klättrade upp för Torsviksbacken i anslutning till den gamla bron. Dessa försvann när den nya bron byggdes 1971, men i närheten, vid Björnvägen, finns enstaka äldre flerbostadshus bevarade.

Tidigt 1900-tal: Sport- och kolonistugor

År 1910 uppfördes ett antal små sportstugor i Grönsta, Sveriges första sportstugeområde. Grönstakolonin, som blev en förebild för senare

sommarstugeområden av mer folklig karaktär, är av riksintresse för kulturmiljövården. Kolonin kallades från början en "friluftsstugekoloni" och lockade till sig intressenter från Stockholmsområdets övre samhällsskikt. Intresset för friluftsliv på landet var vid denna tid stort bland landets intellektuella. Släkt- och vänskapsband spelade stor roll i kolonins tidiga utveckling.

Senare uppfördes liknande områden i Trolldalen och Dalakolonin på östra Bosön. Sportstugekolonierna berättar om det tidiga 1900-talets syn på natur och friluftsliv. Det tidiga 1900-talets nationalromantiska era stod för en idealistisk syn på friluftsvistelse och var inspirerad av engelska "weekend cottages". Efter första världskriget växte ett mer modernistiskt synsätt fram där ett sportbetonat friluftsliv var idealet. Det gav upphov till den mer moderna amerikanskt inspirerade typ av sportstuga som det även finns några tidiga exempel på i Grönstakolonin.

1920–1930-tal: Mellankrigstiden

Många tomter inom villabolagens områden blev bebyggda först under 1920-talet och då ofta med enklare bebyggelse. Nya områden exploaterades som till exempel Mosstorp. 1925 uppfördes inom Lidingö Villastad utställningsområdet Bygge och Bo, i dag av riksintresse för kulturmiljövården. Området utformades med den svenska småstaden som förebild. Villorna kom starkt att präglas av 1920-talets klassicism.

Under 1930-talet upprättades nya planer av staden för bland annat Islingeplatån och området norr om Kyrkviken. Egnahemsrörelsen, som fick stort utrymme i Stockholms ytterstad, fick ingen större spridning på Lidingö. Mindre monteringsfärdiga egnahem uppfördes dock bland annat i Islinge och Mosstorp.

En tongivande arkitekt på Lidingö vid den här tiden var Einar Rudskog som har ritat många villor på ön. 1940 blev han Lidingös stadsarkitekt och medverkade till att ta fram många av Lidingös stadsplaner.

1940–1950-tal: Efterkrigstiden

1943 presenterades den första dispositionsplanen för Lidingö. Planen hade en ny struktur med blandad bebyggelse med flerfamiljshus.

Planen väckte viss debatt på Lidingö eftersom många ville behålla Lidingö som ett renodlat villasamhälle utan flerbostadshusområden.

Planen introducerade grannskapsenheten på Lidingö. En grannskapsenhet är en stadsplaneringsidé med ett mindre centrumområde med bostäder, skola, samhällsservice och kommersiell service. Grönområden med utblickar och rekreationsytor var viktiga inslag. Bostadsområdena skulle på så sätt utveckla ett eget liv och inte endast bli sovstäder till en stadskärna. Influenserna kom framför allt från England. På Lidingö finns exempel på "grannskapsenheter" på Torsvikshöjden, Baggeby/Bodal och Näset.

Torsvikshöjden blev den näst första grannskapsenheten i Sverige, efter Årsta i Stockholm. Det medförde att Torsvikshöjden fick både nationell och internationell uppmärksamhet som ett för sin tid högmodernt planerat och bebyggt område.

Näset uppfördes under tidigt 1960-tal på en höjd norr om Norra Kungsvägen. Källängsvägen löper i en slinga kring vilken lamellhus och höga punkthus är placerade. Vid entrén till området ligger ett tidstypiskt utformat torg med butiker. Området är välplanerat och arkitektoniskt högkvalitativt. Vid planeringen har topografin skickligt utnyttjats.

Under denna period planerades och byggdes också flera väl utformade radhusområden på Lidingö, till exempel Stureplatån, Hersby Åker och Mölna radhusby.

1960–1970-tal: Rekordåren

Den storskaliga bostadsutbyggnaden som skedde i Sverige på 1960-talet och en bit in på 1970-talet finns representerad även på Lidingö.

I början av 1960-talet lät staden uppföra Lidingös då mest moderna bostadsområde i centrala Skärsätra norr om Södra Kungsvägen. Området var färdigt 1971. En målsättning vid planeringen var att bebyggelsen skulle integreras i det befintliga skärgårdslandskapet. Dungar av tallar med hållmark och blåbärsris växlades med öppna grönytor med planteringar.

Stadsdelen Larsberg uppfördes åren 1965–1973. Redan 1969 hade Larsberg 1200 lägenheter och ett centrum med detaljhandel, skola och andra samhällsfunktioner. De svängda skivhusen, båghusen, med platta tak är anpassade till kustlinjens form och till Larsbergsvägens mjuka svängar.

Diskussioner kring ett nytt centrum på Lidingö fördes redan på 1960-talet. Efter flera tävlingar och många förslag vann ett förslag till ny centrumbebyggelse av Sten Samuelson 1967. Förslaget, som var storskaligt och skulle ha inneburit stora rivningar i kvarteren längs och runt Stockholmsvägen, kom aldrig att genomföras i sin helhet, men det nya stadshuset uppfördes och stod färdigt 1977. Byggnaden är ett exempel på internationell modernism där tidens tankar kring demokrati och transparens uttrycks i byggnadens plan och uppglasade fasader.

Mellan åren 1968 och 1971 byggdes Lidingöbron. Ursprungstanken var att två broar skulle ersätta den Gamla Lidingöbron från 1925, men endast den södra uppfördes.

Under tidigt 1970-tal uppfördes i Högsätra ett större bostadsområde med flerbostadshus och radhus. Området är tidstypiskt rationellt och storskaligt gestaltat. Bostadsområdet Lojo tillhör också den här tiden, där bebyggelsen har en mer lågmäld skala än vad som är vanligt i många andra miljonprogramsområden. Området består av tvåvåningshus, promenadstråk och små parker mellan husen.

Från 1970-talet är befolkningsökningen på Lidingö måttlig. Byggandet på Lidingö fortskrider i mer långsam och eftertänksam takt. Under denna period byggdes också flera radhusområden på Lidingö.

Kursgårdarna på Elfviklandet

Elfviklandets kuststråk mot Hustegafjärden blev sommarvillornas kust när flera villor byggdes här på 1870–1890-talen. Några anläggningar var stora och påkostade och ritade av tidens mest välkända arkitekter. Flertalet villor omgavs av engelskinfluerade små parker i sjösluttningen. Efter andra världskriget blev Elfviklandet med sin vackra skärgårdsnatur och det Stockholmsnära läget attraktivt för flera organisationer kopplade till fackföreningsverksamhet, offentlig verksamhet och näringsliv. På de gamla sommarvillornas plats uppfördes en rad kursgårdar.

Kursgårdarna representerar en modernistisk institutionsbebyggelse i rekreativ miljö, som förutsatte en geografisk närhet till storstaden och dess centrala samhällsfunktioner under efterkrigstidens rekordår på 1950- och 1960-talen.

1990-tal till nutid

Det är först under 1990-talet som ett nytt centrum blir verklighet. Arkitekten bakom förslaget var Lolle Lundqvist (Lundqvist- Carrier arkitekter). 1960-talets storskaliga stadsplaneideologier hade nu blivit passé. Den karaktär Lidingö centrum nu har är betydligt mer lågmäld, med en mänsklig och inbjudande skala.

I Gåshaga uppfördes under 2000-talets första decennium ett större bostadsområde med varierad bebyggelse och med olika upplåtelseformer. Bebyggelsen har med sina ljusa volymer tidstypiskt ”senfunktionalistisk” karaktär.

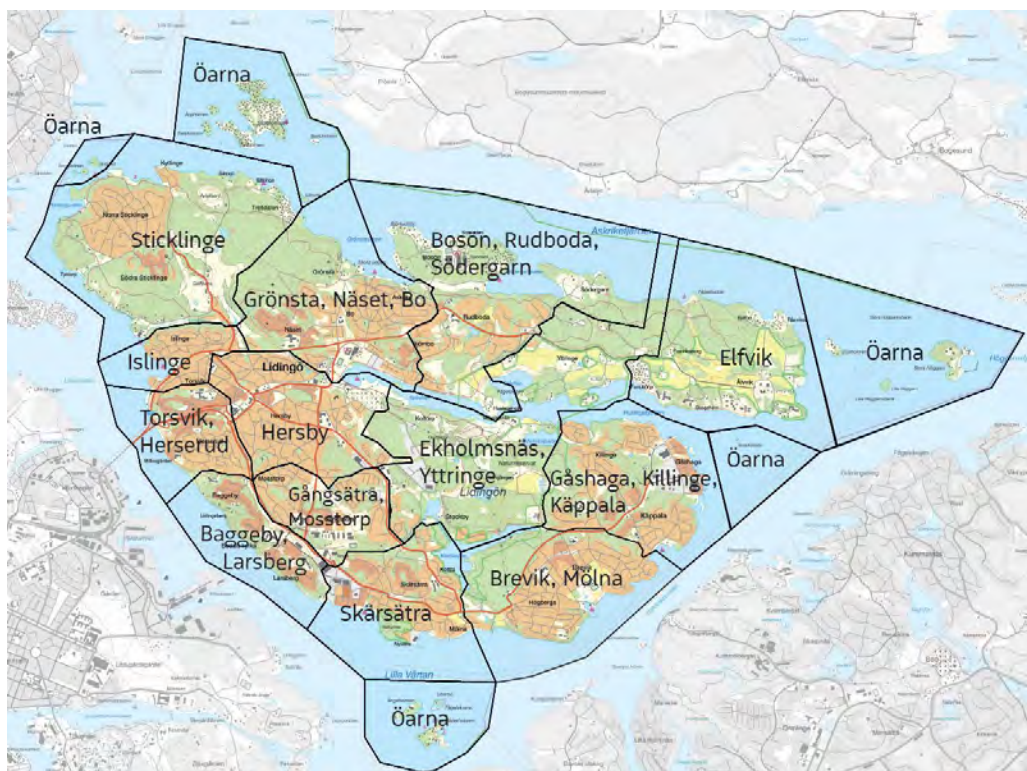
På det gamla AGA-området i Skärsätra uppförs under 2010-talet ett större bostadsområde, Dalénum. Ett flertal av de kulturhistoriskt värdefulla gamla industribyggnaderna har skyddats i den nya detaljplanen. De har fått ny användning och ingår i bebyggelseområdet, vilket gör det omväxlande och upplevelserikt och bevarar minnet om den industri som funnits på platsen.

Lidingöbanan rustades upp under 2010-talet i hela sin sträckning. Strax intill Dalénum har en stor anläggning för spårvägen uppförts. De stora hallarna har en karaktäristisk utformning med ”kjolformad” sockel, välvda tak och fasader klädda med keramiskt material.

2023 färdigställdes Lidingös nyaste bro som ersätter ”Gamla Lidingöbron” för gång- och cykeltrafik samt för Lidingöbanan. Bron är ritad av det Londonbaserade arkitektkontoret Knight Architects.

Lidingös stadsdelar och särskilt värdefulla kulturmiljöer

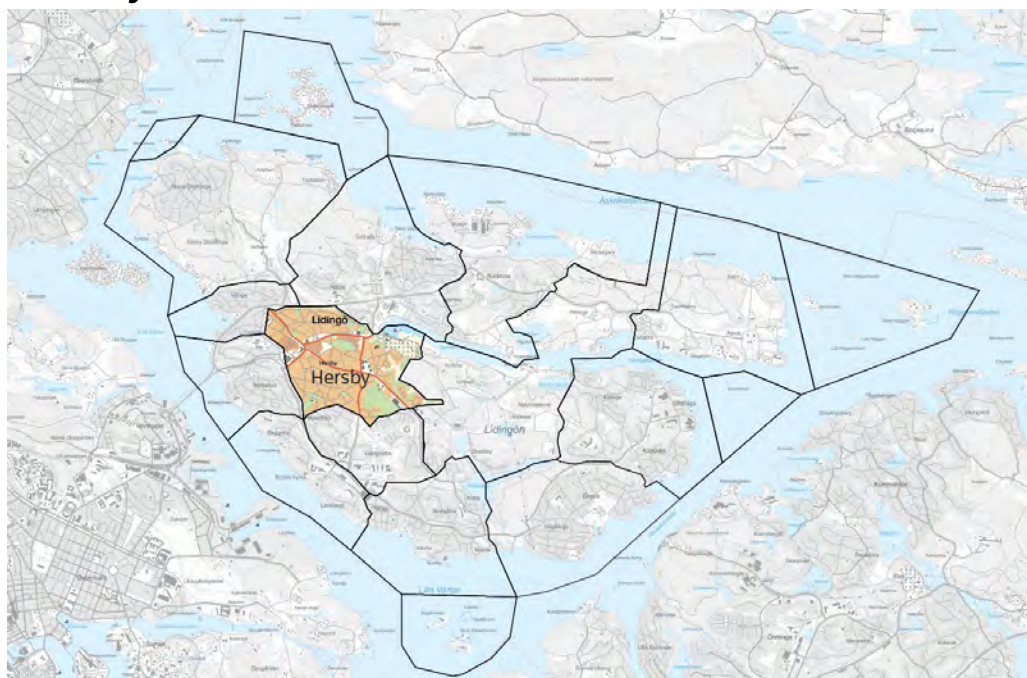
På följande sidor följer beskrivningar av Lidingös stadsdelar. Efter varje stadsdelsbeskrivning följer en kort beskrivning av de särskilt värdefulla kulturmiljöer som har pekats ut inom respektive stadsdel. En fördjupad text med beskrivning av respektive kulturmiljös allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner på stadens hemsida via webbkartan.

Lidingös stadsdelar

- Hersby
- Islinge
- Torsvik och Herserud
- Grönsta, Näset och Bo
- Sticklinge
- Ekholmsnäs och Yttringe
- Bosön, Rudboda och Södergarn
- Gångsätra och Mosstorp
- Baggeby och Larsberg
- Skärsätra
- Brevik och Mølna
- Gåshaga, Killinge och Käppala
- Elfvik
- Öarna

Hersby

Fram till 1900-talets början var Lidingö en glesbefolkad skärgårdsö med jordbruk och fiske som huvudsakliga näringar. De sommarvillor som uppfördes för välplacerade stockholmsborgare längs Lidingös stränder under sent 1800-tal var avsedda som sommarbostäder och förändrade inte öns demografi. Det är först med villastädernas framväxt från 1900-talets början som man ser en markant befolkningsökning – det är med villastäderna Lidingös moderna historia börjar.

Sockencentrum

Området vid inre delen av Kyrkviken var Lidingös gamla sockencentrum. Här ligger Lidingö kyrka, invigd 1623 på platsen för ett medeltida kapell. På en höjd strax intill ligger Hersby gård (numera Hersbyholm) som gett stadsdelen dess namn och som är en av öns äldsta gårdar. Dagens huvudbyggnad uppfördes vid 1800-talets mitt. Vid sockencentrum ligger också Lidingös äldsta skolbyggnad uppförd 1845 och som också inrymde klockarbostad. Vidare finns här en krogbyggnad från 1700-talet och en kvarn som flyttats hit från Stockholm med intilliggande mjölnarbostad.

Centralt för Lidingö sockencentrum är Hersbyholms gård (tidigare hersby gård) till vänster och Lidingö kyrka till höger.

Vid Stockholmsvägen, strax intill "Vasaborgen" i centrum, ligger Vattängens gård, ett torp under Hersby, uppfört under 1840-talet. Inom Vallen Östra 9 finns en äldre byggnad som troligen också hört till gamla Hersby gård, liksom en källarbyggnad inom Vallen Västra 5. Båda byggnaderna finns ännu kvar. Torpet inom Vallen Östra 9 kom senare att bebos av konstnären Siri Derkert (1888–1973).

Vattängens gård. Torpets äldsta delar härstammar från 1840-talet men byggdes om för AB Lidingö Villastad 1906 efter ritningar av Otilius Österberg (1867–1952) och 1925 efter ritningar av Jacob Gate (1881–1938).

Från Torsvik gick en väg ner till Kyrkviken – nuvarande Stockholmsvägen. Förutom den nämnda bebyggelsen var Hersby i stort sett obebyggt, ett skärgårdslandskap med skogbevuxna höjder och med lägre liggande dalgångar. I och med grundandet 1906 av AB Lidingö Villastad kom stadsdelen dock snabbt att utvecklas.

Centrum

I Hersby finns Lidingös kommersiella och administrativa centrum. År 1884 hade en flottbro från Ropsten till Torsvik uppförts. Den ersattes under 1920-talet av den bro som kallades ”gamla Lidingöbron” som i dag är riven och ersatt med ”nya Lilla Lidingöbron”. 1971 invigdes Lidingöbron. Tack vare förbindelsen till Stockholm via Torsvik kom Stockholmsvägen att utvecklas till att bli öns affärsstråk, ett stråk som leder ner till dagens centrum där Per Olof Hallman en gång tänkte sig en centrumbebyggelse. Området kring Lidingö centrum inrymmer flera av Lidingös stadshistoriska kärnmiljöer: Centralpalatset och Vasaborgen (1913 respektive 1923) det välbevarade villakvarteret Holmia (1906), Stadshuset (1975) och Lidingö centrum (1995). Här speglas dels stadsutveckling och lokala förhållanden på Lidingö, dels återberättas även en regional och nationell utveckling under 1900-talet.

Av den stadsmässiga centrumbebyggelsen med bostäder och affärslokaler som planerades av Per Olof Hallman under tidigt 1900-tal var det endast Centralpalatset och lite senare Vasaborgen som kom till utförande. Alf Landén var arkitekt till Centralpalatset 1913. Han skapade en nationalromantisk borgliknande centrumbyggnad i tegel. Centralpalatset har en tidstypiskt framhävd monumental placering i fonden av den tänkta centrumbildningen vid Lejonvägen /Vasavägen.

Vasa 1, Centralpalatset från 1913 är ritat av arkitekten Alf Landén (1876–1959).

Lidingös kanske mest monumentala centrumbyggnad från den tidiga villastadsepoken, Vasaborgen, tillkom inte förrän 1923 med Anton Wallby som arkitekt, dock med Jacob J:son Gates ursprungsritningar från 1913 som grund.

Exteriörens mäktiga massivitet anknyter till 1910-talets nationalromantik, men fasadens ljusa putsarkitektur präglas dock av 1920-talets klassicism. Vasaborgen inrymde bostäder samt i bottenvåningen affärslokaler.

Köpmannen 1, kallat Vasaborgen ritades 1923 av Anton Wallby (1882–1947).

Stadshuset uppfört i början av 1970-talet efter ritningar av Sten Samuelsson, är av särskild betydelse i kulturmiljön, bland annat med sin funktion som stadshus, den avancerade arkitekturen och det monumentala läget. Stadshuset är därmed en central förenande länk mellan centrumets olika delar som tillkommit under olika tidsepoker och med olika arkitektonisk utformning. På platsen låg tidigare ett äldre stadshus som invigdes 1931. Så småningom växte förvaltningen ut ur sina lokaler och byggnaden revs 1972 för att ge plats åt det nya stadshuset.

Lidingö stadshus ritades av arkitekt Sten Samuelsson (1926–2002).

I Hersby finns samhällsservice som stadshus, stadsbibliotek, läroverk och brandstation. Lidingös nuvarande centrum uppfördes under 1990-talet vid Stockholmsvägens möte med Lejonvägen.

Omedelbart nordost om Stadshuset ligger det postmodernistiskt präglade Lidingö centrum från 1993–1995 som kombinerar köpcentrum med bostäder, kultur- och servicefunktioner.

Villastaden

Arkitekten Per Olof Hallman fick i uppdrag att utarbeta en plan för villastaden – den plan som 1913 kom att antas som Lidingös första stadsplan. Vägarna terränganpassades och på de stora tomterna uppfördes anspråksfulla villor avsedda för en välsituerad samhällsklass.

Centralt i Hersby ligger Holmia 9 och Holmia 12. Holmia 12 inrymmer Lidingö museum.

Både inom och utanför villastadsområdet fortsatte byggandet i Hersby. Mindre tomter med enklare villabebyggelse avsedda för hantverkare, arbetare och lägre tjänstemän planerades i mer perifera lägen, som tex radhusen i kvarteret Canada. Centralt i området planerades för flerbostadshus och hus med kommersiell service.

1911 beslöt AB Lidingö Villastad att upplåta mark till kommunen för en kommunal realskola i kvarteret Ängen. I sydöstra villastaden uppfördes mellan åren 1913–1918 den skolbyggnad som nu inrymmer Hersby gymnasium efter ritningar av Jacob Gate. Under en period inhyste skolan även vissa kommunala förvaltningar, då det gamla stadshuset i centrum blev för litet för den växande stadsförvaltningen.

Hersby Gymnasium uppfördes mellan åren 1913–1918.

Radhus

Vid mitten av 1940-talet uppfördes de högkvalitativa radhusen på Stureplatån i norra Hersby, ritade av arkitekterna och bröderna Erik och Tore Ahlsén (Erik Ahlsén 1901–1988, Tore Ahlsén 1906–1991).

Stureplatåns radhus ger ett mycket väl sammanhållet intryck. Karaktärsfullt i området är den rytmiska husplaceringen och de ljusa mättade färgerna. Kvarteret Heimdal 1 vid Torsvägen.

I stadsdelens östra del, på platsen för de nedbrunna ladugårdsbyggnaderna som tillhört Hersbyholms gård, byggdes omkring 1950 innovativa rad- och kedjehus av mycket hög kvalitet efter ritningar av arkitekttrion Ancker, Gate & Lindegren. Området kom att kallas Hersby gärde. Alldeles intill, i området Hersby åker, uppfördes vid samma tid lika högkvalitativa radhus efter ritningar av arkitekten Holger Blom (1906–1996).

Radhus ritade av Holger Blom i Hersby Åker med fältindelade fasader av rött och gult tegel samt dekorativa baldakiner vid entréerna.

Hersbys historia är en sammansatt och spännande berättelse. Stadsdelens struktur och arkitektur speglar pedagogiskt stadsdelens och stadens utveckling från medeltid till i dag.

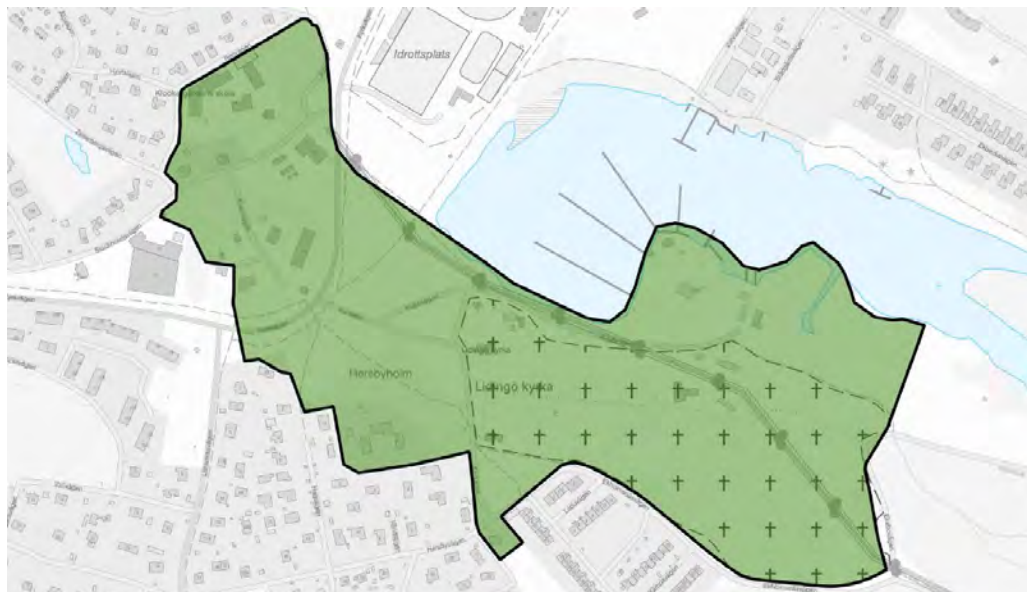
Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Hersby

- Lidingö sockencentrum
- Hersbyholm och Åkern
- Lidingö centrum
- Beleparken
- Lidingö villastad
- Sigyn
- Tegen större, Tegen mindre och Åkern
- Frimuraren
- Hersby Gärde
- Hersby Åker
- Stureplatån

Lidingö sockencentrum

Sammanfattande värdering

Lidingö sockencentrum utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Detta är en av Lidingös kulturhistoriska kärnmiljöer och har en mycket stor lokalhistorisk betydelse. Omgiven av dagens stadsbebyggelse ligger det agrara Lidingös centrala bebyggelse kvar i det sockencentrum som uppstod där viktiga lands- och vattenvägar möttes. Sockencentrums karaktäristiska byggnadsfunktioner, med en mångfald av välbevarade byggnader, berättar sammantaget om en central del av det äldre Lidingös historia samt den bebyggelsehistoriska process som skapat öns sockencentrum och dess fortsatta utveckling genom 1900-talet. Inte minst är kyrkplatsen med kyrkobyggnad och kyrkogård fortfarande i mycket hög grad en sammanhållen genuin sockenkyrkomiljö. En järnåldersgrav antyder att kyrkplatsen kan ha varit en central plats även före kristen tid. Fortfarande är det gamla sockencentrum lätt att uppfatta och ta till sig. Karaktären hos den ursprungliga centrummiljön framhålls också av att den i huvudsak är småskaligt kompletterad med 1900-talets stadsmässiga inslag av parker samt enstaka villor och institutionsbyggnader.

Lidingö kyrka och kyrkogård är ett kyrkligt byggnadsminne.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

På Hersby gårds mark, mellan gården och viken, uppfördes under senmedeltiden den första kyrkobyggnaden på Lidingö, föregångare till Lidingös nuvarande 1600-talskyrka som skymtar mellan träden ovanför den faluröda Kaptensstugan. Det öppna förhållandet mellan kyrkplatsen och Kyrkviken är ett viktigt visuellt bebyggelsehistoriskt samband.

Kyrkallén från 1800-talets mitt löper från kyrkplatsen söderut utmed kyrkogården, förbi den gula f.d. trädgårdsmästarebostaden från 1918 ner mot vägskälet vid Hersby spannmålsmagasin.

Hersbyholm och Åkern

Sammanfattande värdering

Hersbyholm och Åkern utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Det är ett villaområde med tidstypisk bebyggelse tillkommen uteslutande under 1940- och 1950-talen och med tydlig trädgårdskaraktär. Villorna håller hög arkitektonisk kvalitet och representerar utmärkt tidens ideal, arkitektoniska variation och utvecklingstendenser. Gestaltning, volym, material och utförande, även på detaljnivå, håller ihop det fortfarande mycket välbevarade området uttrycksmässigt. Ett flertal villor har ritats av arkitektfirman Ancker, Gate & Lindegren vilket ytterligare förstärker områdets homogena, kvalitativa karaktär. Den strikta stadsplanen från 1945 är gestaltad med respekt för den symmetriskt uppbyggda Hersbyholms gård som i dag ligger precis utanför villaområdet.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Hersbyholm 2. Den representativt utformade villan i två plan från 1945–1946, ritad av Bengt Gate har en karaktärsfull inramning av villatomten mot gatan.

Lidingö centrum

Sammanfattande värdering

Lidingö centrum med stadshus utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området visar en viktig del i stadens centrumutveckling under 1970-talet och 1990-talet. I centrummiljön är utvecklingen dels lokalt präglad av Lidingös specifika förhållanden, dels återspeglar den i stort en regional och även nationell utveckling under olika tidsepoker. Stadshuset är en kulturhistorisk märkesbyggnad för Lidingö genom sin funktion som stadens representativa byggnad och konsekvent genomförda avancerade modernistiska arkitektur. Även på en nationell nivå framstår det som speciellt och med en arkitektonisk särart.

Lidingö centrum är ett småskaligt fint anpassat centrum utfört i postmodern arkitektur. Bebyggelsens anpassning till landskapet, rumsligheter som bildas i samklang mellan byggnadernas placering och trappor och terrasseringsar, samt ambitiösa planteringar bildar tillsammans en mänsklig och trivsamt skala på centrumanläggningen.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Lidingö centrum.

Beleparken

Sammanfattande värdering

Beleparken utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. De tio punkthusen i Beleparken är i stort välbevarade representanter för 1940-talets flerbostadsbebyggelse. 1930-talets ofta mer avancerade funktionalism har här ersatts av en kvalitativ saklig och mycket genomtänkt "folkhemsfunkis". Området är samtida med Torsvikshöjden och ett viktigt uttryck för den expansiva stadsomvandling som Lidingö genomgick under 1940- och 1950-talet. Punkthusen är lågmäلت utformade och känsligt placerade i ett tidstypiskt, väl gestaltat parklandskap. Flerbostadshusen tillsammans med omgivande park är som helhet ett mycket fint exempel på efterkrigstidens stora ambitioner att skapa goda flerbostadsmiljöer av hög kvalitet. En del av husen har genomgått vissa förändringar i senare tid men är fortfarande av mycket stort kulturhistoriskt värde.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Bore 1 har ljus jordfärgad putsfasad och indragen entré med stödpelare beklädd med tegelfärgade klinkers och entréport i fernissad ek och glas. Bele 20 har bla tidstypiska balkongräcken och garageportar bevarade.

Lidingö villastad

Sammanfattande värdering

Lidingö villastads kärnområde utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Stadsplanen är ett utmärkt exempel på den samtida internationella stadsplaneideologin som bland annat bottenar i en reaktion mot industrialismens osunda stadsmiljöer, här anpassad till svenska förhållanden och traditioner. Som del i en internationell rörelse har Lidingö villastads betydelse inte bara lokalt utan även nationellt. Området uttrycker det tidiga 1900-talets borgerliga värderingar med bland annat intresse för friluftsliv, hälsa, hygien och familjeliv.

Vägarna i området är terränganpassade och tomterna är stora. Arkitektoniskt är de individuellt gestaltade villorna mycket representativa för det tidiga 1900-talets stilideal och flera är av mycket hög kvalitet. Villorna är både i jugend, ofta med internationell påverkan och i nationalromantisk stil. Ett flertal är i autentiskt skick.

Området, som omfattar en stor del av dagens Hersby, är ett välbevarat villastadsområde med internationella förebilder från tidigt 1900-tal.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

På fastigheten Skogsbacken 18 finns en villa från 1907 i jugendstil med referenser till den svenska herrgården efter ritningar av Axel Sjögren (1877–1962).

Villa från 1909 i nationalromantisk stil inom Berget 3. Arkitekt okänd.

Sigyn

Sammanfattande värdering

Området vid Belevägen i kvarteret Sigyn utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. De sju villorna som ligger på rad längs Belevägen uttrycker pedagogiskt 1920-talets stadsplaneideologi samtidigt som de arkitektoniskt håller mycket hög kvalitet, gestaltade i tidstypisk klassicism med referenser till den klassiska italienska villan samt svenskt 1700-tal. De är fortfarande i mycket ursprungligt skick vilket är av stor betydelse. Villorna ligger inom Lidingö villastad men pekas ut som ett eget litet område då deras gestaltning utgör en tydlig egen sammanhållen miljö.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Karaktäristiskt för bebyggelsemönstret längs med Belevägen är villornas regelbundna placering, indragna från Belevägen med förgårdsmark och i regel låga murar eller häckar mot gatan. I förgrunden Sigyn 13.

Tegen större, Tegen mindre och Åkern

Sammanfattande värdering

Radhusen i Tegen större och Tegen mindre tillsammans med villorna ritade av Jacob Gate i kvarteret Åkern utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Bebyggelsen från 1908–1909 med fyra grupphus och femton radhus uppfördes för en välsituerad medelklass. Radhusmiljön i Tegen större och Tegen mindre hör till några av de tidigaste radhusen, i modern mening, i Sverige. De har på så sätt bland annat samhällshistoriskt värde liksom bebyggelse- och arkitekturhistoriskt värde. Radhusbebyggelsen som håller hög arkitektonisk kvalitet är homogen med avseende på utformning och material. Tillsammans med villabyggnaderna i kvarteret Åkern som uppfördes samtidigt med radhusen, av samma byggherre och ritade av samma arkitekt, bildar de ett tydligt avläsbart mindre område inom Lidingö villastad som tack vare sin egenart lyfts fram som en egen särskilt värdefull kulturmiljö.

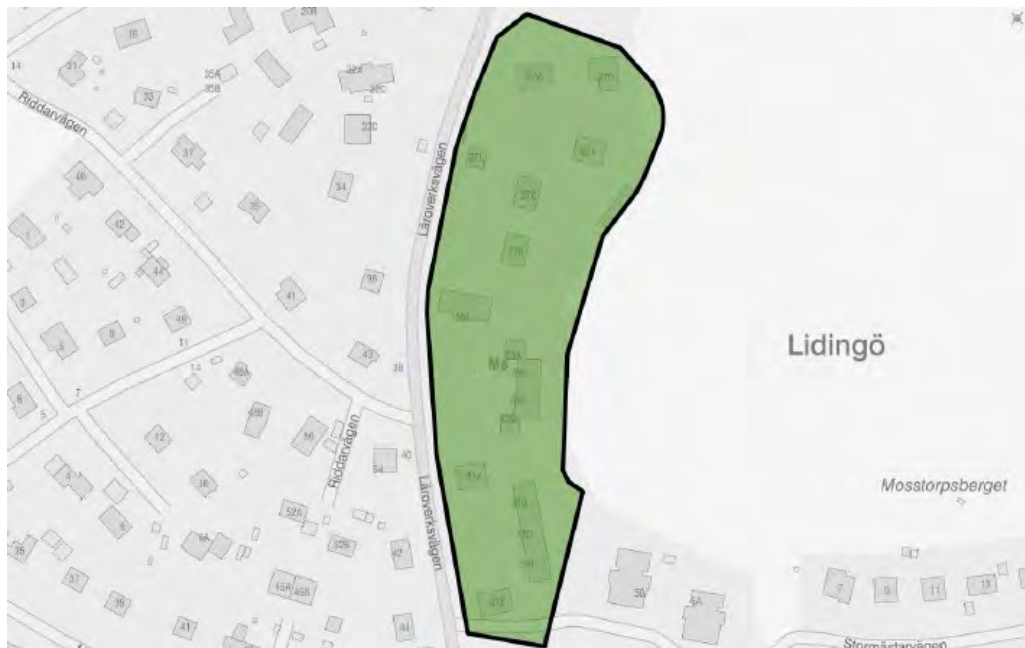
En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Tegen mindre. Radhus från 1908–1909 med tvärställt gavelradhus i ena änden av längan.

Frimuraren

Sammanfattande värdering

Kvarteret Frimuraren utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Bebyggelsen inom Frimuraren 13 är dels ett historiskt dokument av Svenska Frimurarordens verksamhet, dels även mer generellt ett exempel på hur större organisationer och sammanslutningar förr försökte lösa behovet av äldreboende inom de egna leden i en tid då välfärdssamhället inte fanns. Kulturmiljön är på så sätt samhällshistoriskt och socialhistoriskt värdefull. Anläggningen är också ett mycket gott exempel på det tidiga 1900-talets institutionsarkitektur och håller mycket hög arkitekturhistorisk kvalitet samt är i förhållandevis autentiskt skick. De arkitektoniska och konstnärliga värdena är höga liksom miljövärdena.

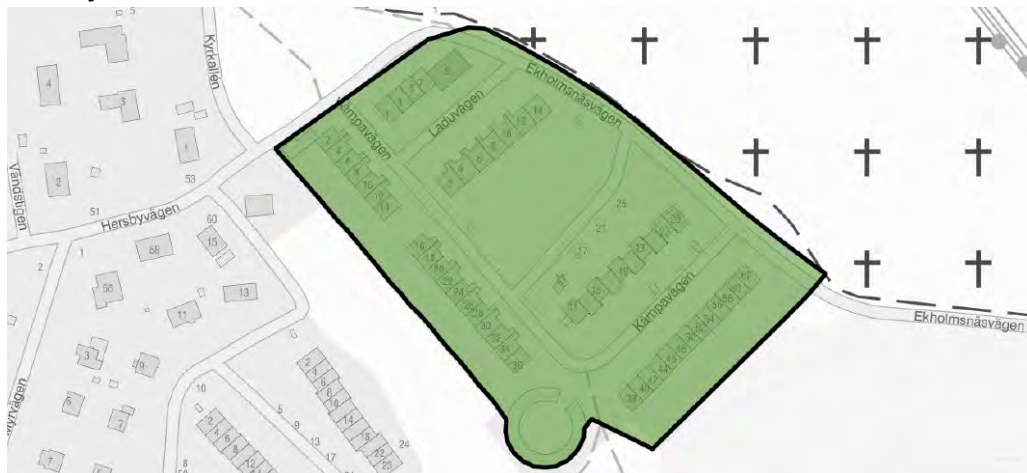
En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Områdets entré från 1912. På bilden till höger syns byggnad A med nationalromantiska historiserande inspiration från Skåne och Danmark.

Hersby Gärde

Sammanfattande värdering

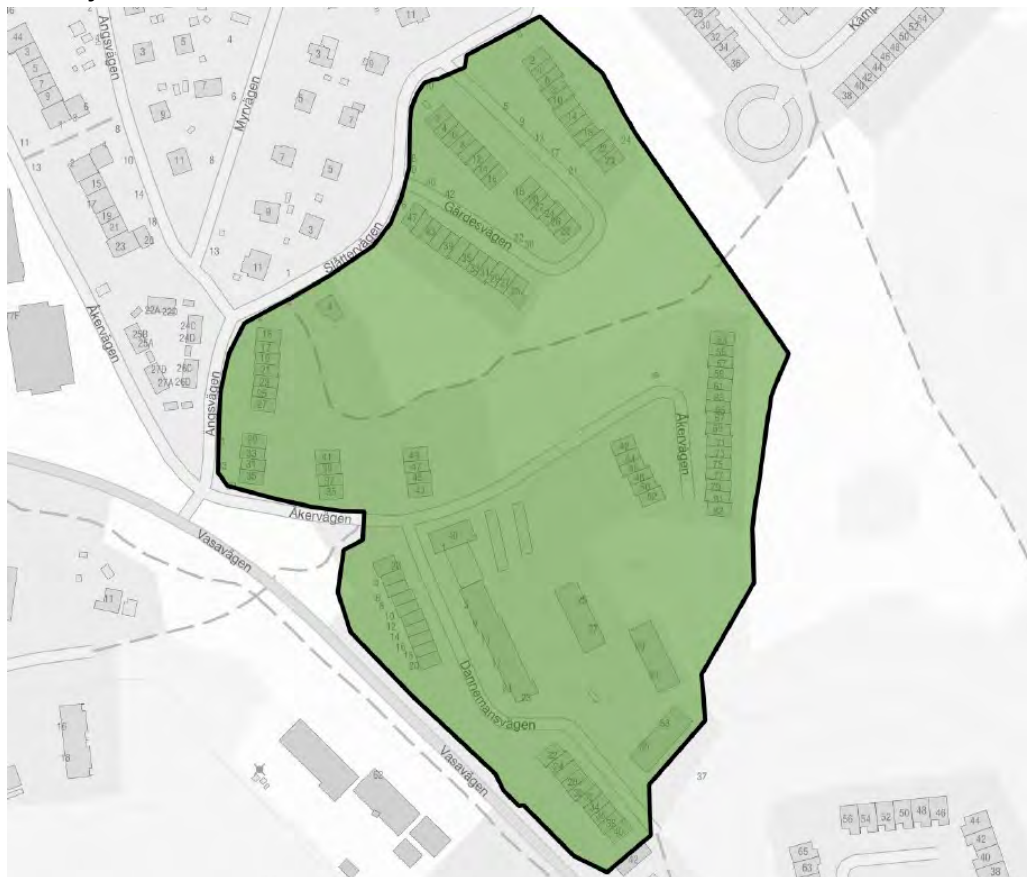
Hersby Gärde utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Det är ett exempel på ett konsekvent genomfört och karaktäristiskt radhusområde från 1948–1950. Området är ritat och planerat av arkitekterna Ancker, Gate & Lindegren samt kompletterat med ytterligare fyra radhus av arkitekterna Jöran Curman och Nils Gunnartz, 1955. Tillsammans med landskapsarkitekten Walter Bauer skapades ett grönskande, varierat, väl sammanhållet och intimt planerat område med stark och egen karaktär. Radhusen uppvisar hög kvalitet, såväl vad gäller arkitektonisk utformning som materialval och hantverksutförande. De varierade byggnadsvolymerna med asymmetriska sadeltak ger ett elegant och lekfullt intryck, typiskt för 1950 talet. Om detta vittnar inte minst den karaktärsstarka runda garagebyggnaden. Radhusbyggande har tradition på Lidingö allt sedan Canadaradhusen. Radhusen vid Kämpavägen är en given, viktig och tidstypisk länk i Lidingös mycket kvalitativa radhustradition.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Hersby Gärde.

Hersby Åker

Sammanfattande värdering

Hersby Åker utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området är ett exempel på ett konsekvent genomfört radhusområde från tidigt 1950-tal ritat och planerat av arkitekten Holger Blom. Bebyggelsen är karaktäristiskt uniformt gestaltad, men med ett mycket elegant klassiskt anslag. Radhusområdet med dess måttfulla modernism är arkitekturhistoriskt av mycket stort intresse. Bebyggelsen uppvisar mycket hög kvalitet, både vad gäller arkitektonisk utformning som materialval och hantverksutförande. Radhusen är väl gestaltade, anpassningen till terräng och natur är mycket väl genomtänkt. Gaturummen är intima och skalan lågmäld. Radhusbyggande har tradition på Lidingö alltsedan Canadaradhusen och Hersby Åker är en given, viktig och tidstypisk länk i Lidingös mycket kvalitativa radhustradition.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Radhus längs med Gärdesvägen.

Radhusens sofistikerade arkitektur är ovanligt välbevarad sedan tidigt 1950-tal. Den höga graden av ursprunglighet blir extra påtaglig i den rytmiskt grupperade gatufasaden, i stark samklang med den omsorgsfulla detaljutformningen och de små förgårdarna mot gatan.

Stureplatån

Sammanfattande värdering

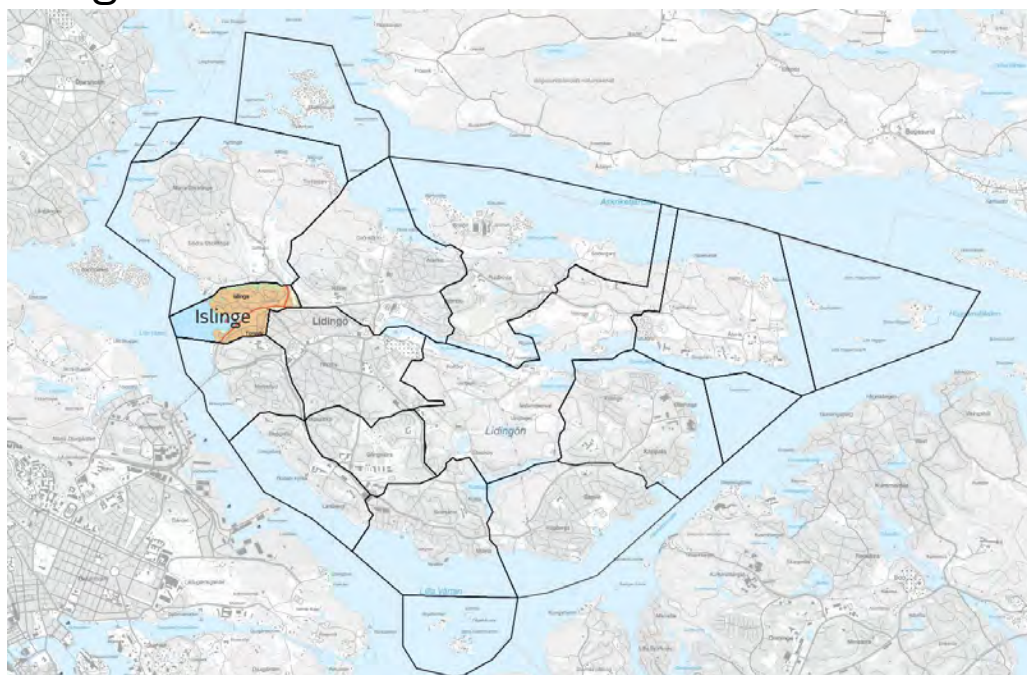
Stureplatån utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området hör till en liten exklusiv grupp av kulturmiljöer i Lidingö stad som i synnerhet ger uttryck för en mer urban, stadsmässig utformning med en arkitektur som för sin tid legat i framkant inom svensk arkitekturutveckling. Ett annat exempel är Mölna radhusby på södra ön. Stureplatåns radhusmiljö är starkt förankrad i 1940-talets villamodernistiska arkitekturströmningar. Området är tidstypiskt genomtänkt och välplanerat och har en ovanligt konsekvent genomförd gestaltning av samspelet mellan bebyggelse och landskap. Stureplatån är mot den bakgrunden en representant för det sena 1940-talets omsorg om både helhet och detaljer samt strävan efter kvalitet i utformning och materialval. Fortfarande är detta en bebyggelsemiljö som i hög grad bevarat sin ursprungliga karaktär och atmosfär från 1940-talets senare del. De måttfulla tillägg som senare gjorts visar på en väl anpassad kontinuitet som underordnats 1940-talskaraktären.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Karaktärsfullt är den rytmiska husplacering som präglar hela området. Samma gäller de klara ljusa mättade färgerna – kombinationer av rött, brutet vitt, gult och grönt – som i längornas släta brädrivna putsfasader även markerar husindelningen i kvarteren Heimdal, Skuggan och Fröja. Heimdal 1 vid Torsvägen.

Islinge

Stadsdelen Islinge ligger på två bergsplatåer på var sida om en bred dalsänka dom Norra Kungsvägen. Bebyggelsen har vuxit upp på Islinge gårds ägor som har medeltida ursprung och är känd sedan 1379. I dag återstår av gården bara en i sin tid ombyggd flygelbyggnad. På 1860–1880-talet byggdes ett mindre antal sommarvillor vid Lilla Värtan. Mest välkänd blev Villa Constantia från 1864, som uppfördes av direktören för Stockholmsångslupsbolag, grosshandlaren H G Söderberg och döptes efter hans fru, Constance. Villan revs senare av en ny ägare och flyttades till Torsvik (nu riven). På den stora tomten lät den nye ägaren i slutet av 1880-talet uppföra den villa som i dag kallas för Constantia och som nyttjas av Indonesiens ambassad. Kvar i området finns även ett litet pumphus från 1910, en av få kvarvarande äldre byggnader för teknisk försörjning på Lidingö.

Bergsingenjören Carl Gustaf Dahlerus köpte Islinge gård 1889 i avsikt att starta ett kolförädlingsverk och senare ett företag för framställning av radium. Bägge verksamheter avvecklades efter några år. Dahlerus satsade från 1906 på att exploatera Islinge för villabebyggelse och samma år bildades Islinge villasamhälle. 1907 upprättades den första avstyckningsplanen. Åren 1907–1911 bebyggdes ca 50 tomter främst i södra Islinge, på slutningen ner mot Norra Kungsvägen. Bebyggelsemönstret är oregelbundet och ger ett spontanvuxet intryck, eftersom en genomarbetad stadsplan saknades. De äldsta villorna är stora och tidstypiskt utformade med drag av jugend och nationalromantik. Eftersom villabebyggelsen tillkommit över en lång tid har södra Islinge en blandad karaktär av villastad, men där bebyggelsemönstret fortfarande är tydligt avläsbart från villastadens tillkomsttid.

Det lilla pumphuset i nationalromantisk stil med liggande träpanel i falurött.

Norra Islinge har en mer småskalig karaktär av villastad än området i söder. Först efter 1923 var avstyckningen i gång norr om Norra Kungsvägen. Där bebyggdes ett stort område med villor med stildrag av 1920-tals klassicism och funktionalism under främst 1930- och 1940-talen. I slutningen mot Islingevikens ligger en av Islinges märkesbyggnader, funkisvillan inom Ravinen 15, ritad 1935 av arkitekt Sture Frölén (1907–1999). Med slätputsade ljusa fasader, fönster i fasadliv, pelare, utskjutande balkonger, samt asymmetriskt komponerade fasader som återspeglar interiörens rumsfunktioner kommer den radikala funktionalismen här till fullödigt uttryck.

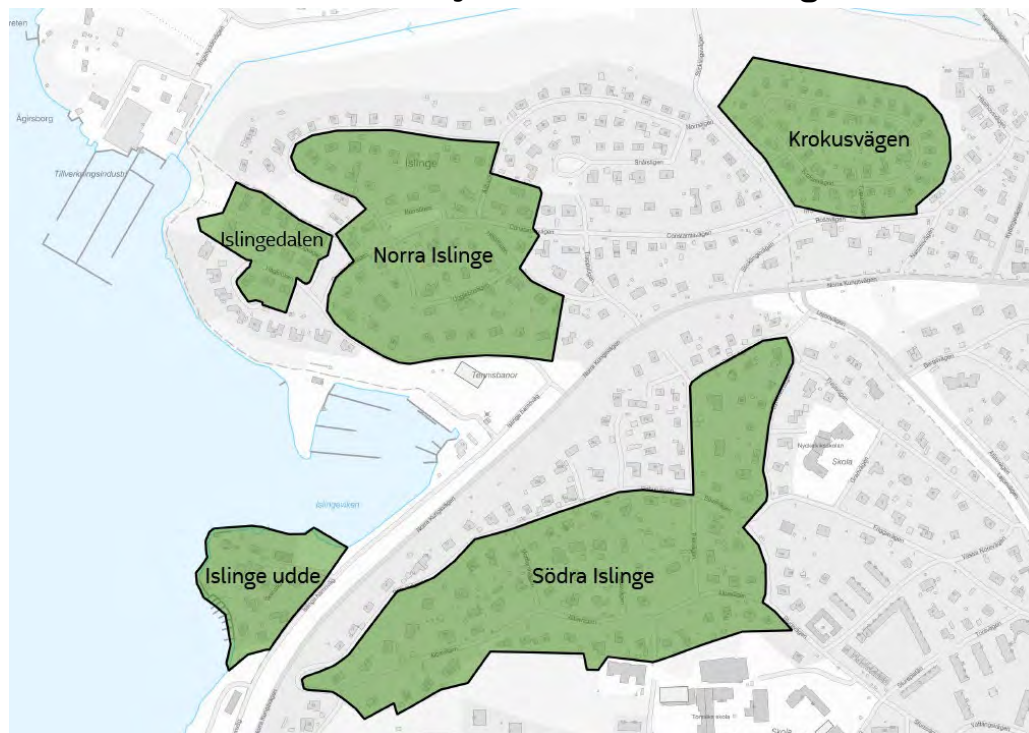
Ravinen 15.

På sent 1930-tal bebyggdes småstugeområdet kring Krokusvägen på Islingeplatån. Området är ett fint exempel på ett enhetligt planerat och väl sammanhållet område med egnahemsvillor från sent 1930-tal. På Lidingö byggdes förhållandevis få egnahemsvillor i jämförelse med många andra kommuner.

Egnahemsvillorna från 1930-talet längs med Krokusvägen.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Islinge

- Norra Islinge
- Södra Islinge
- Islinge udde
- Krokusvägen
- Islingedalen

Norra Islinge

Sammanfattande värdering

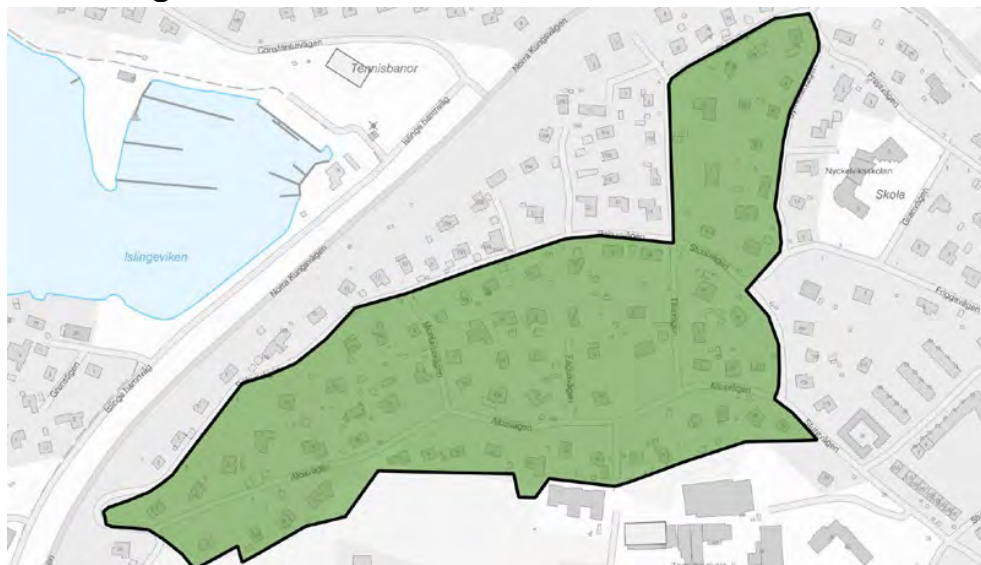
Norra Islinge utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Norra Islinge villastad är mycket väl bibehållen och är med sin terränganpassade stadsplan och välbevarade tidstypiska bebyggelse ett bra exempel på Lidingös stadsutveckling under mellan- och efterkrigstid på 1930- och 1940-talen. Stadsplanen som verkningsfullt utnyttjar det dramatiska höjdläget på bergsplatån tillför mycket stora upplevelsevärden. Kopplingen till Lidingöarkitekter med individuella formuttryck såsom framför allt Einar Rudskog ger området en egenart och särprägel. Här ges även en allmänt god återspeglning av svensk villaarkitekturs ideal och utveckling under motsvarande tidsperiod. Planering, arkitektur och byggnadsmaterial är genomgående av hög kvalitet. Bebyggelsen har överlag en ursprunglig utformning i behåll och tomtindelningen är i mycket stor utsträckning den ursprungliga. Norra Islinge har på så vis även en mycket stark förankring i Lidingös högkvalitativa villatradition. De pedagogiska värdena är därmed också betydande.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Åsen 9 ritad av Einar Rudskog 1939.

Södra Islinge

Sammanfattande värdering

Södra Islinge villastad utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Områdets utbyggnad är starkt kopplad till utbyggnaden av Lidingö Villastad. Flertalet villor är uppförda under perioden 1906–1914 och representerar villastadens första år. Områdets karaktär är i stort sett välbevarad, även om villabebyggelsen har kompletterats under senare tid. Bebyggelsen uppfördes utan tydlig samordnad plan, men är väl anpassad till den kuperade terrängen. Villorna är i regel placerade ett stycke in på de många gånger stora tomterna. Den ursprungliga kvarters- och tomtindelningen är liksom vägnätet till stora delar bevarade. Upplevelsevärdet är högt. De villor som uppfördes under tidigt 1900-tal är representativa för tiden och på så sätt arkitektoniskt men också arkitekturhistoriskt värdefulla.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Villan inom kvarteret Pinus (Lidingö 7:105) är ritad av arkitekt Joel Norborg i kraftfull nationalromantisk stil, och uppförd 1915.

Islinge udde

Sammanfattande värdering

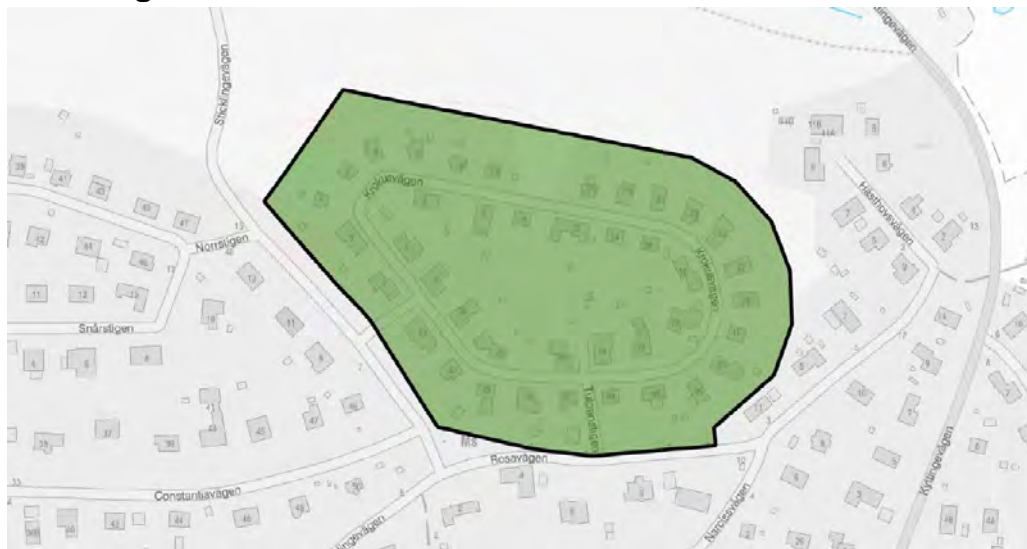
Islinge udde utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Islinge udde har en enhetlig 1920-talsprägel som i stort sett är intakt. Området har huvudsakligen tillkommit under en begränsad tidsperiod. Det är mycket väl gestaltat och anpassat till landskapets förutsättningar. Villabebyggelsen är tidstypiskt utformad. Eftersom framför allt en enda arkitekt varit verksam, Jacob J:son Gate, speglar området dennes variation och formuttryck som arkitekt. I stort sett alla villor är exteriört välbevarade i mer eller mindre autentiskt skick sedan 1920-talet. De enstaka senare tillägg av bebyggelse som gjorts i området har ofta ett stort egenvärde och kontrasterar på ett positivt sätt mot den ursprungliga 1920-talskaraktären. Fyren tillför kulturmiljön betydelsefulla och starkt karaktärsskapande värden. Byggnader, rumsbildande murar och stora karaktärsträd samspelar till en säregen, tydligt avgränsad och spännande bebyggelsemiljö där många kulturvärden samverkar.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Islinge udde 6. Släta putsfasader i ljusa färger, listverk och entréportiker i klassicism karaktäriserar i regel de 1920-talspräglade villorna.

Krokusvägen

Sammanfattande värdering

Krokusvägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Krokusvägen är Lidingös främsta exempel på småstugebebyggelse från 1930-talet. Till skillnad från flera andra kommuner i Stockholmsområdet byggdes få egnahemsvillor på Lidingö. Krokusvägen är ett bra exempel på ett enhetligt planerat och väl sammanhållet område med egnahemsvillor från sent 1930-tal. Byggnadernas ursprungliga uniforma och homogena utformning och placering längs vägen kan fortfarande uppfattas, trots senare förändringar. Bebyggelsen ger en god återspeglning av hur staten eftersträvade att lösa bostadsfrågan för ett bredare befolkningsskikt under mellankrigstidens expansiva stadsutveckling på Lidingö.

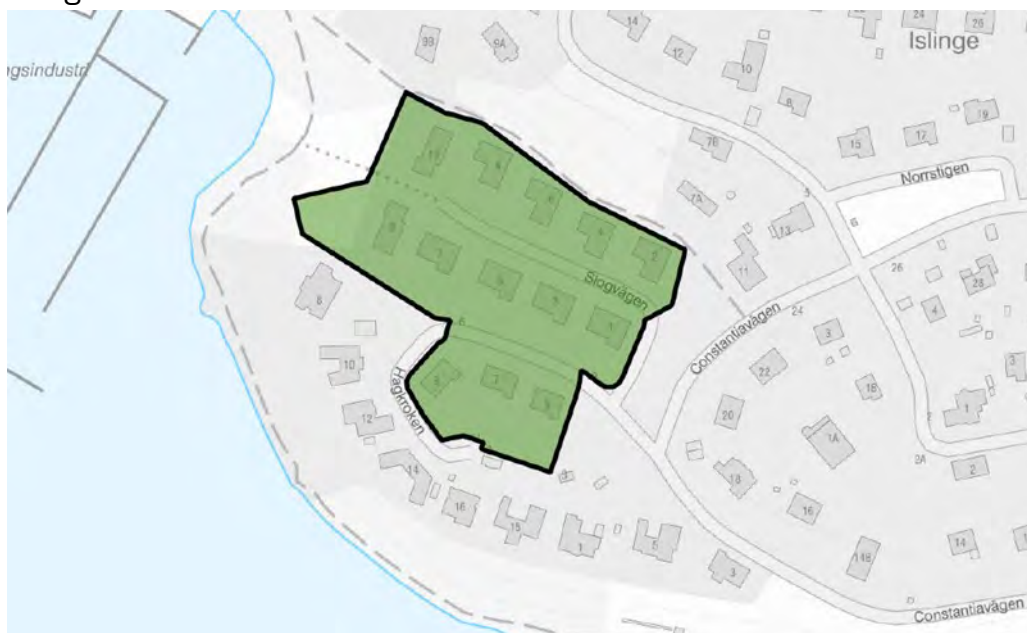
En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Krokusen 8 (Krokusvägen 15) är exempel på den småskaliga egnahemsbebyggelsen längs med Krokusvägen.

Islingedalen

Sammanfattande värdering

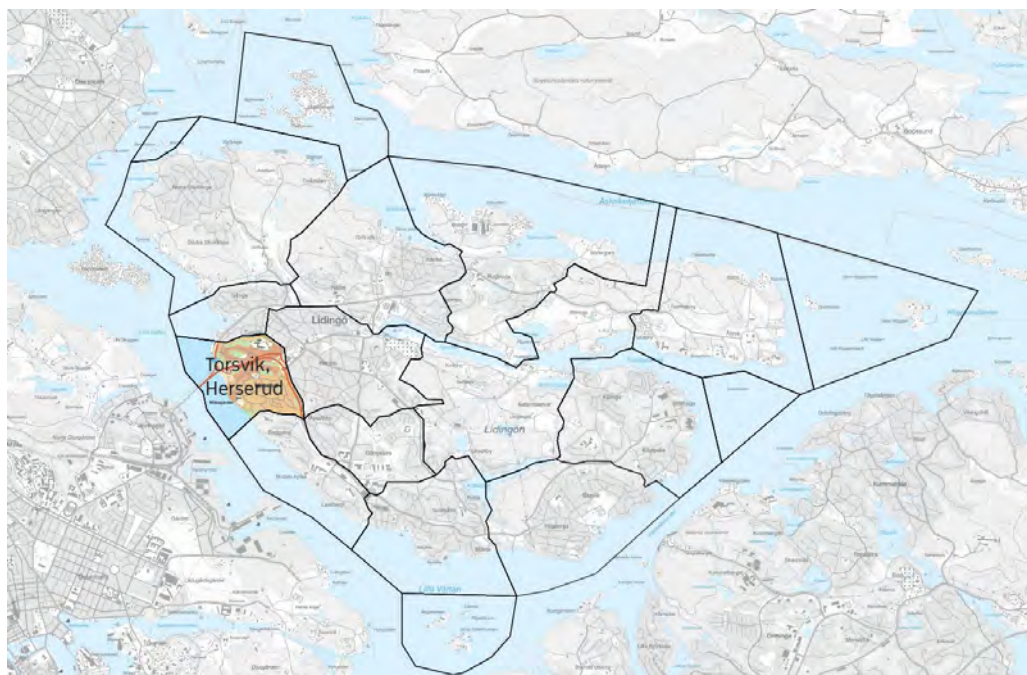
Islingedalen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området representerar ett utvecklingsskede i svensk villabebyggelse under 1970-talet och är homogent utformat. Det är tidstypiskt och genomtänkt gestaltat med mycket höga arkitektoniska och upplevelsemässiga kvaliteter. Villorna är välbevarade i ursprungligt skick sedan sent 1970-tal. Arkitektur, utförande, material och placering i landskapet är av hög kvalitet. Området anknyter till Lidingös kvalitativa villatradition.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Tio av villorna är grupperade på var sida av Slogvägen i slutningen ner mot vattnet.

Torsvik och Herserud

Torsvik

Torsvik finns omnämnd sedan medeltiden. Stadsdelen har fått sitt namn av den numera försvunna Torsviks gård som låg nere vid Lilla Värtan och ursprungligen var ett torp under Hersby. Gårdsbebyggelsen försvann under 1900-talet.

Överskeppningsplatsen Torsvik blev färjeläge på 1600- och 1700-talet, men sjönk i betydelse efter att Larsbergs flottbro tillkommit 1803. Ett uppsving kom när Torsvik blev broplats för en flottbro 1884–1913. Flottbron ersattes under åren 1913–1925 med en enkel pontonbro. 1925 invigdes Lidingös första fasta bro, Gamla Lidingöbron, som numera är riven och ersatt med en ny bro. Den kom att få betydelse för att Torsvik skulle etableras som Lidingös ”entré”.

1971 invigdes det som då kallades för Nya Lidingöbron. Den nya bron med dess förgrenade stora påfarter, innebar stora förändringar i Torsvik. All den äldre bebyggelse som låg kring infarten mot Stockholmsvägen revs. I dag finns endast några enstaka villor kvar i bergssluttningen som en rest av den tidiga bebyggelsen i Torsvik. Norra Lidingöbanan gick längs Norra Kungsvägen fram till 1971.

Den numera rivna gamla Lidingöbron var en fackverkskonstruktion av hopnitade stålplåtar med en längd av 750 meter och bredd på drygt nio meter. Till höger i bild Lidingöbron från 1971.

Torsvik kom att få den tidigaste samlade bebyggelsen på Lidingös västsida, frånsett den då befintliga Torsviks gård. Det var ångbåtstrafikens utbyggnad på rutten Stockholm-Lidingö på 1860-talet som medförde att Torsvik blev populärt som sommarnöje. Flera förmögna stockholmare byggde då sommarvillor i bergssluttningen. Kring brofästet, Stockholmsvägens början och högre upp mot branten tillkom kring 1900 flera småindustrier samt även egnahem och enklare större flerbostadshus.

Torsviksbrantens sluttning karaktäriseras av att den i stort är obebyggd ner mot vattnet. Undantag är villan på Brofästet 6 från cirka 1900 och två små villor på Salix 1 och Salix 5. De ligger högt upp i platåkanten som en rest av Torsviks äldre villabebyggelse från 1900-talets början. Salix 1 från 1915 är en välbevarad liten villa. Brofästet 6 i amerikanskt inspirerad villastil har även inrymt Ihrfeldtska barnhemmet.

F.d. Iherfeldtska barnhemmet, från ca 1900, en rest av sommarvillabebyggelsen på Torsviksbranten (Brofästet 6).

1943 års förslag till dispositionsplan för Lidingö resulterade i tillkomsten av stadens första moderna flerbostadsområde uppe på Torsvikshöjden, påbörjat 1943. Som en följd av stadsplanen bebyggdes samtliga kvarter närmast norr om Stockholmsvägen med flerbostadshus i tre-fyra våningar mellan 1944 och 1950. Det är den bebyggelse som i dag kännetecknar Torsvik och som sträcker sig längs Stockholmsvägens norrsida till Lidingö centrum.

Torsviks sydligaste del mot Stockholmsvägen präglades tidigt av den centrumbildning som uppstod i början av 1900-talet kring Torsvikstorg och Stockholmsvägen. I området uppfördes även Torsviks skola, vars äldsta byggnad är från 1906. Längs med Stockholmsvägen finns små bostads- och affärshus som enda återstoden av den centrummiljö som präglade Lidingö på 1930-1950-talen. I Torsvik finns även flera flerbostadshus som är utmärkta exempel på folkhemsbebyggelse från 1940-talets efterkrigstid, som på tex Siggebovägen och Skolvägen.

Kring Stockholmsvägen etablerades en centrummiljö under 1930-1950-talen.

Torsvikshöjden från 1940-talet är Lidingös första flerbostadsområde och utgör en högkvalitativ del av stadens bebyggelsehistoriska utveckling. Torsvikshöjden hör till de tidiga svenska bostadsområden från folkhemsepoken som kommit att uppmärksammas i nationell planerings- och arkitekturhistoria. Det har även uppmärksammat internationellt.

Herserud

Stadsdelen Herserud till stor del kuperad med bergsknallar och dalstråk innanför klippkusten. Namnet på området härstammar från en av de många sommarvillor som byggdes här i slutningen mot Lilla Värtan under sent 1800-tal. Sommarvillan Herserud har liksom flertalet andra sommarvillor i området försvunnit under 1900-talet. Utbyggnaden av permanenta bostäder i Herserud tog fart sedan Herseruds Villastads AB bildats 1907. Här byggdes åtskilliga stora villor, uteslutande för en köpstark kundkrets från ett övre samhällsskikt. Villastaden byggdes främst ut på 1910- och 1920-talen med mindre kompletteringar på 1930- och 1940-talen. 1908 tillkom den 25 meter höga Herserudshissen som var i drift fram till 1947. Hissen tog passagerare från Herserud ner över den branta bergsluttningen till färjeläget mot Ropsten, vilket villastadsbolaget låtit anlägga. Tillkomsten av Södra Lidingöbanan 1914 innebar att färjeläget kom att bli banans ändhållplats fram till Gamla Lidingöbron stod färdig 1925. Stationshuset flyttades därefter till Högberga hållplats i Brevik. Bebyggelsen har överlag en ursprunglig karaktär i behåll och även tomtindelningen är i stor utsträckning den ursprungliga från 1908.

Herseruds Villastads AB bildades 1907. Villastaden bebyggdes på 1910- och 1920-talen med stora villor präglade av den tidens rådande villastilar. Ringvägen mellan kvarteren Västmanland och Medelpad.

Redan vid den första utbyggnaden av Herserud uppfördes de två monumentala villaanläggningarna som står sida vid sida ovanför Lilla Värtan. Villa Foresta från 1908–1910 och Millesgården från 1908, konstnärerna Carl Milles och Olga Milles hem och ateljé. Båda anläggningarna har senare vuxit ut och kompletterats.

Millesgården är i dag ett museum för både Carl och Olga Milles konst, som återkommande utställningar med olika nationella och internationella konstnärer.

Villorna i Herseruds östra del, som framför allt bebyggdes på 1920- och 1930-talen, har jämförelsevis en något enklare utformning. Karaktären anknyter mer till grannkvarteren kring Valhallavägen. Valhallavägen med omnejd är trots vissa senare förändringar ett av Lidingös mer välbevarade lite enklare villastadsområden från det tidiga 1900-talet. Här finns en väl sammanhållen gatubild, en till stora delar intakt tomtstruktur och flera villor med mycket av ursprunglig karaktär i behåll som samverkar i helhetsupplevelsen. Denna del av Herserud var fram till 1970-talet en del av Hersby villastad. Trafikutbyggnaden kring framdragningen av Södra Kungsvägen resulterade bland annat i att området kring Valhallavägen överflyttades från Hersby till Herserud. På 1950-talet exploaterades sydöstra delen av Herserud. Då byggdes Herserudsvägen ut mot sydost som en villastad i tegel efter engelsk förebild.

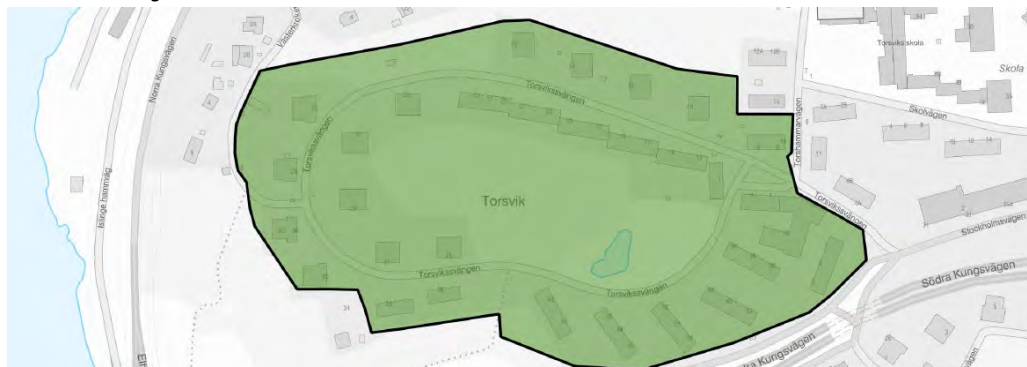
Framför allt i villastadens sluttning mot Lilla Värtan har en del förändringar gjorts av villorna under 1900-talets senare del och 2000-talets början. Närheten till Stockholm har medfört att flera villor i området i dag används som ambassadbyggnader. Modernistiska villor har uppförts bland den äldre villabebyggelsen, exempelvis vid Strandstigen. Även enstaka parhus har tillkommit på senare år. Institutionsbebyggelse har också uppförts, exempelvis byggnaden för Rysslands Handelsrepresentation 1974 i kvarteret Västerbotten. Åren 1981–1982 byggdes kontors- och flerbostadshus i kvarteret Härjedalen ovanför Torsvikstorg. Hiertagårdens serviceboende tillkom 1981 i kvarteret Norrbotten. På 1990-talet uppfördes även en grupp av terrasshus nedanför Foresta.

Särskilt kulturvärdefulla miljöer i stadsdelen Torsvik och Herserud

- Torsvikshöjden
- Skolvägen och Stockholmsvägen
- Siggebovägen, Ordensbacken och Björnvägen
- Herseruds villastad

Torsvikshöjden

Sammanfattande värdering

Torsvikshöjden utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Torsvikshöjden är en av de första grannskapsenheter som anläggs i Sverige, en högmodern anläggning i det nya demokratiska Sverige som skulle få ta form i efterkrigstidens 1940-tal. Det är Lidingös första moderna flerbostadsområde och utgör en viktig del av stadens bebyggelsehistoriska utveckling. Torsvikshöjden hör till de svenska bostadsområden från folkhemsepoken som kommit att uppmärksammas i nationell planerings- och arkitekturhistoria och även internationellt. Torsvikshöjden har genom sin tidiga tillkomst på 1940-talet även en stadsmässig prägel som i hög grad uttrycker karaktär av en storstadsnära småstad.

Området visar en tydligt avläsbar planläggning med en för 1940-talet karaktäristisk bebyggelse, i huvudsak bestående av höga tegelpunkthus samt spritputsade låga punkthus och smalhus samt ett litet grannskapscentrum. Stor omsorg har ägnats husens placering, exteriörens utformning, gaturummen och grönytorna.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Kvarteren Torsdammen och Torselden. Lamellhusen från 1946-1947 är snedställda mot Torsviksvägen vilket bidrar till att ge gaturummet i områdets sydöstra del en speciell karaktär.

Skolvägen och Stockholmsvägen

Sammanfattande värdering

Skolvägen och Stockholmsvägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Kulturmiljön inrymmer dels Torsviks skolmiljö med rötter i Lidingös tidiga stadsutveckling under 1900-talet och en karaktäristisk flerbostadsmiljö från efterkrigstidens 1940-tal. Miljön längs Skolvägen är en viktig del av helhetsmiljön i 1945 års stadsplan som sätter stark prägel på centrala Lidingö. Större delen av kvarteret Stenbrottet är i stora drag fortfarande ett tidstypiskt kvalitativt utformat flerbostadskvarter från folkhemsepoken. Fortfarande finns i stora drag en ursprunglig karaktär.

Stockholmsvägens ovanligt välbevarade småskaliga helhet av 1940-talets "storgata" i småstad är i dag en av centrums största kulturmiljökvaiteter. Denna del av Stockholmsvägen är i dag den enda återstoden av den centrummiljö som präglade Lidingö under 1930-1950-talen. I och med att bebyggelsen i kvarteren Skåne och Närke (1932-1952) fortfarande finns i behåll bevarar denna del av Stockholmsvägen en karaktärsfull finstämd centrumprägel från sent 1930-tal och framför allt från 1940-talet. Detta i bästa samklang med den i stort sett samtida folkhemsbebyggelsen (1945-1953) i Frej, Stormen och Lugnet i norr.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

De gröna förgårdarna, delvis med inslag av bergsknallar, lövträd och tall, ger stor karaktär åt gatubilden.

Det mycket ursprungliga Närke 2 har ett mycket högt kulturhistoriskt värde som Stockholmsvägens främsta äldre centrumbyggnad i dag. Det byggdes 1952–1955 med ljusbeige putsfasad, tidstypisk fönsterutformning och en ståtlig utformning av bottenvåningen.

Siggebovägen, Ordensbacken och Björnvägen

Sammanfattande värdering

Ett karaktäristiskt utformat flerbostadsområde från Lidingös expansion under efterkrigstidens 1940–1950-tal. Det har även i någon mån koppling till 1910-talets stadsutveckling och hustyper som då förekom. Området präglas i övrigt helt av 1945 års stadsplan. Dess terränganpassning samt bebyggelsemönster, hustyper, volym och utformning är typiska för den tidsepoken. Här finns även en viss variation av punkthustyper och detaljutformning, troligen för att flera väletablerade arkitekter är upphovsmän till husen.

Området har i stort 1940-talskaraktären i behåll även om flera hus genomgått förändringar avseende t.ex. ny typ av fönster och balkongfronter. Den karaktäristiska 1940-talsbebyggelsen återspeglar tidstypiska strömningar i samhällsutveckling, planering och bebyggelseutformning. Förankringen i 1945 års stadsplan är av stadshistoriskt intresse.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Björnvägen präglas dels av de högre gavelställda punkthusen från 1910- och 1940-talet i kvarteret Västergötland, dels av de ofta något mindre punkthusen från 1910- och 1940-tal i kvarteret Småland. Stora terrassmurar i huggen sten samt högvuxna furor ger också stark karaktär åt gaturummet.

Herseruds villastad

Sammanfattande värdering

Herseruds villastad utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Herseruds villastad är fortfarande väl bibehållen och ger en mycket god uppfattning om Lidingös tidiga stadsutveckling och dess starka förankring i de första svenska villastädernas tillkomst. Bebyggelsen har i huvudsak en ursprunglig karaktär i behåll och även tomtindelningen är i stor utsträckning den ursprungliga från 1908. Detta medför att här fortfarande tydligt framgår villastadsbolagets intentioner att skapa en genomtänkt och välplanerad villastad, med rymliga tomter och bekväma bostäder i en kvalitativ villaarkitektur. Fortfarande ges här en god återspeglning av villaarkitekturs ideal och utveckling i det tidiga 1900-talets Sverige, som har kompletterats med viss högkvalitativ bebyggelse från 50-60- och 70-tal. Genom att villastaden byggdes ut successivt finns här även en stark upplevelsemässig kontinuitet i villaarkitekturs karaktär och växlingar under motsvarande tidsperiod vilket också är av värde.

Utmärkande i området är två av Lidingös stads märkesanläggningar, Villa Foresta och Millesgården som står för speciella arkitekturhistoriska, arkitektoniska och personhistoriska värden. De återspeglar även en urban karaktär, en storstadsmässighet som ger ett tydligt uttryck för Lidingös stadshistoriska identitet som en storstadsnära småstad.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

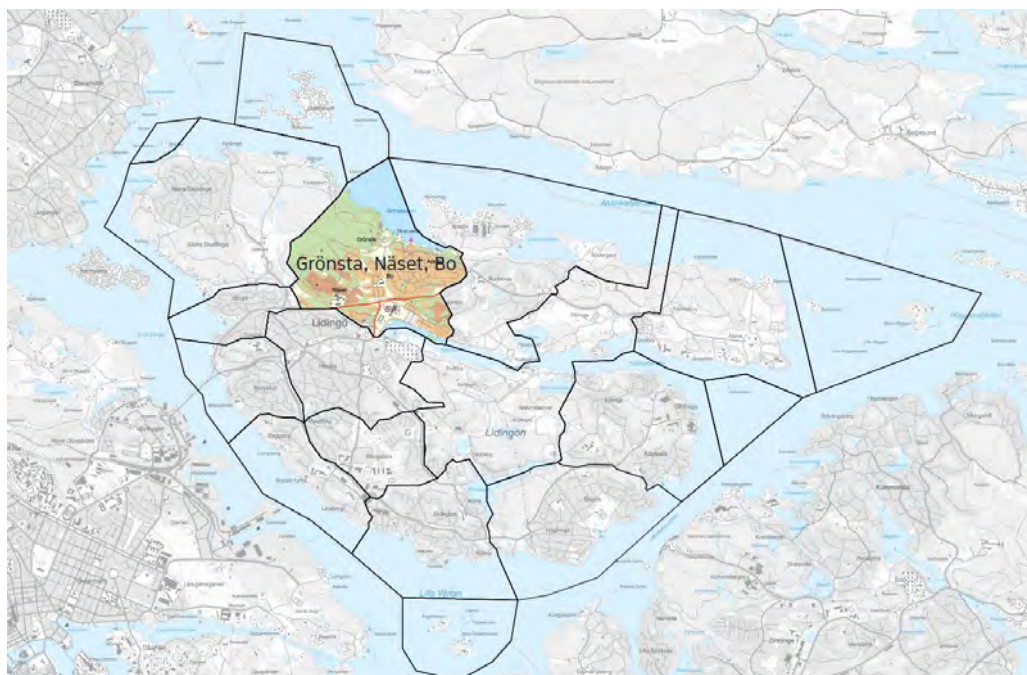

Villa Foresta, den största villan i Herserud, som numera är en hotellanläggning.

Carl och Olga Milles monumentala villa från 1908 är kärnan i Millesgårdens anläggning.

Grönsta, Näset och Bo

Bo

Stadsdelen Bo ligger mitt på Lidingö mellan Kyrkvikens innersta del i söder och Grönstaviken i norr. Stadsdelen är stor till ytan och landskapet är varierat med tallbevuxna bergsknallar, ekbackar, öppna fält och lummiga dalgångar. Mitt i stadsdelen ligger Bo gård och Bo gärde – ett öppet flackt och ursprungligen agrart landskap mellan höjder i öster och väster som sluttar svagt ner mot Kyrkviken. Fram till 1971 hade norra Lidingöbanan sin ändhållplats vid Lidingövallen vid Kyrkviken.

Bo har varit bebott sedan yngre järnåldern vilket styrks av fornlämningar. I Askrike ligger Bo gravfält som anses ha varit begravningsplats för de människor som bodde i den förhistoriska byn, gården Vikby som var föregångare till dagens Bo gård. Gravfältet innehåller nio högar, 36 runda gravar, en närmast kvadratisk och tre rektangulära gravar och en treudd. I gravfältet finns även en runristning som upptäcktes 1984 och är Lidingös andra hittills kända runristning. Den är sannolikt från 1000-talet e Kr och texten lyder: ”Åsmund ristade runor efter Sten sin farfar och fadern till Sibbe och Gerbjörn... ett stort minnesmärke efter en god man”.

Bo gravfält innehåller över 40 gravar. På platsen finns även en runristning som upptäcktes så sent som 1984.

Bo gård, som förr hette Vikby, fanns redan på 1300-talet. Dagens Bo gård består av två flyglar från sent 1700-tal. Från den äldre agrara tiden återstår också delar av Bos trädgård som delvis integrerats i villabebyggelse från 1960-talet och en stolpkvarn från tidigt 1800-tal som finns i kvarteret Kvarnbacken.

Bo gård.

1907 köptes Bo gård av AB Lidingö Villastad. Per Olof Hallman ritade stadsplanen som följer samma mönster som den i Hersby. Vägarna är terränganpassade och mjukt slingrande. Villorna är placerade mitt på de relativt stora tomterna, individuellt utformade och utan inbördes förhållande. Exempel på villabebyggelse från tidigt 1900-tal finns i västslutningen mot Bo gärde och norrut längs Askrikevägen. Ett flertal villor i Bo-Askrike har stora eller mycket stora kulturhistoriska värden som till exempel arkitekten Cyrillus Johanssons Villa Arken, Villa Höganloft nere vid Norra Kungsvägen och det sk Trisshusen båda ritade av arkitekt Jakob Gate i nationalromantisk stil. I området ligger också Emma Lundbergs villa ritad av Gate, villan anpassades efter trädgårdens utformning. Förutom friliggande villor finns ett flertal rad- och kedjehusområden av hög kvalitet.

Utställningsområde Bygge och Bo

Mitt i stadsdelen, i området Askrike, finns ett bostadsområde i klassicistisk stil med småstadskaraktär - Bygge & Bo. Det uppfördes vid byggnadsingenjörsutställningen

1925 och ritades bland annat av arkitekten Sven Markelius. Bygge & Bo är ett av Lidingös tre riksintressen för kulturmiljövården.

Bygge & Bo är ett av Lidingös tre riksintressen för kulturmiljövården.

Radhus

I södra delen av Bo finns ett av Sveriges äldsta radhusområden, Canadaradhusen, som är ett av stadens byggnadsminnen. I väster, på Bo gårde, uppfördes under tidigt 1960-tal rad- och kedjehus ritade av några av landets främsta arkitekter.

Canadaradhusen.

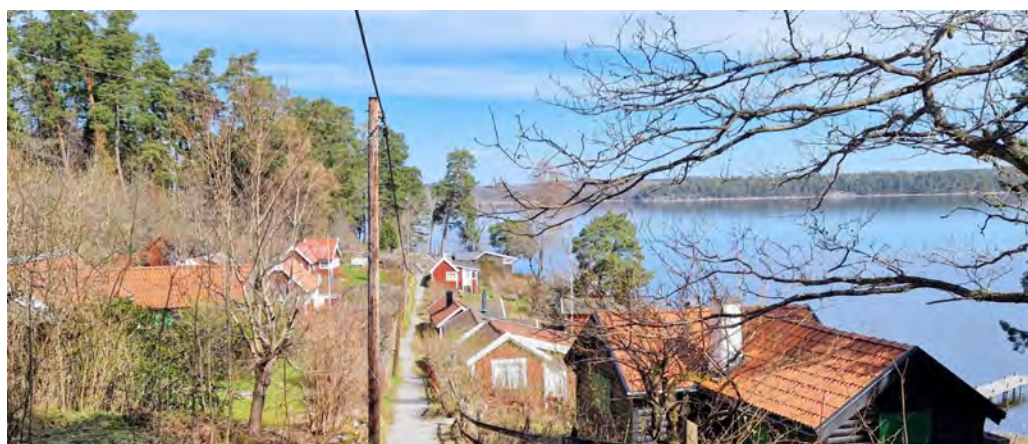
Grönsta

Grönstaområdet är en kustnära kulturmiljö som präglas av en stark egenart. Här inryms så vitt skilda kulturhistoriskt intressanta miljöer som Lidingö gamla prästgård, Grönstakolonin, som kallas Sveriges äldsta sportstugeområde och Täckudden som är förknippad med flygets pionjärer i Sverige.

Grönsta prästgård blev Lidingös komministerboställe på 1600-talet. Det är en välbevarad agrarhistorisk miljö som i nuläget främst omspannar tidsperioden 1800-tal och 1900-tal. Grönstakolonin och Täckudden har båda ursprung från tidigt 1900-tal.

Täcka udden med sin kommunikations- och teknikhistoriska förankring är även en bebyggelse- och personhistoriskt intressant villa- och verksamhetsmiljö från 1900-talets början. Täcka udden skyddas även som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen.

Grönstakolonin har fortfarande mycket av ursprunglig karaktär i behåll med små enkla stugor avsedda för friluftsliv året om. Stugorna blev redan på 1910- och 20-talet kompletterade samt om- och tillbyggda. De återspeglar även hur synen på det moderna friluftslivet förändrades efter första världskriget. Grönstaområdet är en av tre kulturmiljöer i Lidingö stad som är av riksintresse för kulturmiljövården.

Grönstakolonin är samlad på ömse sidor av den smala bygatan.

Näset

Den stadsplan för norra Näset, som utarbetades av arkitekterna Disa Wahlund och Harry Egler 1955, vann laga kraft 1956. Den är tidstypiskt utformad som en så kallad grannskapsenhet - en mindre stadsenhet med en blandning av bostäder, skolor och kommersiell och samhällsservice. Gestaltningsmässigt blandades höga punkthus med låga lamellhus. Grönområden med utblickar och rekreationsytor var viktiga. Idéerna kom ursprungligen från Storbritannien.

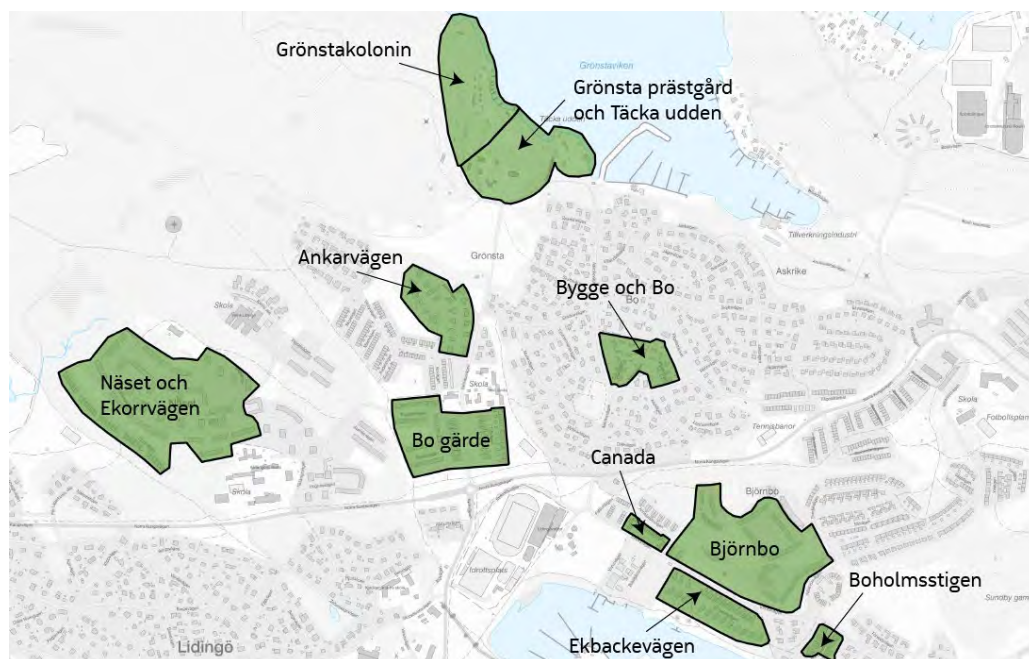
Vid områdets entré ligger det tidstypiskt asymmetriskt utformade Källängstorget som i väster inramas av ett höghus och i norr av en tre våningar hög länga. Runt torget löper en naturstensmur. På torget finns en fontän med en skulptur och några träd. Från torget leder en gångväg in i ett lummigt parkområde av främst naturmarkskaraktär. Man kan alltså ta sig till fots från torget och till områdets västligaste del utan att besväras av biltrafik.

De trettio uniformt gestaltade radhusen längs Ekorrvägen ritades av arkitekten Ernst Grönwall 1962 och uppfördes i souterräng i fem kvarter på rad i sydvästslutningen nedanför Näset. Lidingö hade sedan dispositionsplanen från 1943 ett nytt förhållningssätt vad gällde stadens fortsatta utbyggnad. Man ville se en blandad bebyggelse med olika boendeformer. Radhusen i området är tillkomna i det konceptet, de kompletterar flerbostadshusen uppe på Näset.

Källängstorget vid entrén till Näset.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Grönsta, Näset och Bo

- Bo gårde
- Ankarvägen
- Bygge och Bo
- Canada
- Ekbackevägen
- Björnbo
- Boholmsstigen
- Grönsta prästgård och Täckas udden
- Grönstakolonin
- Näset och Ekorrvägen

Bo gårde

Sammanfattande värdering

På Bo gårde utgör radhusen inom kvarteren Åran, Årtullen, Årbladet, Spantet, Viken och Toften en särskilt värdefull kulturmiljö. Radhusen är uttryck för den samhällsplanering som bottnar i samtidens förutsättningar. För att möta ett ökat bostadsbehov, ökande byggkostnader och för att utnyttjandet av marken skulle vara effektivt blev byggandet av rad- och kedjehus vanligt. Radhusbebyggelsen var rationell och effektiv men med omsorg om material, detaljering och gestaltning.

Gestaltningen av radhusen inom Bo gårde är modernistisk, bungalowliknande med hög originalitet. Differentieringen; från det offentliga rummet (gatan), via det halvprivata (förgårdsmarken) till det privata (atriet) är tydlig. Atriumhusen med sina kringbyggda innergårdar speglar en ny tid med innovativt tänkande kring bostadsplanering vilket gör byggnaderna arkitekturhistoriskt värdefulla.

Inom kvarteren Toften och Spantet är byggnadernas låga horisontalitet samt varsamma placering i det öppna, flacka landskapet, med Bo gårds gamla trädgård i väster med några höga karaktärsträd, högt miljöskapande och högt upplevelsemässigt värde.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Kvarteret Toften.

Kvarteret Viken.

Ankarvägen

Sammanfattande värdering

Området utgörs av en sammanhållen och välbevarad bebyggelsemiljö tillkommen under tidigt 1960-tal. De tidstypiska villorna håller hög arkitektonisk kvalitet med ett elegant och anspråksfullt anslag. Området är mycket homogent till sin karaktär och beskriver utomordentligt väl de anspråk en välsituerad samhällsklass har på god och exklusiv boendemiljö.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

De två exklusiva villorna på Kölen 5 och Kölen 6 har ritats av den danske arkitekten Nils H Haubro-Nielsen.

Bygge och Bo

Sammanfattande värdering

Området Bygge och Bo utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Utställningsområde som planerades och uppfördes till Stockholms byggnadsingenjörers utställning "Bygge och Bo" 1925, som i planstruktur och bebyggelsens formspråk utgör ett konsekvent genomfört exempel på 1920-talsklassicism. I sin gestaltningsmässiga reaktion mot det tidiga 1900-talets villaförstäder återspeglas bomässans experimentella och framåtsyftande roll. Samhälls- och socialhistoriskt är området betydelsefullt som uttryck för den bostadspolitiska utveckling som initieras under 1920-talet. Bebyggelsen håller mycket hög konstnärlig och arkitektonisk kvalitet. Byggnaderna är olika till gestaltningen, där flera olika arkitekter har ritat husen, men underordnar sig det gemensamma temat. Material samt detaljeringsnivå är av mycket hög kvalitet.

Området är av Riksantikvarieämbetet utpekad som riksintresse för kulturmiljövården. Områdets gränssdragning i kulturmiljöprogrammet överensstämmer med Riksantikvarieämbetets gränssdragning av riksintresseområdet.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Arkitekturen är tydligt estetiserande med dekorativa klassicerande detaljer.

Bygge och Bo, handelstorget.

Canada

Sammanfattande värdering

Kvarteret Canada utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Radhusen uppfördes 1908 efter ritningar av arkitekten Rudolf Arborelius och räknas som de äldsta radhusen i modern mening i Sverige. De angavs ursprungligen vara "arbetarebostadshus" avsedda för "hantverkare och mindre näringsidkare", främst för anställda vid AB Lidingö Villastad. Arkitektoniskt är de i princip kopierade på utländska, främst engelska förebilder. Radhuslängorna, med tillhörande för- och bakgårdar samt odlingstomter, är ett gott exempel på det tidiga 1900-talets arkitektoniska ideal och på den vision om ett bättre boende för allt fler, som några decennier senare kom att prägla bostadsbyggandet i det välfärdssverige som byggdes upp under 1900-talet. Anläggningen är byggnadsminne sedan 1981.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Canadahusen

Ekbackevägen

Sammanfattande värdering

Ekbackevägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Villorna längs med vägen är ett exempel på ett homogent grupphusområde av hög arkitektonisk kvalitet från mitten av 1960-talet. Villorna är ritade i internationell modernism med öppen, ljus och funktionsseparerad planlösning. Karaktären är exklusiv. Bebyggelsen är i huvudsak i ursprungligt skick.

Bebyggelsen inordnar sig i en tradition där Lidingös grupphusbebyggelse generellt håller hög kvalitet avseende gestaltning, utförande och material.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Byggnaderna är vackert placerade i en pastoral södersluttning mot Kyrkviken. Bebyggelsen är tydligt exponerad, de miljöskapande värdena är mycket höga.

Björnbo

Sammanfattande värdering

Anläggningen Björnbo utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Bebyggelsen inom Björnbo uppfördes under tidigt 1950-tal med hyreslägenheter och som kollektivboende för äldre efter ritningar av arkitekterna Sven Backström och Leif Reinius. Anläggningen som uppfördes av SPP var tänkt att vara nyskapande med bostäder, restauranger, butiker, läkarmottagning och ett mindre sjukhus. Byggnaderna håller mycket hög arkitektonisk kvalitet och är utomordentligt välplacerade i landskapet. Det tillhörande stora parkområdet gestaltades av landskapsarkitekten Walter Bauer. Björnboanläggningen representerar ett nytänkande inom äldreboende och är samtidigt en utmärkt exponent för Backströms och Reinius nyskapande arkitektur.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Björnbos huvudentré med punkthus och tidigare tvätt till vänster. Till höger Björnbos matsal med uteplats.

Boholmsstigen

Sammanfattande värdering

Atriumvillorna på Boholmsstigen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Det lilla området består av en grupp uniformt gestaltade atriumhus från sent 1960-tal ritade av Axel Kandell, en av Sveriges mer välkända arkitekter under efterkrigstiden. Husen håller mycket hög arkitektonisk kvalitet och är representativa för Kandells arkitektur. Boholmsstigen bebyggdes i en tid då Lidingö växte snabbt och åtskilliga bostadsområden uppfördes. Husen är på så sätt starkt förankrade i en av stadens stora expansionsperioder. Kandells karaktäristiska formspråk avviker från de vid den här tiden ofta rationellt producerade svenska grupphusområdena och ger på så sätt Boholmsstigen en hög särprägel.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Atriumvillorna vid Boholmsstigen.

Grönsta prästgård och Täcka udden

Sammanfattande värdering

Grönsta prästgård – Täcka udden utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området omfattar dels Grönsta prästgård, dels flygpionjären Nybergs verksamhets- och bostadsmiljö på Täcka udden.

Grönsta prästgård blev på 1600-talet Lidingös komministerboställe. Det är en välbevarad agrarhistorisk miljö som i nuläget främst berör tidsperioden 1800-tal - 1900-tal. Med bevarade mangårds- och ekonomibyggnader ger Grönsta prästgård fortfarande ett tydligt helhetsintryck av en prästgård från självhushållets tid i bondesamhället. Prästgården från 1900-talets början återspeglar både boställsväsendets modernisering och Lidingös första stadshistoriska expansion. De många ekonomibyggnaderna är bland de mest ursprungligt bevarade gårdsbyggnaderna på Lidingö i dag. Ur stadshistorisk synpunkt är Grönsta prästgårdsmiljö som helhet av stor kulturhistorisk betydelse för Lidingö.

Täcka udden med sin starka kommunikations- och teknikhistoriska förankring i svenskt motorflyg är unikt både på Lidingö och i Sverige. Det är även en bygnads- och personhistoriskt mycket intressant villa- och verksamhetsmiljö från 1900-talets början. Ur ett internationellt perspektiv är Täcka Udden bland de äldsta minnesmärkena från motorflygets historia. Täcka udden är numera skyddat som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

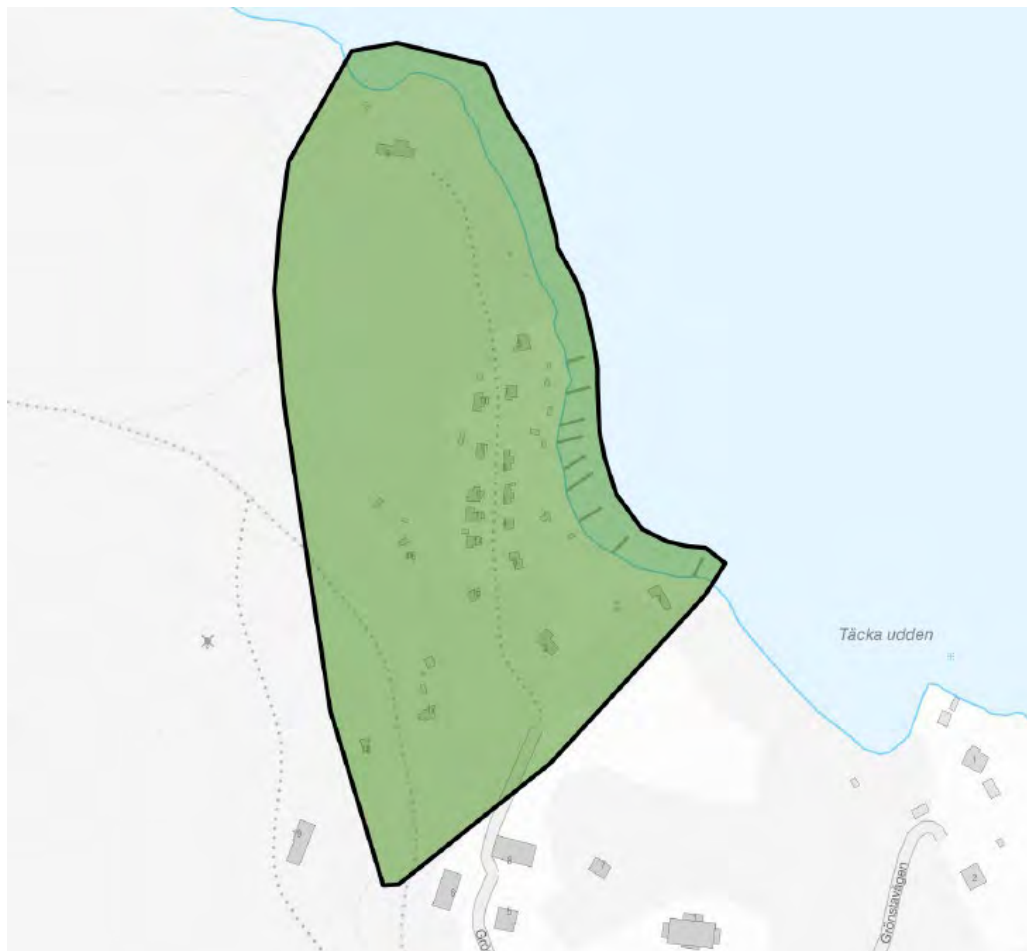

Grönsta prästgård.

Täcka udden med båthuset till vänster och flyghangaren till höger.

Grönstakolonin

Sammanfattande värdering

Grönstakolonin utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området lär vara Sveriges äldsta sportstugeområde. Det är småskaligt, enkelt utformat och i sin kärna starkt nationalromantiskt präglad. Helhetsmiljön i Grönstakolonin är välbevarad och har en särskilt stark historisk förankring som ett tydligt exempel på utvecklingen av svenskt friluftsliv. I nuvarande utformning återspeglar Grönstakolonin även att mycket av den idémässiga synen på friluftsliv och sportstugor förändrades från 1910-tal till 1920-tal. Det tidiga 1900-talets nationalromantiska era stod för en mer idealistisk syn på friluftsvistelse och var inspirerad av engelska "weekend cottages". Denna syn ersattes efter första världskriget av 1920- och 1930-talets modernistiska synsätt med ett mer livsstilsbaserat sportbetonat friluftsliv. Det gav upphov till den mer moderna amerikanskinspirerade typ av sportstuga som det även finns några tidiga exempel på i Grönsta.

Området utgör ett riksintresse för kulturmiljövården.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

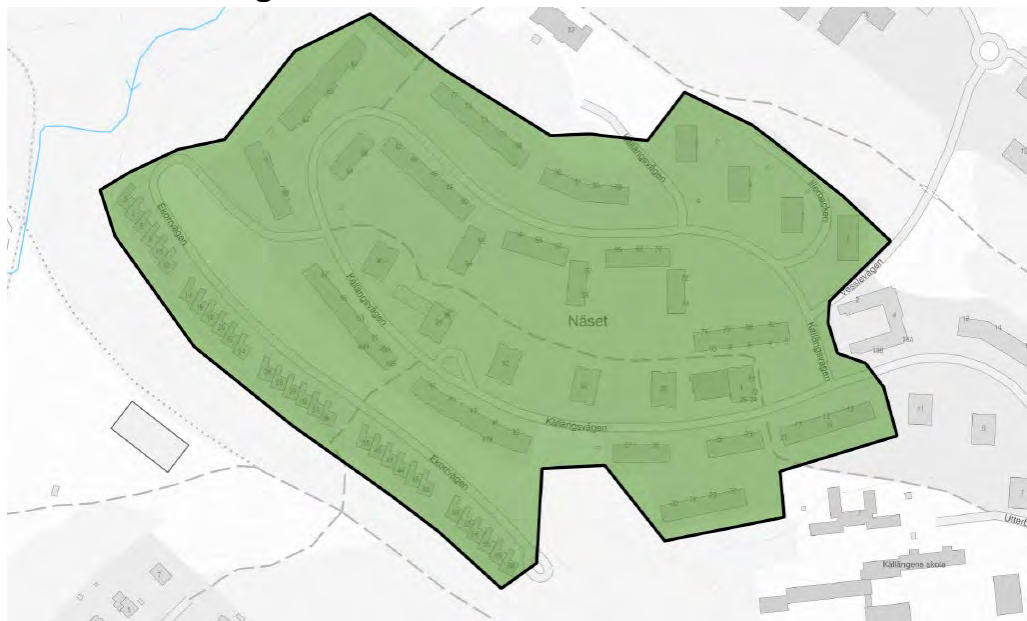

Grönstakolonin påminner vid första anblicken om ett fiskeläge, beläget i sluttningen strax ovanför Grönstaviken vid foten av ett högt och klippigt bergsparti. Långa bryggor av trä löper ut över den delvis vassbevuxna strandkanten.

Grönstakolonin är samlad på ömse sidor av en smal gångväg, "bygatan".

Näset och Ekorrvägen

Sammanfattande värdering

Området Näset med flerbostadshus och Ekorrvägen med radhus utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området är ett utmärkt och tidstypiskt exempel på 1950-talets stadsplaneideologi där boende och service skulle blandas. Planen är också representativ för Lidingös ambition att planera för en varierad bostadsbebyggelse med olika boendeformer. Området är mycket välbevarat och håller mycket hög kvalitet på utformning och material. Formspråket i senfunktionalismen håller samman området liksom de ljusa kulörerna.

Radhusen längs Ekorrvägen är representativa för tidens sociala samhällsplanering och för Lidingös intentioner att låta staden utvecklas med olika byggnadstyper och boendeformer. Samtidigt är de representanter för radhusbebyggelse i folkhemsanda hållna i en modernism med associationer till tidig svensk funktionalism, bland annat till radhus ritade av arkitekten Uno Åhrén. Radhusen är rationellt uppförda men fortfarande med ett hantverksmässigt anslag. De repetitiva och konsekvent genomförda sidförskjutningarna och trappningen längs Ekorrvägen har betydelse för upplevelsen och förtydligar associationerna till 1930-talets arkitektur.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

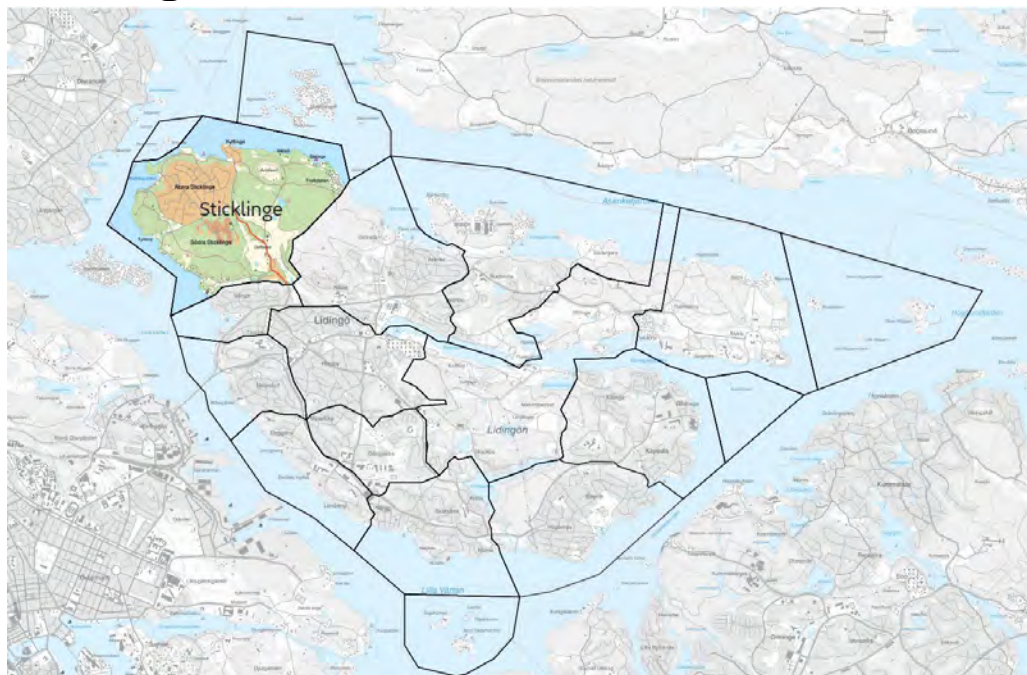

Bo gärde med låg bebyggelse och Näsets höghus i bakgrunden.

Radhusen på Ekorrvägen.

Sticklinge

Sticklinge består av de två stadsdelarna Norra och Södra Sticklinge. Tillsammans omfattar de större delen av nordvästra Lidingö. Även om Sticklinge är stort till ytan är det i huvudsak glest befolkat. Landskapets topografi kännetecknas främst av kuperad klippig skärgårdsterräng med stora sammanhängande skogspartier. Mot söder öppnar sig landskapet med inslag av större dalstråk, framför allt mot Lilla Värtan och kring Sticklinge gamla gård. Dalstråket kring Sticklinge gamla gårdsläge är en förhistorisk odlingsbygd kring en forntida vik. Här låg en av de tidigaste befolkade delarna av Lidingön. Sticklinge gård som gett namn åt de två stadsdelarna låg i dagens Södra Sticklinge, och var en av öns äldsta gårdar. Om gårdens förhistoriska ursprung vittnar ett järnåldersgravfält, Lidingös största i sitt slag. Under 1800-talet ägdes Sticklinge gård av familjen Zetterberg, som var en av Lidingöns mäktigaste markägare. Johan August Zetterberg gick allmänt under namnet "Lidingökungen" och hans son Harald har bland annat gett namn åt gatunamnet Patron Haralds väg. I dag finns dock endast någon enstaka byggnad kvar av gårdens äldre bebyggelse. Golfbanan och bostadsområdena i Södra Sticklinge har anlagts på en del av gårdens gamla ägor.

Sticklinge gravfält är med ca 50 bevarade gravar ett av de största järnåldersgravfälten på Lidingö.

Tyktorpsvägen

Lidingös ursprung som sommarnöje för 1800-talets förmögna stockholmare inleddes i större skala vid Lilla Värtan i södra Sticklinge. Ångbåtstrafikens utveckling var gynnsam för södra Sticklingekusten med dess centrala läge. Med början år 1857 byggdes under 1800-talets senare del åtskilliga sommarvillor längs Tyktorpsvägen utmed sundet. Flertalet är i dag permanentbostäder.

Ett exempel på de sommarvillor som uppfördes längs med Tyktorpsvägen är Villa Fridhäll som uppfördes ca 1865.

Nordvästra delen av Tyktorpsvägen där sommarvillornas lilla grusade väg från 1870-1880-talet letar sig fram i och kring skärgårdsterrängens skiftningar. I strandnära

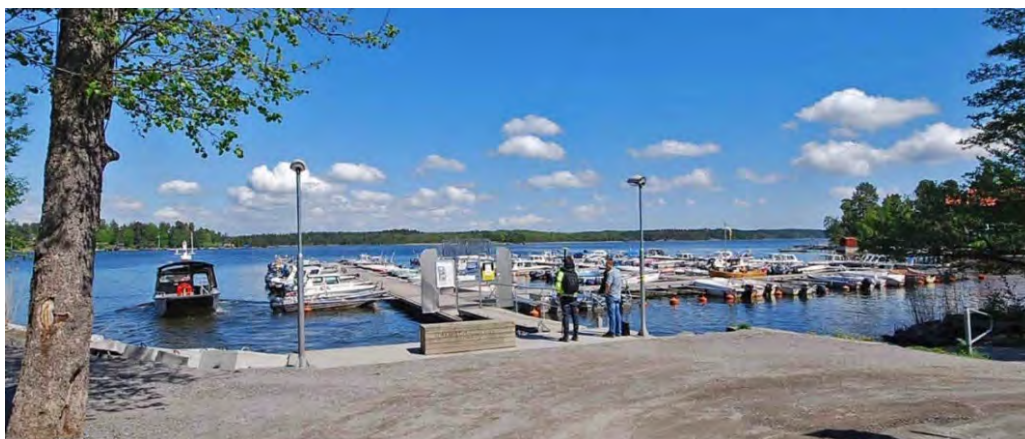
lägen finns en tydlig kustkaraktär med krokiga lågvuxna tallar, båtbyggor och öppna vyer över Lilla Värtan.

I det vidsträckta Norra Sticklinge fanns länge endast enstaka bebyggelse i form av småjordbruk, torp och fiskarstugor, exempelvis vid Kyttinge, Rödstugan och Sättinge. Vid Färjartorpet i Rödstuguviken i nordväst låg under flera hundra år det centrala färjeläget för överskeppning mot fastlandet och det stora Djursholmsgodset.

Vy över Rödstuguviken in mot Rödstugan 1, på 1500-1700-talet den centrala platsen för överfart från Lidingö mot Djursholms gods på fastlandet.

Efter att Lidingön friköpts från Djursholm 1774 och fått sin första broförbindelse 1803 (vid Larsberg) minskade färjelägets betydelse. På 1860-talet tillkom enstaka sommarvillor vid Sättsjö och Sättinge i norr, där det sedan tidigare fanns äldre bebyggelse. Vid Sättsjö fanns tegelbruk på 1700-talet och på 1870-talet ångbåtsbrygga. I dag är det framför allt Mor Annas brygga nära Sättinge, med parkering för invånarna ute på Storholmen, som är Sticklinges stora maritima knutpunkt.

Mor Annas brygga nära Sättinge i norr, med parkering för invånarna ute på Storholmen, är i dag Norra Sticklinges stora maritima knutpunkt.

Trolldalen

Lidingö är hemvist för några av Sveriges äldsta sportstugemiljöer. Dessa har sin bakgrund i 1900-talets början då en bildad övre medelklass började intressera sig för att vistas i naturen under harmoniska och enkla former. Engelska weekend cottages och lite senare amerikanska sportstugor stod för inspirationen. Trolldalen som anlades 1912 tillkom, liksom den några år äldre Grönstakolonin, på initiativ av ingenjören och reklammannen Stig Milles, bror till konstnären Carl Milles. På bara några år etablerades Trolldalen, som redan 1925 omfattade ett 60-tal stugor utformade i allmogestil, i tidens nationalromantiska anda. Milles egen stuga, som var områdets första 1912, påminde närmast om en romantiserad mindre upplaga av Älvrosgården på Skansen. I Trolldalen var den sociala aspekten viktig och man organiserade gemenskapen både vad gällde praktiska göromål och firande av festligheter. Även ett särskilt skönhetsråd inrättades.

Länge hade Trolldalen kvar en obruten karaktär av nationalromantiskt sportstugeområde från 1910-talet. Vagnät, bebyggelsemönster, spjalstaket, samt även buskagen av syren, rosor och gullregn länkar samman området i stort. På senare år har dock många stugor omvandlats för permanentboende och då ofta blivit starkt om- och tillbyggda. Därför har endast mindre delar av området i dag en mer enhetlig 1910-talskaraktär. Det medför att de stora kulturhistoriska värdena i dagens Trolldalen främst är förknippade med de stugor som bevarar en ursprunglig karaktär och utformning. Mot den bakgrunden är inte Trolldalen uppmärksammas i kulturmiljöprogrammet som en särskilt värdefull kulturmiljö.

Södra Sticklinge

Delar av Södra Sticklinge präglas av fritid i en annan form. På Sticklinge gårds ägor anlades under åren 1925–1927 en golfbana som i utbyggd form kom att bli en av de första i Storstockholm. Sedan 1933 är det Lidingö Golfklubb som driver verksamheten.

I slutet av 1930-talet började Sticklinge även att utvecklas som egnahemsområde, med start 1938. Först byggdes framför allt småstugor, inte minst i Södra Sticklinge kring Blåklintsvägen och Sticklingevägen. Bebyggelsen anlades på mark som tillhört Sticklinge gård. Här finns även nu på 2000-talet fortfarande en grundkaraktär av 1930-talets småstugeområde. De enskilda husen har dock ofta blivit förändrade vid ombyggnad i senare tid.

Med början 1938 byggdes flera småstugor i Södra Sticklinge, bland annat här vid Blåklintsvägen.

På 1990-talet anlades i Södra Sticklinge bostadsområdet Sticklingehöjden på gårdens gamla ägor. Sticklingehöjden omfattar flerbostadshus, radhus, parhus och villor.

Norra Sticklinge

Rödstugeviken var under århundraden en central punkt på Lidingö. När familjen Banér på Djursholms gods ägde Lidingö under 1500 till 1700-talen skedde överfarten från färjeläget i viken. I viken ligger fortfarande den lilla Rödstugan som en markör för den plats som haft stor betydelse för kommunikationen mellan Lidingö och Djursholm. Strax öster om Rödstugan finns en stensättning, troligen från yngre järnåldern och är ett exempel på de farledsgravar som användes av sjöfolk som avled för långt hemifrån för att kunna begravas där. Udden Taheiti fick sitt exotiska namn av botanikern professor Nils Johan Andersson (1921–1880) som hade en sommarvilla på platsen. Efter att professorn besökt Tahiti i Söderhavet döpte han platsen för sin sommarvilla efter, i hans tycke, världens vackraste plats.

Rödstugan.

I Norra Sticklinge byggdes enstaka spridda sportstugor under tidigt 1920-tal. Under 1930-talet och in på 1940-talets kedde däremot en större utbyggnad då en mängd sportstugor uppfördes, med början i Kyttinge 1934. En utbredd fritidsbebyggelse kom att präglade Norra Sticklinge som blev ett av Lidingös stora fritidshusområden, först med sportstugor och sedan med efterkrigstidens många olika typer av fritidshus. Även Norra Sticklinge bebyggdes med egnahem och mindre villor framför allt under 1940- och 1950-talen. 1970-talet innebar en stor omvandling av nordvästra delen av Norra Sticklinge. Området började efter 1978 att förvandlas till en villastadsdel i stor skala. Fritidshusen revs efterhand och ersattes med villor, några fritidshus byggdes om till villor.

I dag är nordvästra Sticklinge starkt exploaterat med en mycket tät villabebyggelse på ofta små tomter. Här inryms en mängd olika villatyper från och med sent 1970-tal fram till nutid. Endast ett fåtal sportstugor och lite äldre villor finns i dag kvar i området.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Sticklinge

- Tyktorpsvägen - Sticklinge gravfält

Tyktorpsvägen – Sticklinge gravfält

Sammanfattande värdering

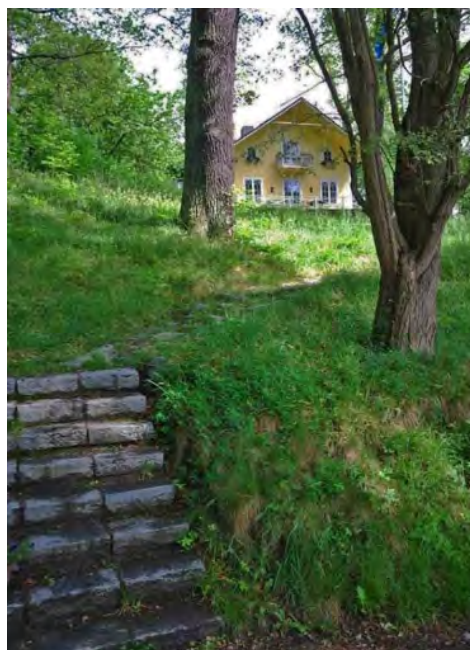
Tyktorpsvägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området innehåller ett välbevarat bebyggelsehistoriskt landskapsavsnitt kring Tyktorpsvägen som förenar två sinsemellan olika skeden i tid och rum i Lidingös bebyggelseutveckling. I öster på Sticklinge gårds gamla marker finns Lidingös största och bäst bevarade järnåldersgravfält vilket förankrar kulturmiljön i förhistorisk tid. I nordväst finns en samlad bebyggelsemiljö kring Tyktorpsvägen med Lidingös äldsta sommarvillor varav flera fortfarande är välbevarade sedan sent 1800-tal. Ur kulturhistorisk synpunkt är kulturmiljön därmed av största betydelse för förståelsen och upplevelsen av Lidingös historiska bakgrund som ett av det sena 1800-talets viktiga sommarnöjen i Stockholms skärgård.

Tyktorpsvägen är i sin helhet en väl bibehållen äldre vägmiljö med mycket stora kulturvärden. Vid sidan av Storgårdsvägen är detta Lidingös bäst bevarade äldre vägsträckning med en stark karaktär av skärgårdsväg. Nordvästra delen, helt förankrad i sommarvillornas tillkomst, har den mest intakta äldre vägkaraktären.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

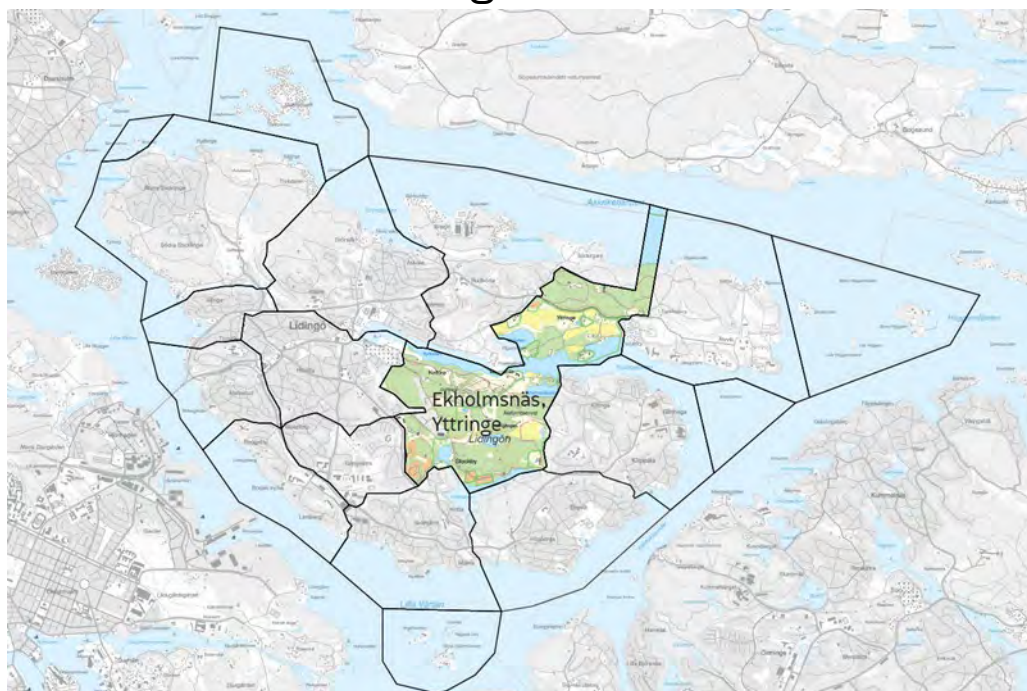

Skattehemmanet 3. Den f.d. trädgårdsmästarebostaden i schweizerstil från 1860-talet är i dag den enda byggnad som finns kvar från gamla Sticklinge gård.

Vid Tyktorpsvägen ligger sommarvillorna i högt uppdragna lägen i skärgårdsterrängen. Augustenro 1 från 1860-talet är en av de äldsta sommarvillorna. Tyktorpsvägens nordvästra och östra delar möts vid vägskälet mot Lidingövarvet.

Ekholmsnäs och Yttringe

Mycket stora och mångskiftande kulturvärden samsas i detta stora område kring Gråviken, Kyrkviken och inre Hustegafjärden på centrala Lidingö. Området har lång och tydlig jordbrukshistorisk kontinuitet från yngre järnålder - medeltid - 1700-tal - 1800-tal. Få andra miljöer i Lidingö visar så konkret och lättillgängligt sjökommunikationens betydelse för bosättning och hävd. Den tidiga, förhistoriska, utbyggnaden av Lidingö bör ha ägt rum via de vattenstråk som utgör dagens långsmala fjärdar. Långt in på 1900-talet var att färdas på vatten det självklara och ofta enda sättet för resor och transport mellan fastland och skärgård.

I stadsdelen finns åtskilliga kulturmiljöer som tillsammans återspeglar en viktig del av Lidingös utveckling under flera hundra år.

Ekholmsnäs, Koltorp och Stockby är tre relativt glest bebyggda stadsdelar på södra delen av Lidingö. De ingår i Långängensområdet som domineras av Långängen-Elfviks naturreservat. Ekholmsnäs, Koltorp och Stockby sträcker sig från småkuperad inlandsterräng vid Kottlasjön och Stockbysjön i söder upp till de långa fjärdarna i norr med Kyrkviken, Gråviken och Hustegafjärden samt Ekholmsnässjön. Stadsdelen Yttringe, på norra sidan av Hustegafjärden, öster om Rudboda, präglas av den gamla jordbruksbygden kring Östra Yttringe gård.

Ett småskaligt och öppet odlingslandskap präglar naturreservatet på båda sidor om fjärdarna, kring Yttringe, Långängens gård och Ekholmsnäs gård. Ekbackar och hagmarker kännetecknar både Långängen och stråken längs fjärdarna i Koltorp, Ekholmsnäs, Hustegaholm och Yttringe. Skärgårdsterrängen utgörs av hållmarker, bergsknallar och högvuxna tallskogsdungar som sätter en stark prägel på kulturlandskapet liksom stora skogspartier mot söder.

Stockby

Stockby är störst och mest bebyggd av de tre södra stadsdelarna, även om stora partier utgörs av skogsmark och hela östra delen består av Långängen-Elfviks naturreservat. Järnåldersgravfälten vid Långängen och vid Stockby gård visar på förhistoriska bosättningar och båda gårdarna är kända sedan medeltiden. Stockby gård vid nordändan av Stockbysjön brann ner på sent 1800-tal och i dag återstår endast gårdstomten.

Området kring Stockby kom i slutet av 1800-talet att bebyggas med sommarnöjen för förmögna stockholmare då mark vid Kottlasjöns nordöstra sida avyttrades av gårdens dåvarande ägare. Av sommarvillorna som byggdes kring Storgårdsvägen på Kottlasjöns västra sida, mellan Kottla och Stockby, ligger flertalet i Kottla som hör till dagens Skärsätra. Endast området Finedal ingår i den nuvarande stadsdelen Stockby.

Villa Finedal är en av de förnämsta villorna och byggnadsminne sedan 1979. Villan uppfördes på 1880-talet som en påkostad sommarvilla för fyrverkeritillverkaren Törner och hans familj. På en del av Finedals tomt finns rester av den fabrik som Törner startade 1880 och som drevs av släktingar till familjen ända in på 1970-talet. Den småskaliga fyrverkerifabriken är i dag ett viktigt industriminne på Lidingö.

Koltorp

Stadsdelen Koltorp ligger mellan Ekholmsnäs, Stockby och Hersby och är uppkallad efter ett torp som låg vid Kyrkvikens södra strand. Koltorp är glest bebyggt med främst villor från 1900-talet. Delar av dagens Koltorp inrymmer även ett industriområde.

Missionsskolan

På 1910-talet förvärvades Stockby ägor av dåvarande Lidingö köping. Redan 1905 hade ägaren till Stockby skänkt mark till Svenska Missionsförbundet (SMF) där byggnader för en teologisk seminarieutbildning uppfördes 1908 vid Kottlavägen. Skolbyggnaderna fick en omsorgsfull och påkostad arkitektur med flera olika byggnader placerade i en parkliknande miljö som har utvecklats genom åren, bland annat genom tillkomsten av ett kapell. Skolan drivs än i dag delvis som en utbildningsanläggning. Söder om Missionsskolan har några villakvarter anlagts under sent 1900-tal och längst sydost inom Stockby ligger Breviksbadet.

Före detta Missionskolan i Stockby, huvudbyggnaden från 1908.

Trasthagen

Trasthagen vid Kottlasjöns norra strand började bebyggas i slutet av 1880-talet med sommarnöjen för välbärgade stockholmsfamiljer. Tomterna uppläts genom arrende från Stockby gård och har med åren moderniserats och gjorts om till permanentboende. Trasthagen präglas av skärgårdslandskap med löv- och barrskog, klippstränder och berghällar. Bebyggelsen ligger på luftiga tomter med indraget läge från vägen.

Marielund är en välbevarad mindre sommarvilla i Trasthagen.

Långängen

Långängen upptar markerna mellan Ekholmsnässjön-Hustegafjärden i norr och insjön Stockbysjön i söder. Området präglas av skärgårdslandskap med skog och berg samt öppna ängs- och hagmarker. Långängens gård är uppförd i slutet av 1700-talet och bevarar flera av sina äldre gårdsbyggnader såsom mangårdsbyggnad och bostadsflygel, loge och en rad andra byggnader som tillsammans utgör en viktig kulturmiljö på Lidingö.

Långängens välbevarade mangårdsbyggnad från ca 1775 och flygel till höger från 1815-1817.

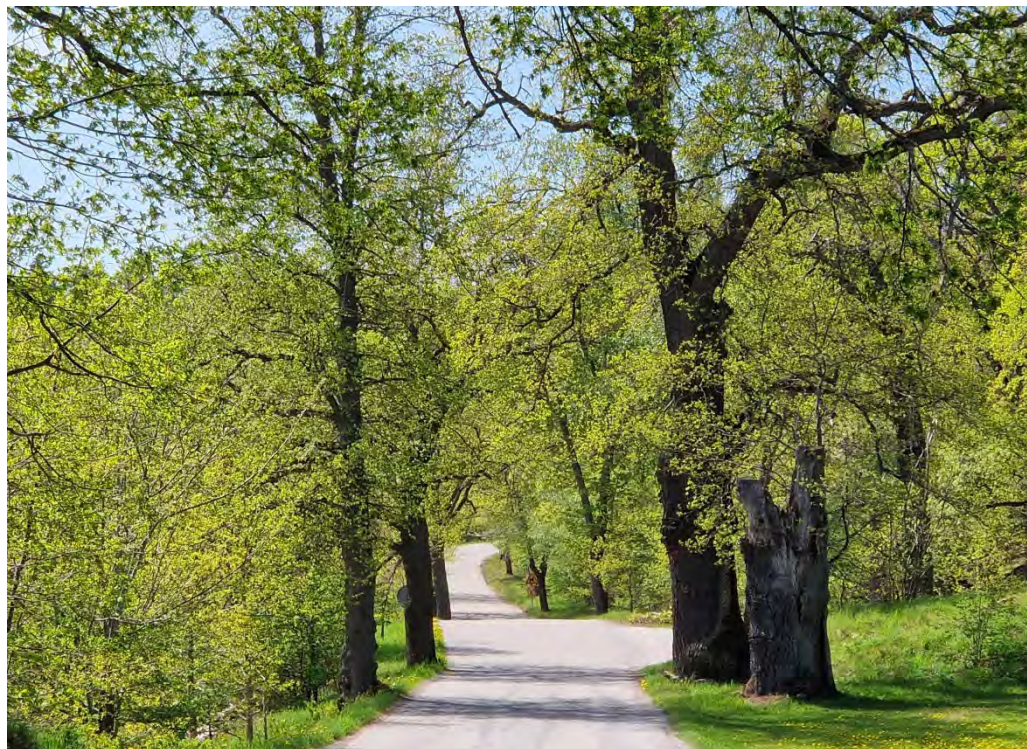
Ekholmsnäs

Välbevarade jordbrukshistoriska strukturer dominerar även kulturmiljön kring den enhetliga herrgårdsmiljön Ekholmsnäs från 1770-talet som ligger på ett näs mellan inre Hustegafjärden och Ekholmsnässjön samt det småskaliga Hustegaholm från 1700- och 1800-talet. Här ligger också några tidiga sommarvillor såsom Villa Björkholmen som uppfördes på 1860-talet och brukades som pensionat under 1900-talets första hälft.

Vy västerifrån mot Ekholmsnäs gård, anlagd på 1770-talet.

Kommunikationshistoriskt mycket betydelsefull är den välbevarade vägmiljön kring Ekholmsnäsvägen med allé från 1780-talet. Vägen har även gammal hävd som kyrkväg för sydöstra Lidingö.

Ekholmsnäsvägen kantas delvis av en gammal lövträdsallé med anor från sent 1700-tal.

Hustegaholm

Rakt över det smala sundet, nordväst från Ekholmsnäs, ligger Hustegaholm (Lidingö 5:136) ute på ett näs mellan Kyrkviken, Gråviken och Hustegafjärden. Hustegaholm bebyggdes ca 1775 med huvudbyggnad och två flyglar. I dag finns här kvar från 1700-talet en faluröd före detta fiskarstuga och de två små gulmålade mangårdsflyglarna. Från 1800-talet är den faluröda timrade logen samt den gula Sjövillan, byggd som en liten vaxljusfabrik 1832. Bebyggelsemiljön har som helhet en småskalig agrar prägel i behåll, förstärkt av det omgivande karaktäristiska kustnära kulturlandskapet med hagmarker, högvuxna lövträd, berg i dagen och små lövskogsdungar. Ett koloniområde bidrar också till Hustegaholms småskaliga äldre karaktär.

Vy längs Hustegafjärden mellan Ekholmsnäs och Hustegaholm.

Rudboda gård

Slutningen ovanför Kyrkviken är en mycket gammal kulturbygd med gravfält och gårdsrester från järnåldern. Här finns resterna av Sundby ödegård och den medeltida anläggningen Rudboda gård som är en av Lidingös bäst bevarade agrara gårdsmiljöer och som bevarar en rad byggnader av tidig 1800-talsbebyggelse med senare tillägg.

Yttringe

Yttringe är en gammal jordbruksbygd på norra sidan av Gråviken och Hustegafjärden. Den öppna odlingsbygden har formats av de tre gårdarna Hustega, Östra och Västra Yttringe. I norr går Yttringegårdarnas gamla utmark upp i ett stråk genom skogsbygden fram till Askrikefjärden på norra Lidingö. Hustega och Östra Yttringe har ursprung från medeltiden.

När Lidingö började utvecklas till en sommarö på 1860-talet byggdes några av de första sommarvillorna i Yttringe, exempelvis Karlsro och Kristinehäll. Ångbåtstrafikens betydelse för Lidingös utveckling till sommarö under 1800-talets senare del är också tydlig genom flera tidiga välbevarade sommarvillor längs Hustegafjärden. Yttringe har behållit sin karaktär med dels några större gårdar omgivna av ett öppet hävdad landskap, dels små glest liggande klungor av före detta sommarvillor längs vattnet.

Östra Yttringe gård bevarar delar från sent 1700-tal och den varsamt upprustade manbyggnaden är en av Lidingös bäst bevarade herrgårdsbyggnader. Inom gårdsmiljön finns även en trädgård av äldre karaktär liksom en f.d. kuskbostad, arrendatorsbostad och trädgårdsmästarbostad.

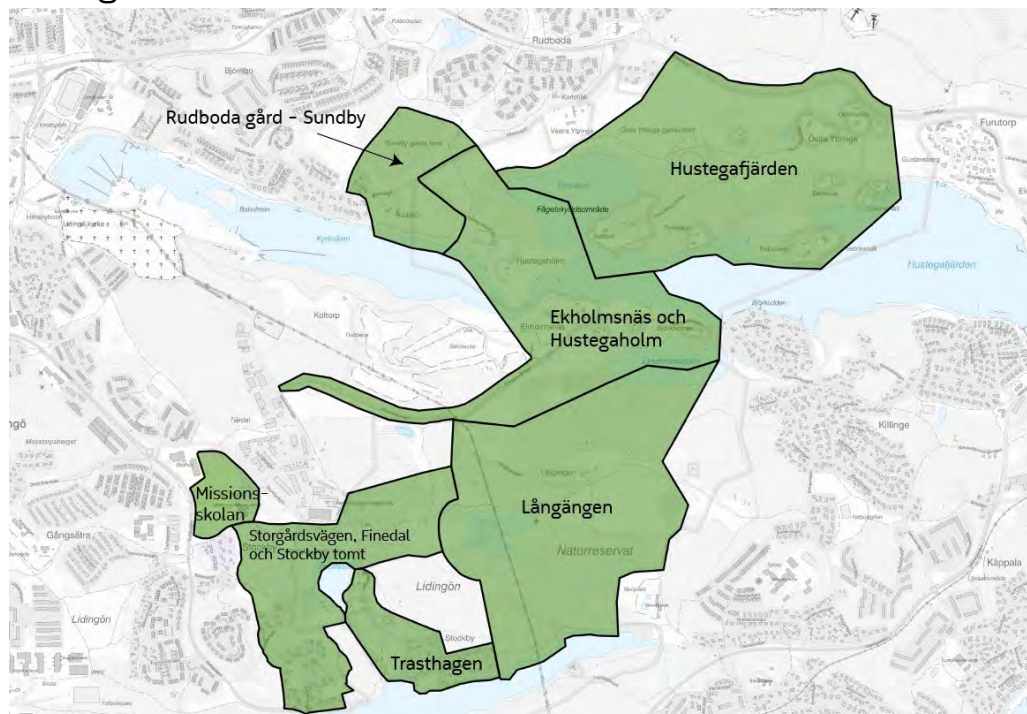
Vy från vägshål vid Östra Yttringe gård.

Yttringe ängar.

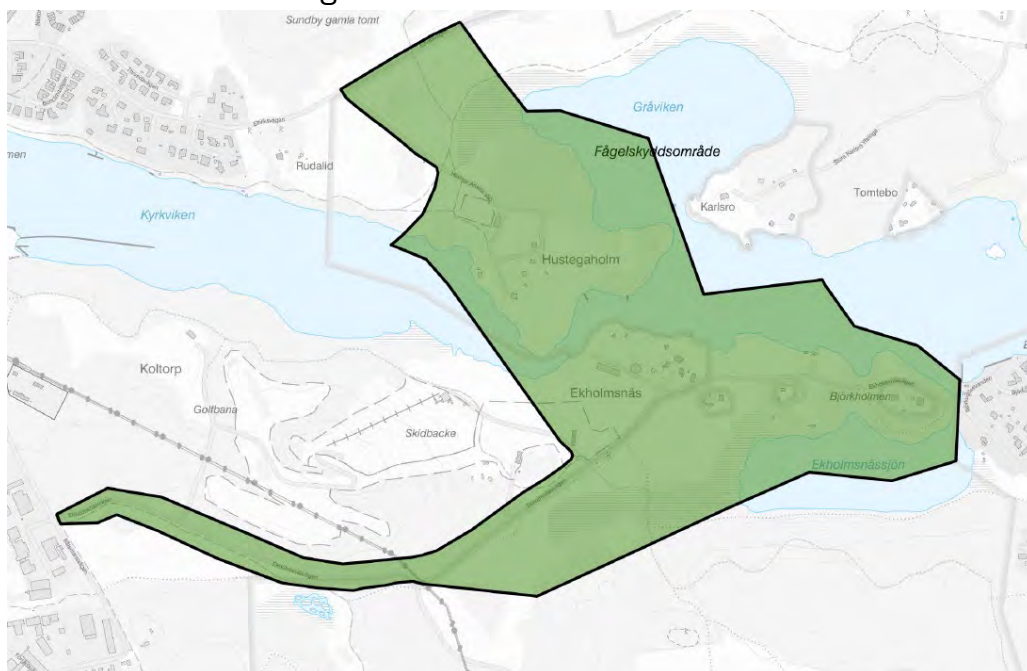

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Ekholmsnäs-Yttringe

- Ekholmsnäs och Hustegaholm
- Hustegafjärden
- Långängen
- Rudboda gård - Sundby
- Storgårdsvägen, Finedal och Stockby tomt
- Trasthagen
- Missionssskolan

Ekholmsnäs och Hustegaholm

Sammanfattande värdering

Området vid Ekholmsnäs-Hustegaholm utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Kulturmiljön ingår i en större helhetsmiljö av ett välbevarat landskapsavsnitt kring Gråviken och Kyrkviken med lång agrarhistorisk kontinuitet. Här framgår tydligt hur sjökommunikationen har format och påverkat bebyggelsemönster och landskap. Här dominerar välbevarade strukturer från äldre tiders jordbruk kring den enhetliga lilla herrgårdsmiljön Ekholmsnäs från 1770-talet och det småskaliga Hustegaholm från 1700-1800-talen kring Gråviken och inre Hustegafjärden. En trolig järnåldersgrav finns på sydsidan av Gråviken. Ångbåtstrafikens betydelse för Lidingös utveckling till sommarö under 1800-talets senare del är tydlig genom välbevarade sommarvillor från 1860-1870-talet på Ekholmsnäs gamla ägor längs vattnet. Av stor betydelse ur kommunikationsperspektiv är den välbevarade vägmiljön kring Ekholmsnäsvägen som även har en allé från sent 1700-tal. Vägen har använts som kyrkväg för de boende på östra ön.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

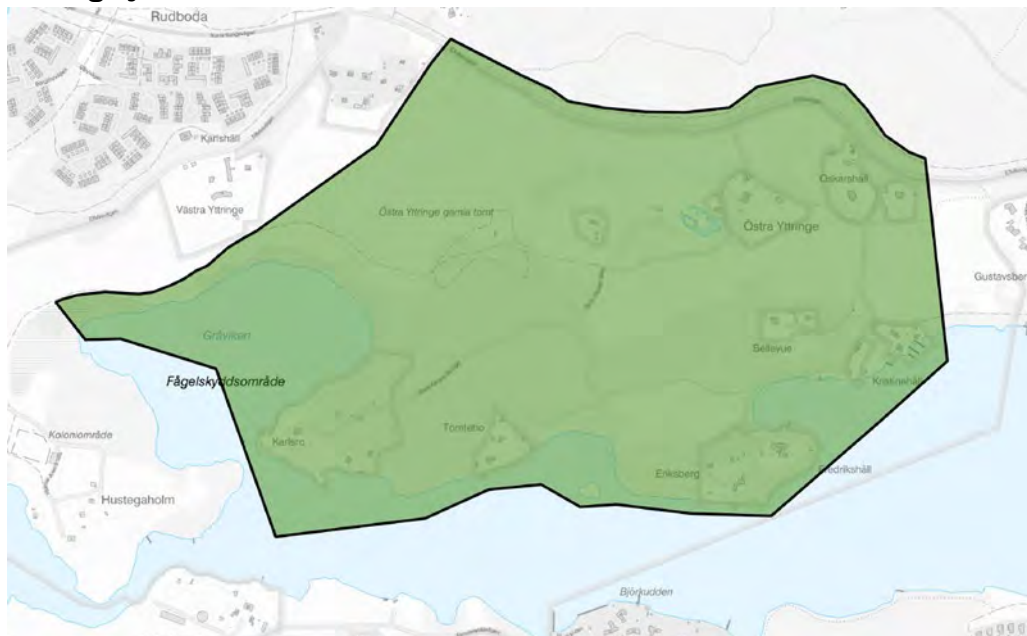

Ekholmsnäs gård med huvudbyggnad och flyglar från 1778.

Sjövillan på Hustegaholm byggdes som vaxljusfabrik 1832 och byggdes om till bostad redan 1847. Sjövillan är i dag den enda mer ursprungligt bevarade äldre byggnaden på Hustegaholm och är av mycket stort kulturhistoriskt värde. (Lidingö 5:136).

Hustegafjärden

Sammanfattande värdering

Området kring Hustegafjärdens inre del och Gråviken ingår i en större helhetsmiljö genom sitt välbevarade landskap med ursprung från medeltiden och utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Det är framför allt två viktiga karaktärsdrag som utgör områdets stora värde; dels det mycket välbevarade jordbruksstrukturerna med Östra Yttringe gård och dess omgivande öppna kulturlandskap, dels de tidiga sommarvillamiljöerna Tomtebo, Karlsro, Bellevue och Christinehäll från 1800-talet i delvis opåverkad skärgårdsterräng.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

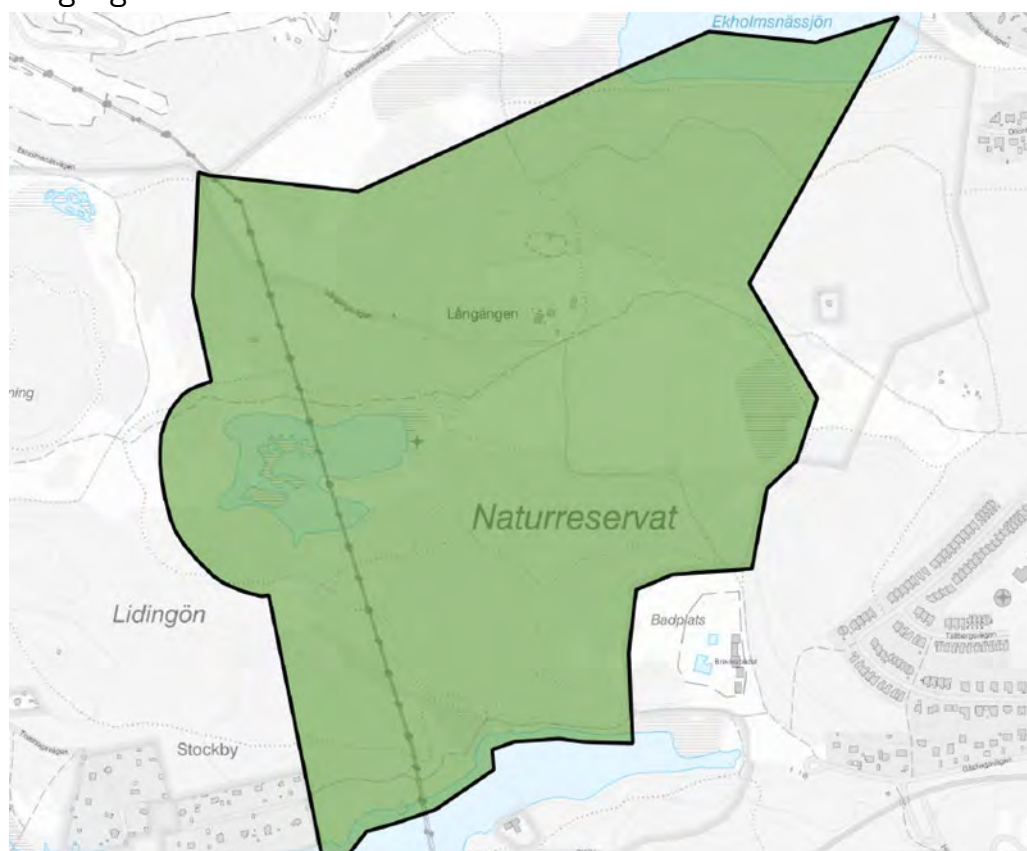

Vy från Elfviksvägen mot Östra Yttringe med nuvarande gårdsläge och det medeltida gårdsläget i dungen längst till höger. Ett värdefullt inslag i vyn är gårdens stora spannmålsmagasin från sent 1800-tal, omgivet av beteshävdad hagmark.

Långängen

Sammanfattande värdering

Långängens gårdsbebyggelse och dess tillfartsväg utgör en särskilt värdefull kulturmiljö som representerar såväl ett jordbrukshistoriskt som ett bebyggelsehistoriskt värde och en del av Lidingös äldsta bebyggelsehistoria. Ett gårdsgravfält från yngre järnålder förankrar såväl den medeltida gården som kulturmiljön i sin helhet i förhistorisk tid. Detta ger kulturlandskap och bebyggelse en lång historisk kontinuitet från cirka 1500 år sedan fram till i dag.

Det småskaliga kulturlandskapet återspeglar såväl 1600- och 1700-talets ängs- och betespräglade odlingslandskap som 1800-talets förändringar mot större areal av inägor och det sena 1800-talets omläggning mot spannmålsproduktion med större åkrar och vallodling som följd. Även tillfartsvägen har en helt bevarad karaktär av gammal skärgårdsväg.

1700-talsatmosfären som till stor del fortfarande vilar över Långängen, förstärks mycket av den välbevarade gårdsbebyggelsen från 1770–1810-talet.

Manbyggnaden från cirka 1775 påminner till utformningen om ett mindre officersboställe, även om Långängen endast var en mindre bondgård. I dag är det Lidingös bäst bevarade bostadshus i sitt slag från den tidsepoken.

Sammanfattningsvis ger kulturmiljön på Långängen en i vår tid ovanligt väl bibehållen återspeglning av ett skärgårdshemman och dess ägor på 1700- och 1800-talet.

Området omfattas av Långängen-Elfviks naturreservat.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

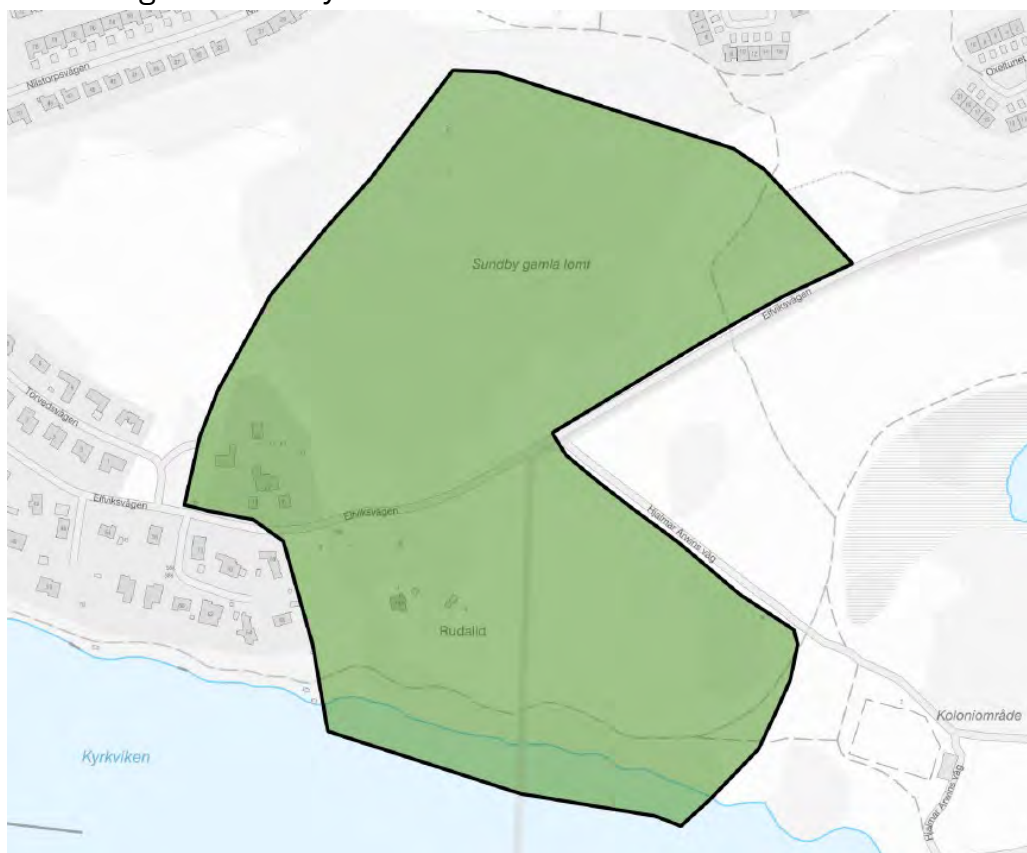
Kulturmiljön vid Långängen kännetecknas bland annat av en mycket god kontinuitet i tid som är lätt att uppfatta och ta till sig. De obrutna sammanhangen mellan järnåldersgravfältet (ca 500-700-tal), den medeltida gården, nuvarande 1700- och 1800-talsbyggnader och de omgivande markerna som hävdats i åtminstone ca 1500 år.

Långängens välbevarade mangårdsbyggnad från ca 1775 och flygel till höger från 1815-1817.

Rudboda gård - Sundby

Sammanfattande värdering

Rudboda gård - Sundby utgör en särskilt värdefull kulturmiljö och ingår i en större helhetsmiljö, området Hustegafjärden, Gråviken och Kyrkviken, som tillsammans utgör ett större område med lång agrarhistorisk kontinuitet från yngre järnålder fram till 1700-tal.

Landskapet speglar en agrar bebyggelseutveckling på Kyrkvikens norra sida, hävdad sedan järnålder och medeltid och som långt in på 1900-talet haft en påtaglig landsbygdsprägel. Ur agrarhistorisk synpunkt är detta en av de främsta äldre kulturmiljöerna på ön med en ovanligt lång och tydlig kontinuitet i tid. Här finns järnåldersgravar, medeltida bebyggelsestrukturer som Sundby gårdstomt och eventuellt även Rudboda gamla gårdstomt, samt 1700-1800-tal som Rudboda välbevarade gårdsmiljö.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

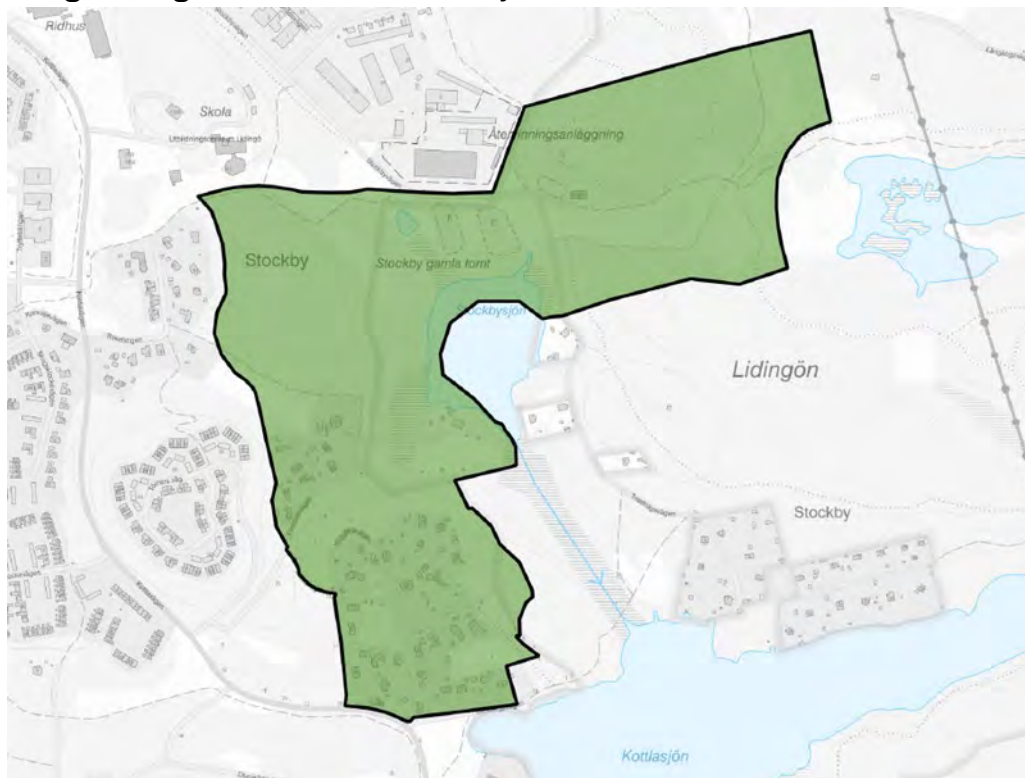

Rudboda gård är en av Lidingös mest genuina och väl bibehållna agrara gårdsmiljöer med byggnader uteslutande från 1800-talet. Manbyggnaden från 1800-talets början fick sin huvudsakliga utformning på 1840-talet.

Rudboda Gårds sannolikt äldsta bostadshus, troligen med rötter i 1700-talet, har senare använts som statarbostad. I dag den enda bevarade i sitt slag på Lidingö.

Storgårdsvägen, Finedal och Stockby tomt

Sammanfattande värdering

Områdena vid Storgårdsvägen, i Finedal och Stockby tomt utgör tillsammans en särskilt värdefull kulturmiljö. Här finns landskapsavsnitt kring äldre väg- och kulturlandskapsmiljöer som speglar en lång och säregen bebyggelseutveckling längs Kottlasjön och Stockbysjön. Området är hävdad sedan järnåldern, under medeltiden och har långt in på 1900-talet haft en påtaglig landsbygdsprägel. Ur agrar-, industri- och byggnadshistorisk synpunkt är detta en kulturhistorisk kärnmiljö med lång och tydlig kontinuitet i tid.

Flera välbevarade och tydligt upplevelsemässiga tidsskikt formar kulturmiljön och ger den dess egenart. Det är den starka kopplingen till det gamla agrarsamhället från järnålder till sent 1800-tal, Lidingö som en av de tidiga sommaröarna i Stockholms skärgård och den tidiga industrialismens nedslag.

Villa Finedal är skyddad som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

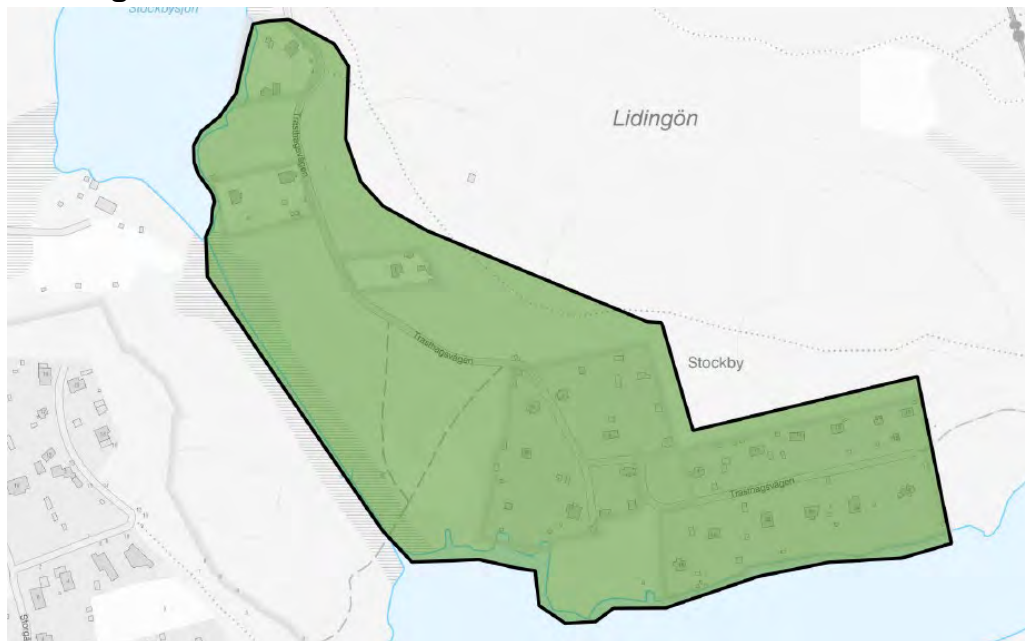

Kottla gård från 1780–1790 tillbyggdes på 1880-talet mot trädgården med denna mycket rikt utsmyckade veranda i två våningar. Kottla mangårdsbyggnad är en av de äldsta och mest värdefulla i sitt slag på Lidingö. (Lidingö 9:74).

Finedal 1. Villa Finedal från 1886 är en av skärgårdens välbevarade sommarvillor och skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagen

Trasthagen

Sammanfattande värdering

Trasthagen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö med stark förankring i Lidingös utveckling till sommarö under sent 1800-tal. Den lilla sommarvillakolonin från 1880-talet var en fortsättning på den sommarflyttning från Stockholm till Lidingö som påbörjats på 1860-talet. Trasthagen representerar de småskaliga lite enklare sommarvillorna och helhetsintrycket av sent 1800-tal består i stora drag fortfarande, trots förändringar i senare tid. Sammanhanget med villorna, de två sjöarna och den smala grusade vägen utgör en tät kulturmiljö som visar en viktig del av Lidingös kultur- och bebyggelsehistoria.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

F.d. sommarvillor; Lidingö 9:110 och Lidingö 9:109.

Missionsskolan

Sammanfattande värdering

Området vid Missionsskolan utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Lidingö har under 1900-talet utvecklats som hemvist för flera mer nischade utbildningar inom bland annat teologi, konst och konsthantverk. Den riksomfattande Missionsskolan, inom Svenska Missionsförbundet, hade sitt centrum på Lidingö åren 1908–2002. Därefter har anläggningen varit en allmän folkhögskola och nu huserar resursskolan Lunagymnasiet samt Futuraskolan. Den speciella kulturmiljö som formats genom Missionsskolans verksamhet har på så vis en förankring som är större än den lokalt och regionalt baserade kulturhistorien. Skolmiljön bevarar i mycket stor utsträckning 1900–1910-talets karaktär, i viss mån kompletterad på 1960-talet och 1980-talet. Stora delar av 1900–1910-talets anläggning är dock väl bibehållen.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

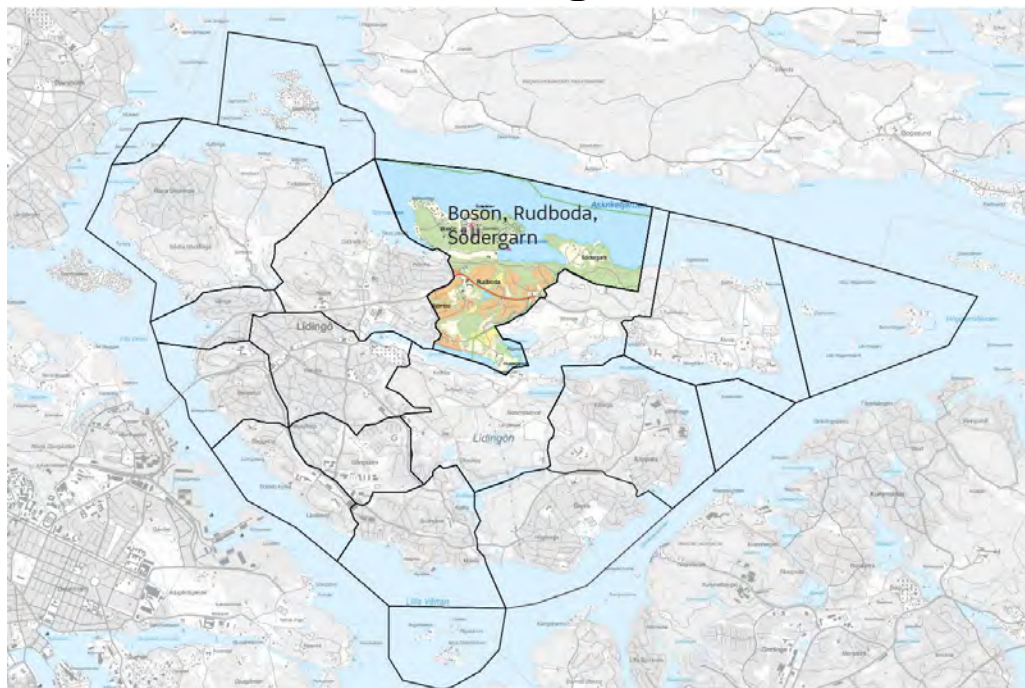

Den monumentala huvudbyggnaden från 1908 har en mäktig placering på ett krön av bergsplatån.

Elevbostaden från 1919 har fortfarande i stort en ursprunglig exteriör. Mycket karaktärskapande är den uppvuxna parken med högvuxna lövträd, grovstammiga furor och små bergknallar som inramar skolbyggnaderna i den kuperade skärgårdsterrängen. Gångvägar binder samman byggnader och vittnar om skolans olika verksamheter.

Bosön, Rudboda och Södergarn

Vid Lidingös norra kust ligger Bosön som domineras av skärgårdsnatur utan sammanhängande stadsbebyggelse. Södergarn vid Södergarnsviken öster om Bosön är en sparsamt bebyggd skogsbygd. Rudboda innanför Bosön sträcker sig från Södergarnsviken i norr ända ner till Kyrkviken och Gråviken i söder. Även om flera partier av Rudboda fortfarande är obebyggd skärgårdsnatur ingår huvuddelen av stadsdelen i dag i Lidingös sammanhängande stadsbebyggelse.

Den stora kulturmiljön Hustegafjärden- Kyrkviken omfattar även Hustegaholm och Rudboda gård-Sundby som ligger i stadsdelen Rudboda, men redovisas under stadsdel Ekholmsnäs-Yttringe.

Bosön

Bosön är i dag en halvö mellan Grönstaviken, Askrikefjärden och Södergarnsviken men var tidigare en ö som tillhörde Bo gård. Längre var Bosön mycket sparsamt bebyggd och fungerade som en utmark. På 1880-talet bebyggdes västra delen av Bosön med sommarvillor. På senare år har de flesta villorna på västra Bosön byggts om till permanentbostäder. Det medför att många villor har genomgått förändringar men områdets karaktär som en kulturmiljö från sommarnöjesepoken är fortfarande tydligt avläsbar och flera av villorna bevarar den tidstypiska panelarkitekturen från epoken.

På östra sidan av Bosön anlades den stora Dalakolonin på 1910-talet och bebyggdes med åtskilliga små kolonistugor. Dalakolonin har kvar en ursprunglig karaktär. Vid Södergarnsviken längst i öster, nedanför Dalakolonin, finns i dag Bosö hamn som är en större småbåtshamn.

Hela den centrala delen av Bosön, längs Askrikefjärden, blev i början av 1900-talet privat sommarnöje för varuhuset PUB:s grundare, Paul U. Bergström. 1938 övertogs ägandet av Riksidrottsförbundet som här utvecklade Bosöns idrottsområde. I dag inryms här också Bosöns idrottshögskola och konferensgård. Denna del av Bosön är också ett stort friluftsområde.

Den välbevarade lilla hamnanläggningen till Villa Paulsro, numera Bosöns idrottscentrum.

Rudboda

Rudboda var fortfarande långt in på 1900-talet en utpräglad landsbygd dominerad av jordbruk och fiske. Järnåldersgravar omger ödegården Sundby vid Kyrkviken som har förhistoriskt ursprung. Rudboda gård har ursprung från medeltiden. På Hustegaholm fanns en liten vaxljusfabrik under sent 1800-tal. Vid sekelskiftet tillkom några sommarvillor nära Kyrkviken och några enstaka egna hem uppfördes där på 1930- och 40-talet. Under 1900-talets senare del byggdes i samma område några för sin tid avancerade modernistiska villor. Villa Molin från 1947 och Villa Gadelius från 1961 har båda Ralph Erskine (1914–2005) som arkitekt och tillhör numera svensk arkitekturhistoria.

Villa Molin till vänster och Villa Gadelius till höger, båda ritade av Ralph Erskine.

Som stadsdel är Rudboda i första hand en modern skapelse, bebyggd huvudsakligen mellan 1967 och 1976 med ett litet stadsdelscentrum omgärdat av rad- och kedjehus, småhus och flerbostadshus. Centrumanläggningen ritades av arkitekt Sten Samuelsson och utformades som en tidstypisk grannskapsenhet med ett torg omringat av lokaler för mindre butiker och samhällsnyttiga institutioner som

bibliotek och bank. Strax öster om torget förlades Rudboda skola (nu riven) och norr om området uppförde Svenska kyrkan en vandringskyrka (nu riven). Sten Samuelsson har inte bara satt prägelse på Rudboda centrum utan ritade även Lidingö stadshus. Byggnadsstilen på livsmedelsbutiken och flerbostadshuset på torget är modernistisk med ett anslag av brutalism där konstruktionen är en tydlig del av byggnadens gestaltning med kraftigt utdragna bjälklag i betong som bär upp tak och balkonger.

Strax intill Rudboda centrum uppfördes 1970–73 flerbostadsområdet Lojo med låga tvåvåningslameller klädda med vit kalksandsten. Lojo ligger högt och bostadslängorna som är omgivna av skogen är fint anpassade till terrängen. Området bevarar ursprungliga material och färgsättning och representerar den mer lågskaliga och nätta miljonprogramsbebyggelsen på Lidingö. Det har i sen tid kompletterats med höga punkthus.

Området Lojo har typisk 1970-talsutformning med nätt skala och stark karaktär i såväl arkitektur som markbehandling, inte minst med de små parkstråken mellan husen.

Den stora expansionstiden skedde under rekordåren då flera radhusområden byggdes i Rudboda bla i östra Rudboda. Där uppfördes, efter en tävling, ett stort antal rad- och kedjehus vid mitten av 1970-talet – de så kallade "Tunen". Tävlningen hade vunnits av förslaget "Gröna byar" utformat av FFNS kontor. Bebyggelsen är småskalig där grupper av hus samlas kring små gårdar, tun. Husen är traditionellt utformade med sadeltak och träfasader. Anslaget är tydligt nationalromantiskt och kan kanske ses som en reaktion på samtidens mer storskaliga byggande.

Tunen har en stark förankring i 1970-talets ideal om hållbar livsstil och småskaligt boende. På bilden syns Ginsttunet.

Södergarn

Vid Södergarnsviken i nordost på Lidingö ligger Södergarn. Anläggningen inramas mot land av skärgårdsnatur med skogspartier men öppnas upp i de gröna sluttningarna mot viken. På medeltiden fanns här ett torp. Under 1500–1600-talet fortlevde Södergarn som en liten gård. 1775 när Banérska fideikommisset Djursholm såldes ut köptes Södergarn av lantmätaren Adolf Modeer. Han utvecklade gården och uppförde en ny huvudbyggnad. Blomstringstiden för Södergarn inträdde 1889 när grosshandlare Carl Fredrik Falkman köpte gården. Falkman satsade på jordbruket och lät anlägga en ny fruktträdgård. Han uppförde även den ståtliga sommarvillan, kallad Falkmanska villan, i en ljusmålad klassicistiskt präglad panelarkitektur med en stor veranda i två våningar samt ett balustradkrönt ståndfalsat plåttak. Falkmanska villan stod klar 1889 med Magnus Isaeus (1841–1890) som arkitekt.

Falkmanska villan ritades av arkitekt Magnus Isaeus.

Handelsbanken hyrde 1929 Södergarn för att erbjuda sin personal ett rekreations- och semesterhem i lantlig miljö och så småningom köpte Handelsbanken hela fastigheten. 1962 lät Handelsbanken uppföra en kursgård varvid den gamla gårdsbebyggelsen från 1700-talet revs. Handelsbankens nya kursgård ritades av arkitekten Lars Åkerlund. Landskapsarkitekt Walter Bauer utformade den omgivande parken med utgångspunkt från den äldre landskapsstrukturen.

Södergarnsviken vid Södergarn.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Bosön, Rudboda och Södergarn

- Bosöns idrottscentrum
- Dalakolonin
- Nilstorpsvägen

Bosöns idrottscentrum

Sammanfattande värdering

Området vid Bosöns idrottscentrum utgör en särskilt värdefull kulturmiljö genom sin helt egna karaktär som ett nationellt förankrat idrottscentrum i Riksidrottsförbundets regi, skapat från ett privat och påkostat sommarhögboende. Ur idrottshistorisk synpunkt har Bosön som företeelse haft en stor nationell betydelse genom den mer än 75-åriga kopplingen till Riksidrottsförbundet och den verksamhet som bedrivs här, både på utbildnings- och elitnivå. Grundstrukturen på Bosön är dess koppling till varuhuset PUB genom dess grundare Paul U. Bergström som uppförde sin stora villa på platsen och anläggningens arkitekt Edvard Bernhard. Ur ett bredare kulturmiljöperspektiv ligger stora värden i att man tydligt kan uppfatta Bosöns två vitt skilda bebyggelsehistoriska faser – högborgerlig villa kontra idrott/utbildning i idrottens, samhällets och folkhälsans tjänst, och hur de tillsammans samspelar i upplevelsen av kulturmiljön i stort. Bosön har på så vis en stark förankring i Lidingös kulturhistoriska bakgrund som dels det sena 1800-talets sommarö, dels 1900-talets utbildningsmiljö inom bland annat idrott.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

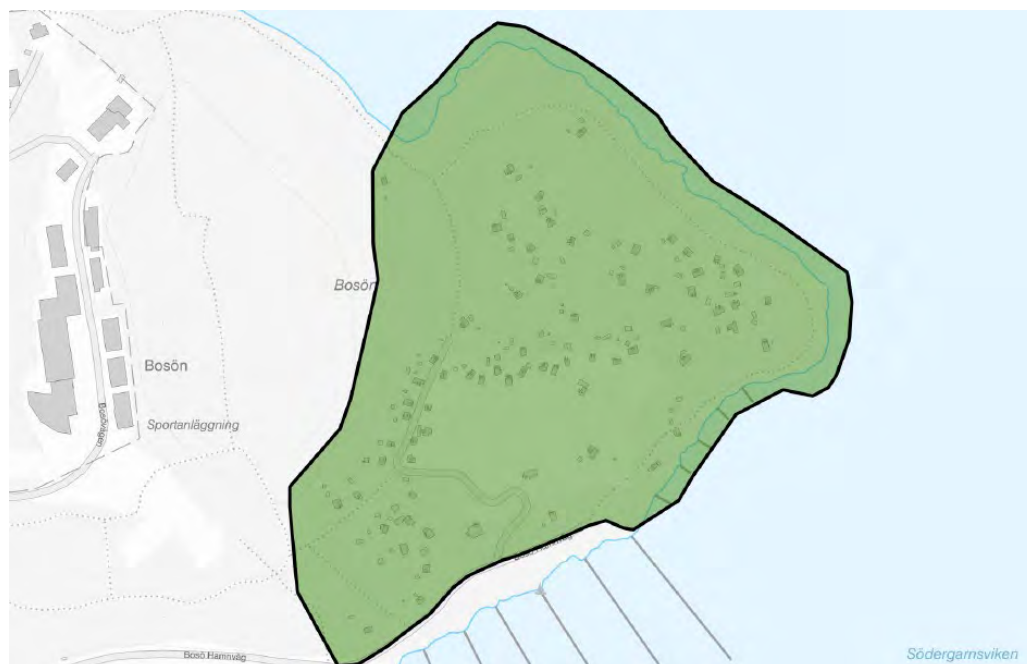
Mästarvillan, gamla Villa Paulsro från 1923, ritad av Edvard Bernhard med fasaden mot trädgården, har tempelgavel, kolonner och den mäktiga gråstensmurade terrassen med källare. Detta är en av Bosöns kulturhistoriska karaktärsbyggnader.

Ett av tre kulturhistoriskt värdefulla bostadshus från slutet av 1800-talet, Sotudden, som ligger nära hamnen. Huset med sin stora veranda har en väl bibehållen exteriör med hög grad av ursprunglighet.

Dalakolonin

Sammanfattande värdering

Dalakolonin är en särskilt värdefull kulturmiljö och representerar en av Lidingös tre tidiga, kvalitativt utformade kolonier av sportstugor och kolonistugor som utgör en viktig del i Lidingös lokalhistoriska profil och det tidiga 1900-talets stora våg av folkrörelser, där kolonirörelsen spelade en stor roll. Den är också djupt förankrad i de arbetsvandringar från Dalarna som satte stark prägel på stockholmstrakten under 1700-, 1800- och tidigt 1900-tal. Dalakolonin är välbevarad och de kompletteringar som gjorts ansluter väl till grundkaraktären i kolonin och det helhetsintryck som präglar området ur kulturmiljösynpunkt.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

De äldsta stugorna har faluröd panel, ofta vitmålade spröjsade fönster med fönsterluckor och papptäckt sadeltak.

Nilstorpsvägen

Sammanfattande värdering

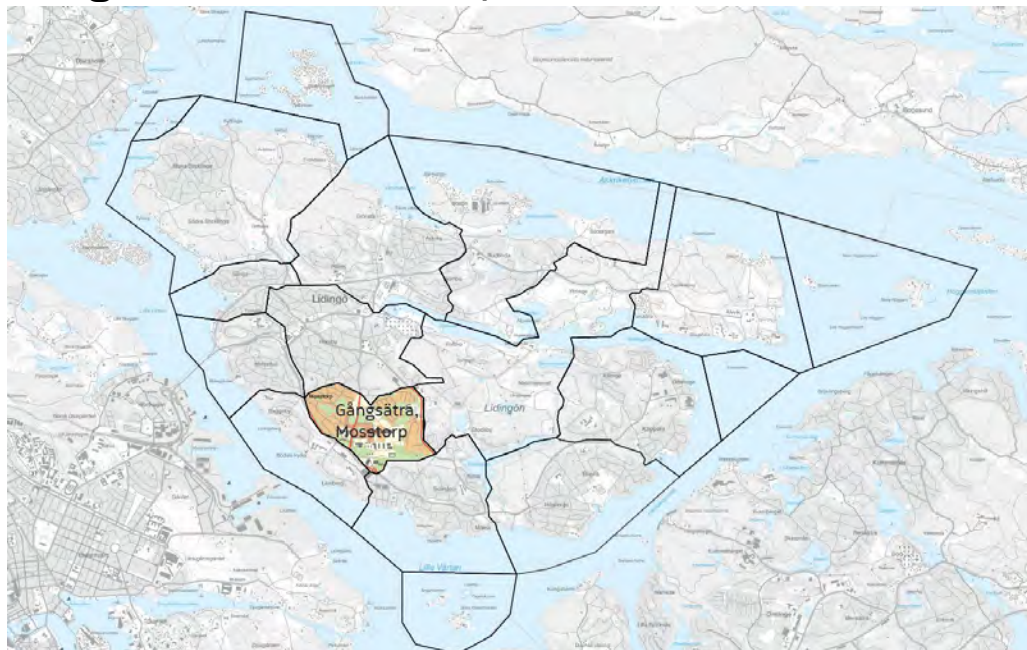
Kvarteren Gläntan och Yxan utgör en särskilt värdefull kulturmiljö som ett av det sena 1960-talets främsta exempel för Lidingös kvalitativa villatradition med sina exklusivt utformade rad- och kedjehus från skiftet 1960-70-tal. Arkitektfirman Ancker, Gate & Lindegren har med stor omsorg gestaltat både området helhet och utformningen av de enskilda husen där strävan efter hög kvalitet och materialläkthet är påtaglig. De båda kvarteren bevarar hög grad av ursprunglig utformning, både vad gäller husens karaktär och villatomterna.

En fördjupad text med beskrivning av området allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Kvarteret Gläntans radhus är uppförda 1969-71 som tydliga kuber i rött tegel och två våningar.

Gångsätra och Mosstorp

Gångsätra och Mosstorp ligger en bit innanför kusten på södra delen av Lidingö. Båda stadsdelarna karaktäriseras av markerade mindre höjdryggar och bergsplatåer. I Gångsätra avdelas den kuperade terrängen av flackare dalgångar.

Stadsdelarna som skiljs åt av Läroverksvägen har sinsemellan olika karaktär. Gångsätra har i likhet med flera andra områden på Lidingö ursprung från en medeltida gård. På gårdens marker byggdes flera sommarvillor under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Mosstorp var i stort sett landsbygd fram till 1900-talets början. I båda stadsdelarna började en mer sammanhängande stadsbebyggelse växa fram i huvudsak på 1920-talet med villa- och egnahemsbebyggelse.

Gångsätra har till stor del blivit starkt förvandlat under 1900-talets senare del och karaktäriseras därför av flera olika tidsskikt. Här samsas spåren av Gångsätra gård och mark, det sena 1800-talets sommarvillor, 1910-talets småskaliga villastad kopplad till AGA med flera verksamheter och tillkomsten av Högsätra flerbostadsområde och Gångsätra stadsdelscentrum.

Mosstorps bebyggelse domineras av egnahem och mindre villor med 1920-och 1940-talet som största utbyggnadsfaser och har behållit en mer ursprunglig karaktär i jämförelse med Gångsätra. Villorna inramas av lummiga fruktträdgårdar och syrener som bildar grönskande stadsrum.

Gångsätra

Gångsätra gård omnämns i skrift 1379 och ska ha legat där Lillåkersvägen nu går fram. I början av 1800-talet uppfördes en liten herrgårdsanläggning på en ny gårdstomt. 1907 byggdes en ny herrgårdsbyggnad på samma plats.

På Gångsätra gårds marker började Axel Ludvig Pettersson 1879–1880 exploatera mark för byggnation av sommarvillor, bland annat vid dagens Högsätra. Ett tiotal villor byggdes totalt.

I östra delen av Gångsätra byggdes grupper av egnahem och villor på 1910-talet, bland annat kring Blåkklockevägen. Flera av dessa tillkom som bostäder för arbetare och tjänstemän vid AGA sedan företaget etablerat sig i Skärsätra 1910. Radhus med arbetarbostäder byggdes längst i öster vid Kottlavägen. En handelsträdgård och ett område med odlingslotter tillkom i norra delen av Gångsätra.

Dagens Gångsätra bär stark prägel av 1900-tal. Hela sydvästra Gångsätra domineras sedan 1976 av Högsätra flerbostadsområde samt det lilla stadsdelscentrumet kring Lidingö sjukhus som byggdes under samma tid. I dag finns inte mycket kvar av centrumfunktionerna i Gångsätra och sjukhuset är nerlagt och används för olika typer av omsorgsboende.

Hela sydvästra Gångsätra domineras sedan 1976 av Högsätra flerbostadsområde.

Parken längs bäckdalgången i centrala Gångsätra skiljer Högsätra från bostadsområdena i norr och öster. I norr dominerar villor, radhus och parhus från ca 1970–1990-tal. I öster har den lilla villastaden från 1910-talet delvis blivit ombyggd på senare år. Av äldre bebyggelse återstår främst några små grupper av egnahem från tidigt 1900-tal, till exempel längs Blåkklockevägen. Den har även kompletterats med yngre villabebyggelse och radhusområdet kring Ängsklockevägen som uppfördes på 1970-talet.

Ängsklockevägen från 1970-talet.

Mosstorp

Torpet Mosstorp gav namn åt stadsdelen vid Frimurarhemmet i Hersby. Det dröjde innan Mosstorp bebyggdes som en del av Lidingös stadsbebyggelse. Fortfarande på 1910-talet var här till stor del landsbygd men enstaka villor började uppföras under denna tid. På 1920-talet påbörjades en större exploatering av det kuperade området. Flera villor byggdes framför allt i de norra, nordvästra och södra delarna av Mosstorp.

Mosstorp utformades i huvudsak efter 1926 års stadsplan. Planens oregelbundna gator och kvarter ger stadsrummet en mjuk karaktär som förstärks av skärgårdsterrängen med många gröna partier och små bergknallar. Där flera vägar strålar samman har korsningen ofta karaktären av en liten platsbildning. Stadsdelen har en prägel av grön och luftig villastad med ringlande smågator och branta backar. Inte minst i området runt Storkvägen är denna kvalitet tydlig. Här ligger arkitektritade villor från 1920-talet i en starkt kuperad terräng. Villorna har uppvuxna trädgårdar med terrasser och stödmurar, höga lövträd och planteringar som skapar ombonad karaktär. Mosstorp påminner om en enklare egnahems- och villastad med stora likheter i grannstadsdelen Hersby på andra sidan Mosstorpsvägen.

Orren 13 från 1925.

På 1940-talet bebyggdes de många tomter i 1926 års plan som tidigare varit obebyggda. Kvarter som Sidensvansen, Ugglan och Örnen kring Oskarsvägen i områdets centrala delar började byggas ut. Mosstorp är jämte Bo de stadsdelar i Lidingö stad där 1940-talets expansiva stadsutveckling satt mest avtryck i villastadsbebyggelsen.

På 1960-talet byggdes fyra enhetligt utformade villor i kvarteret Orren på Järpstigen, som var mycket moderna för sin tid. Husen ligger grupperade två och två och är uppförda i två våningar med strama slätputsade fasader och stor omsorg i detaljerna. Husen har flacka sadeltak som är neddragna i ett och samma fall över den bakre vinkeln vilket skapar ett egensinnigt arkitektoniskt uttryck. Häckar och formklippta buskar ramar in de uppvuxna villatomterna mot gatan.

Längs Järpstigens sydvästra sida ligger fyra enhetligt utformade villor. Orren 14-17. Husen uppfördes i två våningar 1962-1963. Orren 16.

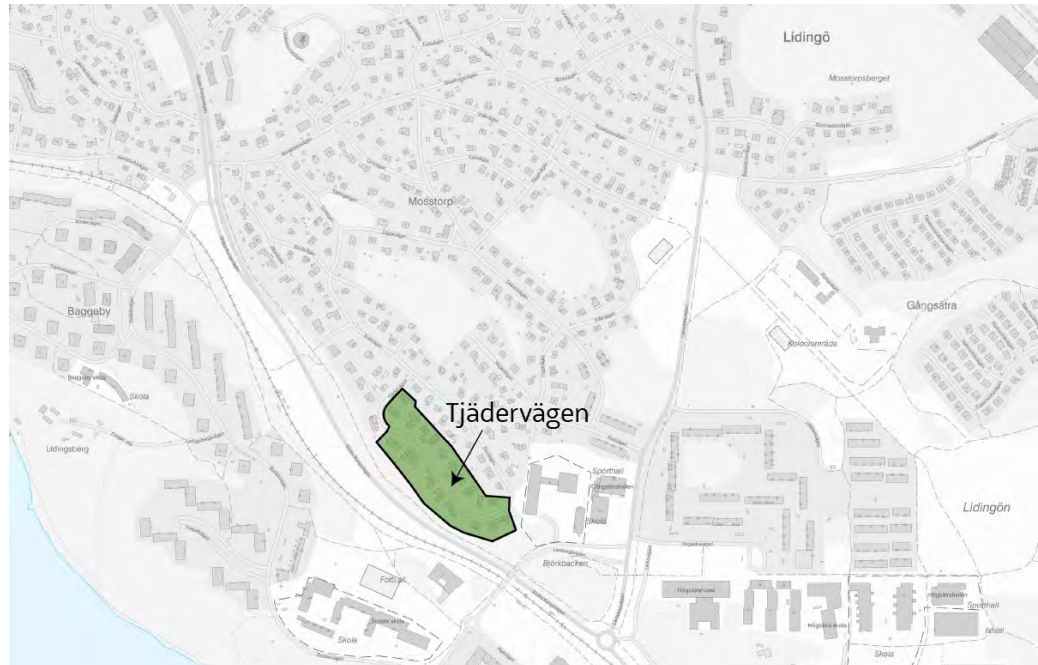
Mosstorp kom i hög grad att få den karaktär som präglade många svenska städer under mellan- och efterkrigstiden, med villor och enstaka flerbostadshus. Här fanns många små verksamheter såsom mjölkaffär, specerihandel och cykelverkstad. På grund av 1900-talets bebyggelseutveckling med koncentrerade köpcentrum har verksamheterna försvunnit men karaktären finns fortfarande kvar i någon mån.

Mosstorp kännetecknas av småskalig villabebyggelse från ca 1920-1950. Husen inramas av fruktträdgårdar och syrenbuskage. På bilden ses Fasanen 9 från 1926.

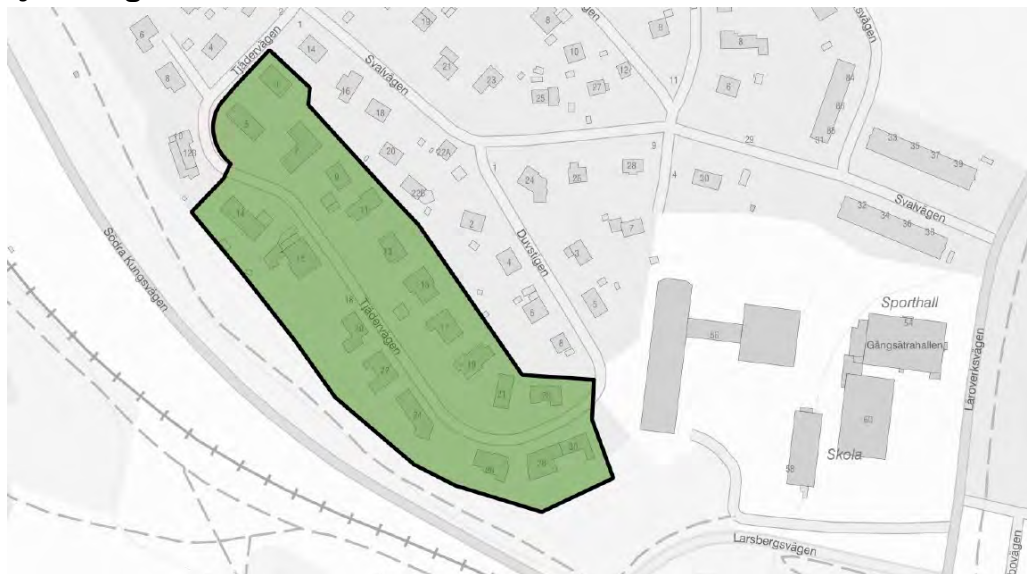
Efter andra världskriget byggdes även ett mindre område med flerbostadshus kring Oskarsvägen/Trastvägen i kvarteren Mesen, Trasten och Tärnan. När Gångsätra gymnasium byggdes i kvarteret Mesen 1959 skapades en liten centrumbildning vid gränsen till Gångsätra. Ett mer exklusivt villaområde i tegel och mexisten anlades på 1960-talet uppe kring Tjädervägen i sydvästra delen av Mosstorp.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Gångsätra och Mosstorp

- Tjädervägen

Tjadervägen

Sammanfattande värdering

Tjadervägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö som exempel på ett mer burget och exklusivt svenskt villabyggnande från 1960-talet. Här dominerar arkitektritade villor av Lidingös mest välrenommerade arkitekter.

Villamiljön representerar en 1960-talsmodernism som fortfarande är mycket välbevarad såväl som helhet som i de enskilda villorna. Tjadervägen är en konsekvent och elegant genomförd svensk villaarkitektur med hög kvalitet i helhet, delar och detaljer.

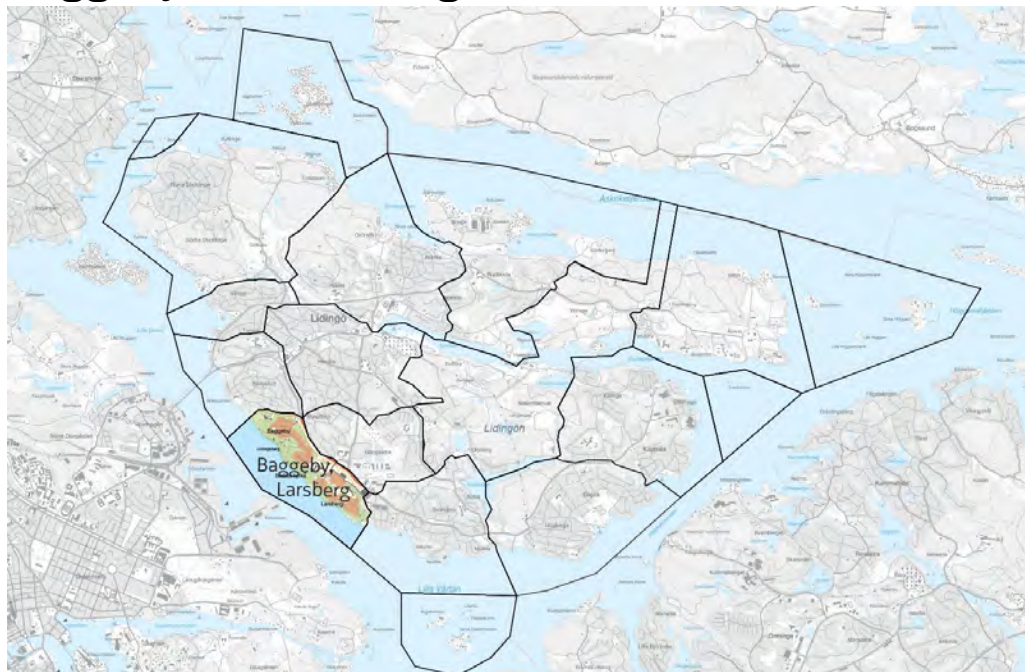
En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Lidingös kanske främsta exempel på mer exklusivt utformade sena 1960-talsvillor i ljus kalksandsten, mexisten, är de fåtal villor som ligger i kvarteren Morkullan och Rapphönan. På bilden fastigheten Morkullan 8 på Tjadervägen 24.

Baggeby och Larsberg

Lidingös sydvästra kust vetter mot Lilla Värtan och präglas av de högt belägna stadsdelarna Baggeby och Larsberg. Den kuperade skärgårdsterrängen är påtaglig men inslagen av kargare hällmark och tallskog mjukas upp av stora partier ljus frodig lövgrönska i sluttningen mot sjön.

Baggeby består av området kring de medeltida gårdarna Baggeby och Bodal. På den äldsta kartan över Lidingö, från 1661, finns båda gårdarnas manbyggnader markerade. Bodal och Baggeby kom att slås ihop till en jordbruksenhet och ända fram till mitten av 1900-talet bedrevs jordbruk vid Bodal.

Baggeby gård är borta sedan länge men i Bodal står den före detta huvudbyggnaden från sekelskiftet 1900 kvar. Gården har byggts till och inhyser Campus Lidingö, med snickeriutbildning i regi av Linköpings universitet. I Baggeby ligger även sommarnöjet Lidingsberg från 1775 på en avsats över Lilla Värtan.

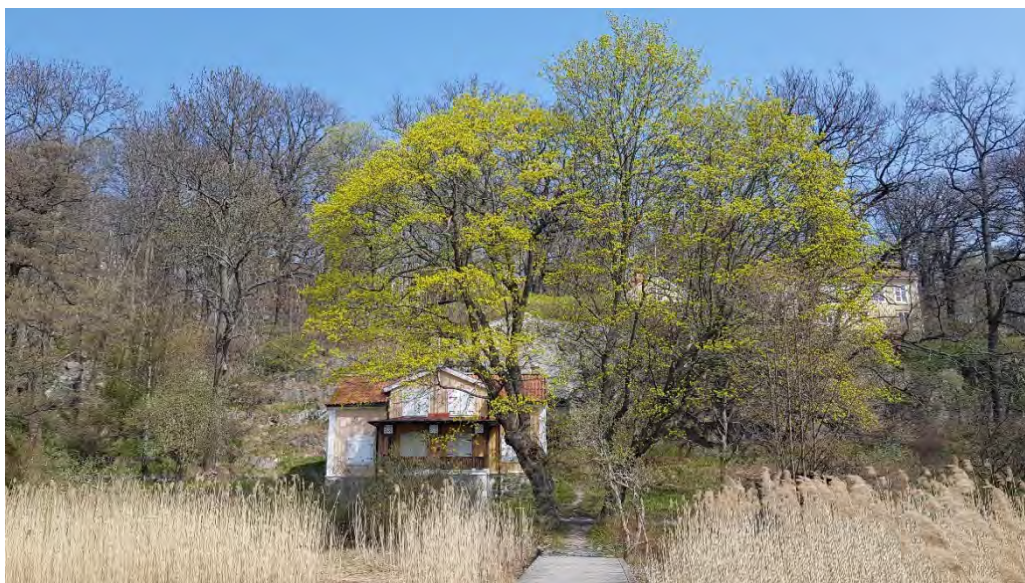
Lidingsberg brukar ibland kallas för det första sommarnöjet på Lidingö eftersom de första ägarna var förmögna stadsbor från Stockholm som använde gården för sommarboende. Lidingsbergs huvudbyggnad, uppfördes 1775 av tullkontrollören Petter Eriksson-Svedberg (1725–1803). Han anlade även en trädgård och lät plantera ekar och pilträd i hundratal. Den timrade byggnaden med gulmålad panel, vita knutlådor, listverk och fönster fick i stort sin nuvarande utformning 1832. Den södra flygeln är ursprungligen en bagarstuga från 1700-talet som byggdes om 1837 för att användas som salong. Dåvarande ägaren, stadsmajor Johan Otto Wedberg, var mycket teaterintresserad varför den norra flygeln 1840 inreddes med en fullt utrustad teater vars originalinredning finns kvar än idag. Grindstugor, stall och smedja tillkom på 1840-talet och 1850 ett lusthus. Tvättstugan byggdes under sent

1800-tal. Ett minne över ångbåtstrafikens stora betydelse är ångbåtsbryggan som tillkom 1869. Lidingsberg är förklarad som ett byggnadsminne.

Lidingsbergs gårdsmiljö betraktas i sin helhet som byggnadsminne sedan 1942.

Strax nedanför Lidingsberg ligger det lilla torpet Öskure. Huset har namn efter en "Ödeskure" backstuga som låg där Lidingsberg byggdes 1775. På platsen för torpet fanns då en bagarstuga vars källare senare överbyggdes med nuvarande timrade bostadshus 1846.

Det lilla torpet Öskure ligger precis vid vattnet nedanför Lidingsbergs sommarstuga.

Baggeby-Bodal

Utvecklingen av Baggeby-Bodal hör samman med Lidingös stora expansion under efterkrigstidens 1940-tal. Efter Torsviksplatån var Baggeby-Bodal det andra stora flerbostadsområdet som byggdes upp i enlighet med stadens dispositionsplan från 1943. Planering och byggnation pågick mellan 1950 och 1962 och det välplanerade området är karaktäristiskt för svenskt 1950-tal. I anslutning till flerbostadshusen skapades även ett mindre centrum som en grannskapsenhet för handel, service och olika samhällsfunktioner. Bodals skola från 1958 är fortfarande i bruk medan Baggeby skola från 1967 har lagts ner.

År 1985 byggdes en kombinerad anläggning för bostäder, äldreboende och förskola som fick namnet Baggeby gård. En viss förtätning med nya flerbostadshus gjordes i Bodal 2007. Bodals gård i tillbyggt skick inrymmer numera lokaler för Linköpings universitet med Carl Malmsten Furniture Studies.

De gula höga punkthusen är ett mycket karaktärsfullt inslag kring Bodalsvägen i området Baggeby.

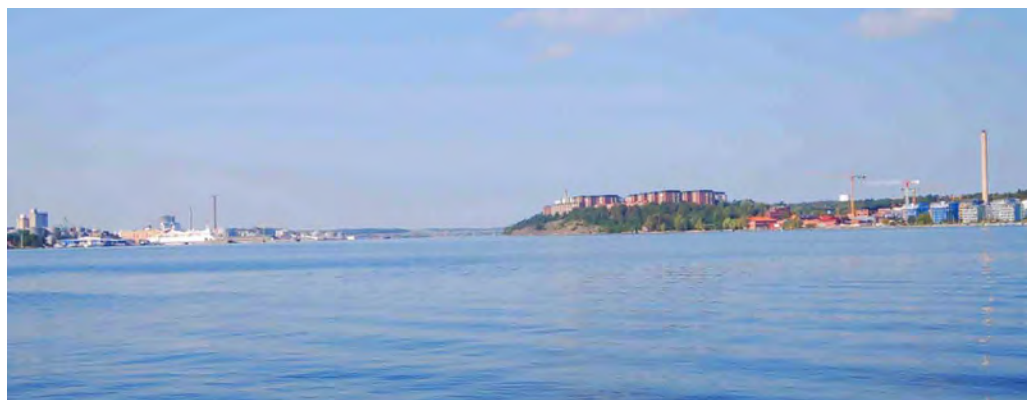

Vy från vattnet mot kvarteren Briggen, Fregatten och Roslagsskutan som ligger i området Bodal.

Larsberg

Larsberg omnämns 1846 som en avstyckad enhet från Bodals gård. Flera gårdsägare på Lidingö var engagerade i tillkomsten av Larsbergs flottbro som byggdes 1803 och som band samman Lidingö med Djurgården och bidrog till att Larsberg blev en knutpunkt med värdshus, sedermera kallat Larsbergs brostuga. 1884 lades bron ner och brofästet omvandlades till en tilläggsplats för båttrafiken mot Stockholm och fastlandet, nuvarande Larsbergs brygga. AGA:s (AB Gasaccumulators) etablering på Lidingö 1912 skedde i nära anslutning till Larsbergs brygga men ligger helt inom stadsdelen Skärsätra.

Stadsdelen Larsberg bebyggdes som ett stort flerbostadsområde åren 1965–1973 med John Mattson Fastighets AB som byggherre. Redan 1969 hade Larsberg 1200 lägenheter och ett centrum med detaljhandel, skola och andra samhällsfunktioner. På 1970-talet tillkom flerbostadshusen på Ekbacken längst i söder och 1984–1985 byggdes Larsbergs centrum ut med ett nytt centrumhus i kvarteret Klockbojen. 2006 om- och påbyggdes garagebyggnader med flerbostadshus nära centrum.

Flerbostadshusen i Larsberg syns tydligt på håll sett från Ängsholmen, Fjäderholmarna.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Baggeby och Larsberg

- Baggeby, Bodal och Fregattvägen
- Larsberg

Baggeby, Bodal och Fregattvägen

Sammanfattande värdering

Baggeby och Bodal utgör en särskilt värdefull kulturmiljö och bildar tillsammans en av få stadsdelar på Lidingö med påtagligt urban, storstadsmässig utformning. Byggnader och stadsplanering speglar tillkomsttiden som satte stor prägel på Stockholm under rekordårens snabba tillväxt på 1950-talet.

Stadshistoriskt sett är Baggeby med sin centrumanläggning förankrad i den då högmoderna dispositionsplanen från 1943 och står för en av Lidingös största nyanläggningar under 1950-talets expansiva stadsutveckling. Stadsdelen är en mycket god representant för 1950-talets omsorg om helhet och detaljer samt strävan efter kvalitet i såväl utformning som materialval. Genom att flera arkitekter samverkat i området gestaltning är arkitekturen ovanligt varierad men ändå utformad som en helhet. Det övervägande antalet av de enskilda husen bevarar äldre ytskikt, exteriördetaljer och utsmyckningar.

Bodal är en god representant för det sena 1950-talets omsorg om helhet och detaljer samt strävan efter kvalitet i såväl utformning som materialval. Disa Wahlund som var Bodals huvudarkitekt har skapat en mycket väl sammanhållen helhet med en rytmisk byggnadsgruppering och ett tydligt modernistiskt anslag i arkitekturen. Det övervägande antalet av de enskilda husen i Bodal bevarar ursprungliga ytskikt, exteriördetaljer och utsmyckningar.

En fördjupad text med beskrivning av området allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

De gula höga punkthusen är ett mycket karaktärsfullt inslag kring Bodalsvägen.

Briggen 1 och 2. Punkthus och lamellhus uppförda 1958–1962.

Larsberg

Sammanfattande värdering

Larsberg utgör en särskilt värdefull kulturmiljö med väl sammanhållen grupphusbebyggelse som präglas av en stark strävan efter kvalitet i landskapsanpassning och byggnadsutformning. Detta ger den storskaliga bebyggelsen dess grundkaraktär och området representerar folkhemmets flerbostadsbebyggelse under rekordåren på 1960-talet och en av Lidingö stads största expansionsperioder.

Byggnadernas placering är mycket medvetet gestaltad av de väletablerade arkitekterna Ancker, Gate och Lindegren. Det gäller såväl husens läge i bebyggelsemönstret som husens förhållande till terrängens kraftiga nivåskillnader, till kustlinjens växlande former och till de öppna utblickarna mot vattnet mellan husen. Detta skapar en rytmi i arkitektur och landskap som är ett utmärkande karaktärsdrag för Larsberg. Samma gäller växlingen mellan lägre bågformade skivhus och höga punkthus. Byggnadernas sammanhållna gestaltning i rött tegel står i mycket god samklang med det kuperade skärgårdslandskapet grönska och bergknallar. Larsberg med de höga röda tegelhusen som reser sig på höjden ovanför Lilla Värtan är även ett mycket viktigt inslag i Lidingös silhuett mot vattnet och Stockholm.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

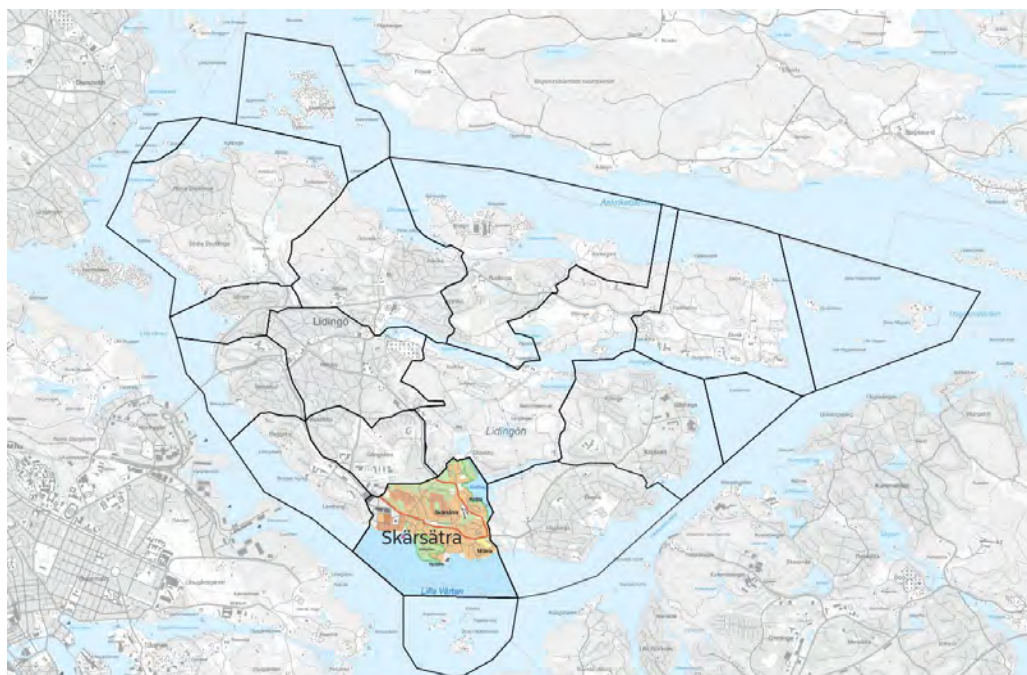

Vy över Klockbojens skivhus mot Farledens båghus och punkthusen i Fyren och Fyrbåken.

De röda tegelfasaderna förenar Larsbergs bebyggelse och ger ett närmast grafiskt arkitektoniskt uttryck.

Skärsätra

Skärsätra är en tätbebyggd stadsdel som ligger innanför kusten mot Lilla Värtan på södra Lidingö. Utanför AGA i sydväst övergår sundet i Lilla Värtan och landskapet karaktäriseras främst av kuperad klippig skärgårdsterräng med kvarvarande inslag av tall- och blandskogsdungar. Kappsta vid kusten längst i söder är naturreservat och ett skogsparti skiljer Skärsätra från Stockby i norr. Dagens Skärsätra består av flera tidsskikt där bebyggelse från olika tider blandas.

Längst i sydväst ligger Larsbergs brygga och brostuga. 1803 etablerades en flottbro över till Kaknäs på Djurgården från Larsbergs brygga. Initiativtagare var bland annat Lars Fresk (1758–1830), ägare till Elfviks gård. Platsen blev en central kommunikationslänk för Lidingö. Bron ersatte roddfärjan mellan Ropsten och Torsvik och platsen valdes då vattendjupet var betydligt lägre. Brostugan innanför Larsbergs brygga byggdes troligen som en landsvägskrog i samband med flottbrons tillkomst. Den kan dock även ha funnits redan tidigare. Flottbron var i bruk till 1884 då en ny flottbro byggdes mellan Torsvik och Ropsten.

Larsbergs Brostuga ligger invid Larsbergs brygga.

Spåren av Skärsätra gård och Kottla gård

Stadsdelsnamnet Skärsätra är hämtat från Skärsätra gård innanför Halvkakssundet. Gården hade anor från medeltiden. På den före detta gårdens marker har en stor del av nuvarande stadsdel vuxit fram. Kottla gård i nordöstra Skärsätra var ett torp under Stockby på 1700-talet och blev ett eget hemman år 1811. Den nordöstra delen av dagens Skärsätra har till stor del vuxit fram på Kottla gårds mark.

Det sena 1800-talets sommarvillor

Skärsätra gårds brygga var tidigt betydelsefull för sjötransporter, vilket framgår i äldre kartmaterial där en tilläggsplats nedanför gården kan anas redan 1661. Skärsätra låg centralt vid vattenvägen och ångbåtstrafikens intensiva utveckling efter 1800-talets mitt gynnade en uppkomst av sommarvillor både vid kusten och inne vid Kottlasjön. 1882 beslöt ägaren till Skärsätra gård att avsöndra mark till cirka tio tomter. Flertalet av dessa var sommarvillor, Bergvik, Fredriksberg, Kappsta, Nysätra, Oakhill, Solbacken, Stensätra och Tykö. I Skärsätra fanns fyra av de sammanlagt cirka 50 tilläggsplatser för ångbåtar längs Lidingöns kust på 1880- och 1890-talet, exempelvis Nysätra brygga och Tykö brygga.

Längs med stranden på Kottlasjöns västra sida längs i öster i stadsdelen uppfördes också flera sommarvillor, varav några få finns kvar. Villa Edensborg uppfördes som sommarvilla 188-89. Huset präglas av tidstypisk schweizerstil med panelarkitektur och är väl bibehållen. Villa Skogsbacken ligger strax intill och har också den rikt utformade lövsågade snickerier och uppfördes 1891-1892 av snickarmäsater P.J. Asker. Skogsbacken är sedan 1985 ett byggnadsminne.

Skogsbacken kallas även för Apelsinvillan på grund av de orangemålade kloten som pryder den stora verandan mot sjösidan.

AGA-fabriken och andra industrier

Skärsättras centrala läge lockade till sig en etablering av industrier vid Halvkakssundet, främst efter 1900. Först ut var AB Kemiska fabriken ION 1908 som 1930 efterträddes av en färgfabrik. Stor betydelse för Lidingö fick etableringen av AGA (AB Gasaccumulator). Under ledning av Gustaf Dalén köpte företaget 1911 flera industritomter vid vattnet och flyttade över verksamheten från Nacka. Etableringen kom att få en mycket stor betydelse som en stor arbetsplats och bidragande faktor i samhälls- och byggnadsutvecklingen på Lidingö. AGA:s nedläggning av produktionen på Lidingö i början av 2000-talet har bland annat medfört att flerbostadsområdet Dalénum skapats med utgångspunkt från det gamla fabriksområdet.

1916 etablerades en större varvsindustri för motorbåtar, senare även med flygplanstillverkning åren 1921–1932, på platsen för nuvarande Boghammar marina.

I industrimiljön kring AGA:s gamla fabriker har bostadsområdet Dalénum byggts ut under 2000-talet. Vy från Kappsta naturreservat.

Skärsätra villastad

I Skärsätra fanns redan 1905 en hel del bebyggelse varav flertalet var sommarnöjen som tillkommit på 1880- och 1890-talet. Det fanns även enklare egna hem i området kring Törnrosvägen men när expansionen av Skärsätra villastad tog form under åren kring 1910 kom Skärsätra snabbt att förvandlas till ett villa- och industrisamhälle. 1911 byggdes Skärsättras första skola vid Parkvägen. Skolanläggningen har sedan byggts ut i takt med skiftande behov. Tillkomsten av södra Lidingöbanan 1913–1914 med flera hållplatser i stadsdelen bidrog ytterligare till expansionen.

Skärsätra villastad har ursprung i ett konsortium som köpte mark från Skärsätra gård 1907. Detta konsortium ombildades till bolaget Nya AB Skärsätra 1911. Bolaget planerade för en stor utbyggnad av stadsdelen och redan 1930 var 300 tomter sålda. Kustremsan var till stor del tänkt som industrimark och arbetarnas bostäder koncentrerades till billigare tomter i industriernas närhet. Vid Kottlasjön och på höjdryggarna innanför kusten planerades villor för mer välbärgade invånare medan området kring Törnrosvägen, öster om AGA, bebyggdes med lite enklare villor för både arbetare och tjänstemän vid fabriken. Bergsätraområdet i västra Skärsätra, strax ovanför AGA-fabriken, kom att få en särprägel genom den starka kopplingen till företaget. Bostadsområdet tillkom genom AGA:s försorg efter att byggnadsbolaget Fastighets AB Bergsätra grundats 1913 med syfte att bygga bostäder åt fabriken anställda. Här byggdes ett flerbostadshus för arbetare och flera tjänstemannavillor. På 1930- och 1940-talet tillkom ytterligare flerbostadshus.

Villastaden i Skärsätra byggdes ut under mellankrigstidens 1920- och 1930-tal. I efterkrigstidens 1940- och 1950-tal uppfördes åtskilliga villor, bland annat kring Idunavägen i öster.

1960- och 1970-talet innebar generellt en stor expansion av fortsatt villabyggnad, t.ex. kring Mistelvägen, Stallbacken, Sveavägen och Parksättravägen. På 1980-talet tillkom bostadsområdet Kottla strand med villor och parhus vid Kottlasjön. Förtätningar med flerbostadshus har gjorts på 2000-talet i Bergsätra.

Åren 1962–1971 uppfördes det nya Skärsätra centrum vid Pyrolavägen som då var Lidingös mest moderna flerbostadsområde.

Det sena 1900-talets expansion i Skärsätra har delvis genomförts som förtätningar av obebyggda områden mellan befintlig bebyggelse. Delvis har dock nybyggnationen medfört rivning av äldre villor, inte minst av sommarvillor och äldre egna hem. Fortfarande finns ett samlat litet stråk av äldre sommarvillor kvar vid Södra Kungsvägen ovanför Dalénum.

Kappsta

På 1970-talet fanns planer på att exploatera Kappstaområdet för bebyggelse. Resultatet blev emellertid ett helt annat. Kappsta blev skyddat som naturreservat och nybyggnationen koncentrerades i stället till norra Sticklinge. Innanför Halvkakssundet byggdes flera större sommarvillor främst för stockholmstraktens övre samhällsskikt i slutet av 1800-talet. Merparten av områdets sommarvillor i sydväst är dock borta i dag. Kring lämningarna av sommarvillan Kappsta, Raoul Wallenbergs födelseplats, utbreder sig i dag Kappsta naturreservat, där floran starkt påverkats av den förvildade villaträdgården. Fler minnen av de tidiga sommarvillorna som deras bryggor och tilläggsplatser präglar även kulturmiljön.

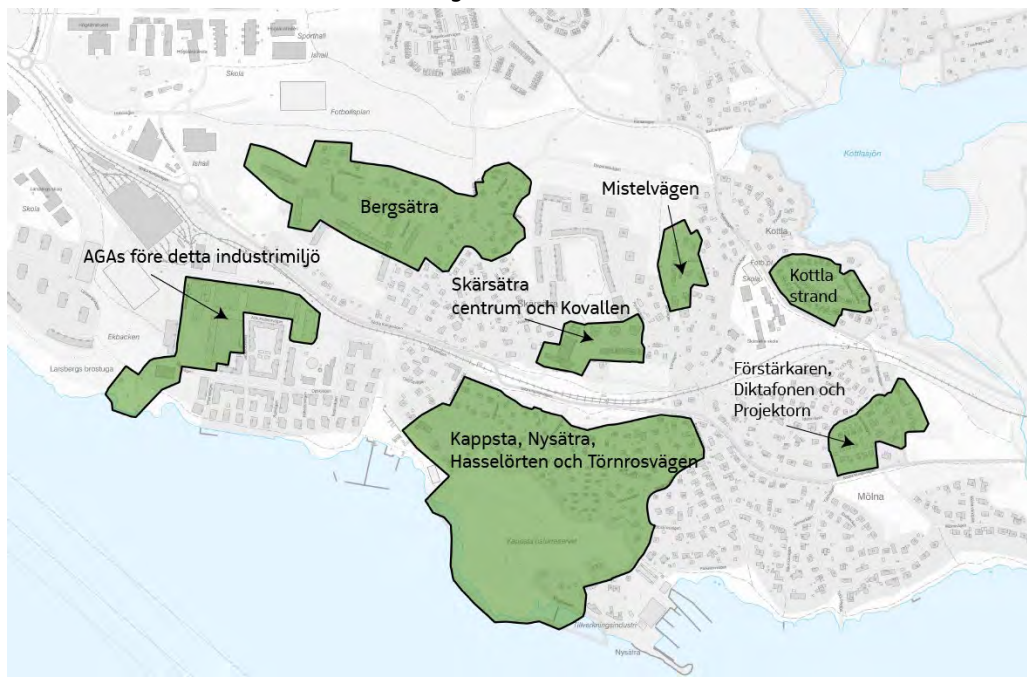
I Kappsta växer den ovanliga Blårapunkeln vilt, en rest från de äldre sommarvillornas trädgårdar.

Bostadsområdet kring Törnrosvägen utvecklades framför allt i och med att AGA (AB Gasaccumulator) flyttade till Skärsätra 1912. Mot bakgrund av detta byggdes ett stort antal bostäder för fabriken arbetare och tjänstemän längs Törnrosvägen med omnejd. Några större privatvillor uppfördes också. AGAs grundare Gustaf Dalén lät redan 1906 uppföra sin monumentala Villa Ekbacken vid Törnrosvägen.

Bostadskvarteret Hasselörten 4-18 är från slutet av 1990-talet är ett gott exempel på den tidens strävan efter en småskalig hållbar samhällsutveckling. Arkitekturen är inspirerad av den traditionella svenska småstadens arkitektoniska och rumsliga kvaliteter.

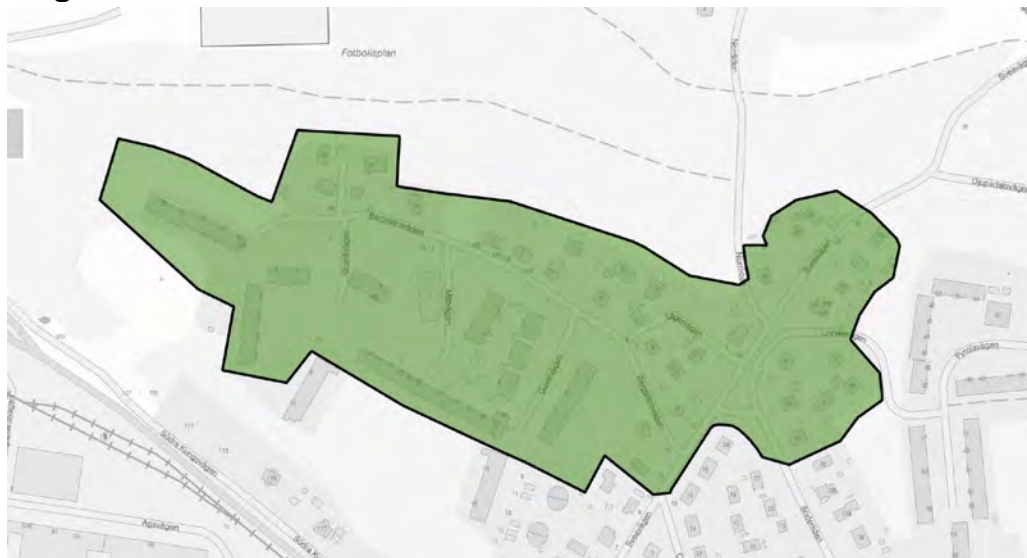
Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Skärsätra

- Bergsätra
- AGAs före detta industrimiljö
- Förstärkaren, Diktafonen och Projektorn
- Kappsta, Nysätra, Hasselörten och Törnrosvägen
- Kottla strand
- Mistelvägen
- Skärsätra centrum och Kovalen

Bergsätra

Sammanfattande värdering

Bergsätraområdet utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området byggdes som arbetarbostäder för AGA:s fabrik som var en av Lidingös största arbetsplatser i början av 1900-talet. Bostäderna som speglar flera expansionsfaser vid fabriken var moderna för den tid de byggdes och har en mycket medveten placering på höjden ovan fabriken. Området är delvis påverkat av sentida förändringar men bevarar som helhet hög grad av ursprunglig karaktär.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Två av Bergsätraområdets i särklass mest ursprungliga byggnader är villa Wigertsberg till vänster och den faluröda Villa Granliden till höger. Husen är centralt belägna i kulturmiljön, på var sida om Bergsätravägens början.

AGAs före detta industrimiljö

Sammanfattande värdering

AGA före detta industrimiljö utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området har stadshistorisk mycket stor betydelse för Lidingö. Under större delen av 1900-talet var AGA den största arbetsplatsen på Lidingö och under det tidiga 1900-talet var företaget en kraftfull motor i hela stadens utveckling. AGA är ett av flera mycket framgångsrika industriföretag som grundades i början av 1900-talet kring en eller flera unika tekniska uppfinningar. Företaget kom att spela stor roll såväl i Sverige som internationellt och var länge världsledande inom sina speciella branschgrenar, bland annat inom fyrteknikens utveckling. AGA:s byggnader utformades med hög kvalitet och var mycket moderna och nyskapande då de uppfördes. Bebyggelsen visar flera olika årsringar i företagets utveckling och de bevarade industribyggnaderna utgör fortfarande en tydligt läsbar helhet. I området ingår även den lilla hamnmiljön med Larsbergs brostuga som plats för Lidingös äldsta broförbindelse till fastlandet.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

De f.d. verkstadsbyggnaderna 222 från 1912–1916 till vänster, den f.d. portvaktsbyggnaden 102 från 1912 rakt fram i bild och till höger 111–112 verkstadsblocken I och II från 1917.

Förstärkaren, Diktafonen och Projektorn

Sammanfattande värdering

Kvarteren Förstärkaren, Projektorn och Diktafonen utgör tillsammans en särskilt värdefull kulturmiljö. De tre kvarteren med friliggande grupphusbyggda villor representerar det sena 1960-talets eleganta villabebyggelse på Lidingö. Villorna är utformade med hög arkitektonisk gestaltning och tidstypiska materialval. Varje kvarter är sammanhållet i en tydlig grupp och byggnaderna är väl integrerade i det bergiga skärgårdslandskapet. Villorna återspeglar också en mycket expansiv epok i Lidingös stadshistoriska utveckling under efterkrigstiden.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Diktafonens sju villor är gestaltade i rödbrunt tegel men präglas av en representativ elegans med ett stramt klassicerande anslag. Diktafonens entrépartier karaktäriseras av en djupt indragen entré med dörr i teak och sidoljus på var sida.

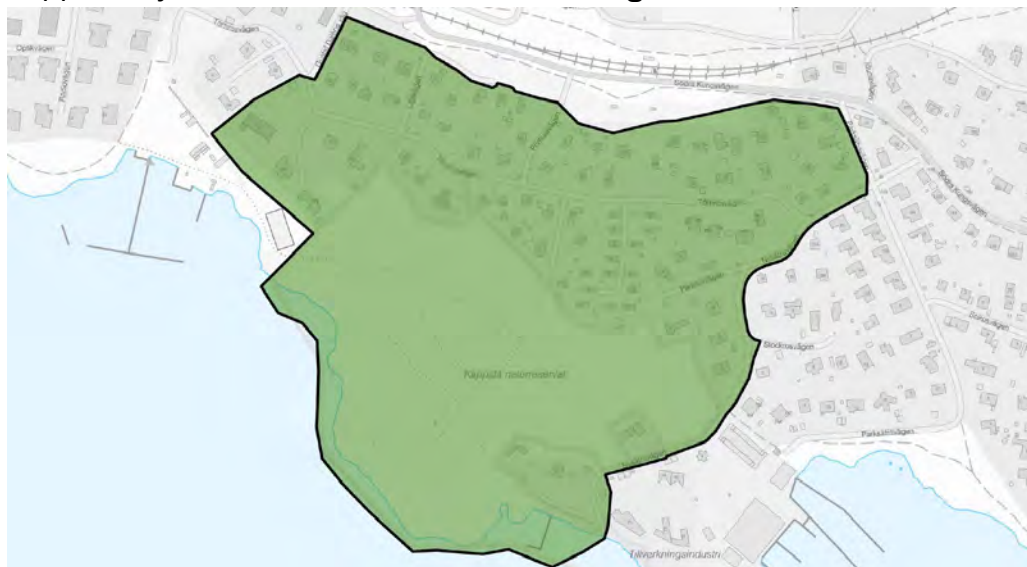

Förstärkarens villor från 1970 kännetecknas av enkelt utformade entréer med trädörrar med stående panel i brunt och smalt sidoljus. Trappor är gjutna. Villorna är kubiskt gestaltade, arkitekturen är stram och elegant, tidstypiskt utformad i en enkel rationell modernism.

Projektorns fyra modernistiska villor ritades 1958 av arkitekterna Gustaf Lettström och Fritz Jaenecke/Sten Samuelson. Villornas omsorgsfullt utformade exteriörer är karaktäristiska för sent 1950-tal.

Kappsta, Nysätra, Hasselörten och Törnrosvägen

Sammanfattande värdering

Kappsta och Törnrosvägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö där delar är skyddade som naturreservat. En förhistorisk grav ger ett långt tidsdjup för mänsklig aktivitet på platsen. Kappsta naturreservat är en sällsam kulturupplevelse där skärgårdsnaturen kring lämningarna av de försvunna sommarvillorna Kappsta, Nidaros och Nysätra kommit att präglas av att villaträdgårdarnas växtlighet spridit sig och blandats med den naturliga floran.

Villabebyggelsen vid Törnrosvägen återspeglar flera viktiga bebyggelsehistoriska faser i Lidingö stadsutveckling. Kulturmiljön har sitt ursprung i det sena 1800-talets sommarnöje för välbärgade stockholmare under ångbåtstrafikens epok. En välbevarad och tydlig rest från denna tid är Nysätra brygga, en av Lidingös värdefulla små kustanknutna maritima kulturmiljöer med rötter i 1800-talet. Störst historisk förankring har dock Törnrosvägen i AGA-industrins etablering och stora betydelse för Lidingö. Den enklare villabebyggelsen som uppfördes för fabriken arbetare och tjänstemän längs vägen ger uttryck för det tidiga 1900-talets många svenska egnahemsmiljöer och är även relaterad till Lidingö som industristad. Området har en stark koppling till AGA:s grundare Gustaf Dalén då hans egen Villa Ekbacken jämte Villa Solbacken präglar områdets täta kulturmiljö och uppvisar stora arkitekturhistoriska värden.

Kvarteret Hasselörten ingår i den större kulturmiljön Kappsta-Törnrosvägen. Kulturmiljön präglas av en enhetligt utformad grupphusbebyggelse som tillkom söder om Törnrosvägen på 1990-talet och som bevarar hög grad av ursprunglig utformning. Bebyggelsen har stark förankring i 1990-talets strävan efter småskaliga enheter, fokus på ekologiskt bygge och resursmässig hållbarhet. 1990-talsarkitektens tillbakablickar på den traditionella svenska småstadens värden har satt tydliga spår i utformningen av Hasselörten.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Villa Solbacken är en sommarvilla från 1882–1883.

Villa Ekbacken ritades av arkitekt Erik Hahr och uppfördes 1912 som bostad för Gustaf Dalén.

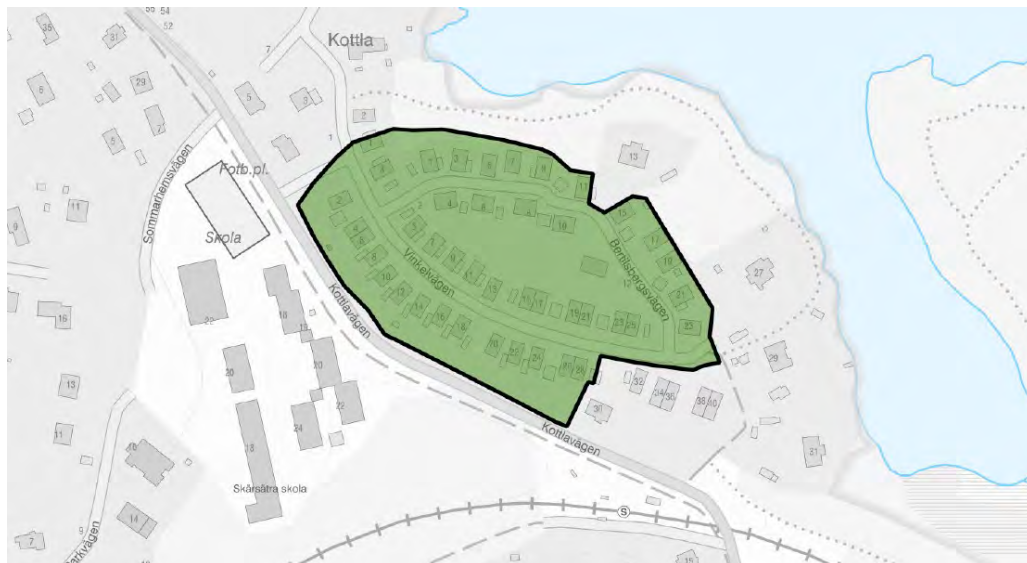

Törnrosvägen vid kvarteret Vitfrylen.

Bostadshuset i kvarteret Hasselörten vänder ena kortsidan mot huvudgatan. De enkla, slätputsade fasaderna är färgsatta i milda pasteller av benvitt, gråvitt, ockragult eller rosa. Sadeltaken är flacka och täcks av tvåkupigt tegel.

Kottla strand

Sammanfattande värdering

Kottla strand utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området består av en enhetligt utformad grupphusbebyggelse från 1980-talet som väl återspeglar en tidsepok på Lidingö som är mindre exploateringsintensiv än tidigare decennier. Området är ett exempel på då rådande bostadsideal, samhällsplanering och postmodernistiska arkitektur. Det tydligt avgränsade bostadsområdet utgör en genomtänkt och välbevarad helhet och är ett av få bostadsområden som anlades under 1980-talet på Lidingö.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Förgårdarna i området är små och lummiga, ofta planterade med rönn.

Mistelvägen

Sammanfattande värdering

Mistelvägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Områdets är tidstypiskt och fortfarande mycket ursprungligt sedan 1960-talet och är karaktärsfulla exempel på den tidens arkitektritade villor. Sammantaget kännetecknas området av en sparsmakad elegans och medveten gestaltning och helhetsmiljön vid Mistelvägen/Almvägen är ett gott exempel på 1960-talets svenska villabebyggelse och den höga kvalitet som satt prägel både på Lidingös villatradition och stadens intensiva bebyggelseutveckling under efterkrigstiden.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Fasaderna är i vitslammad tegel och brunlaserad stående panel. Den breda takfoten markeras med liggande panel under ett papptäckt platt tak. Garage och förråd i en våning är vidbyggda ena kortsidan. Fasaden i stående panel är antingen vitmålad eller brunlaserad. Misteln 4 och 14.

Skärsätra centrum och Kovallen

Sammanfattande värdering

Skärsätra centrum och Kovallen utgör tillsammans en särskilt värdefull kulturmiljö. De fyra punkthusen och centrumanläggningen är en väl sammanhållen arkitektonisk enhet som saknar motsvarighet på Lidingö i övrigt. Arkitekturen uppvisar en säregen blandning av 1960-talsmodernism och kontinental 1930-talsfunktionalism vilket sammantaget ger området dess mycket speciella karaktär. Kulturmiljön får en extra spännvidd genom kontrasten mellan den vita, kontinentala, centrumbebyggelsen och Kovallens låga tegelröda radhuslänga i nordisk modernism. Alla delar har tillkommit under 1960-talet men har helt väsensskilda formuttryck vilket också berättar något om Lidingös intensiva stadsutveckling under denna period.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Affärshuset består av tre huskroppar som inrymmer huvuddelen av den grannskapsenhet som utgjort centrum (Nyckelblomstret 1).

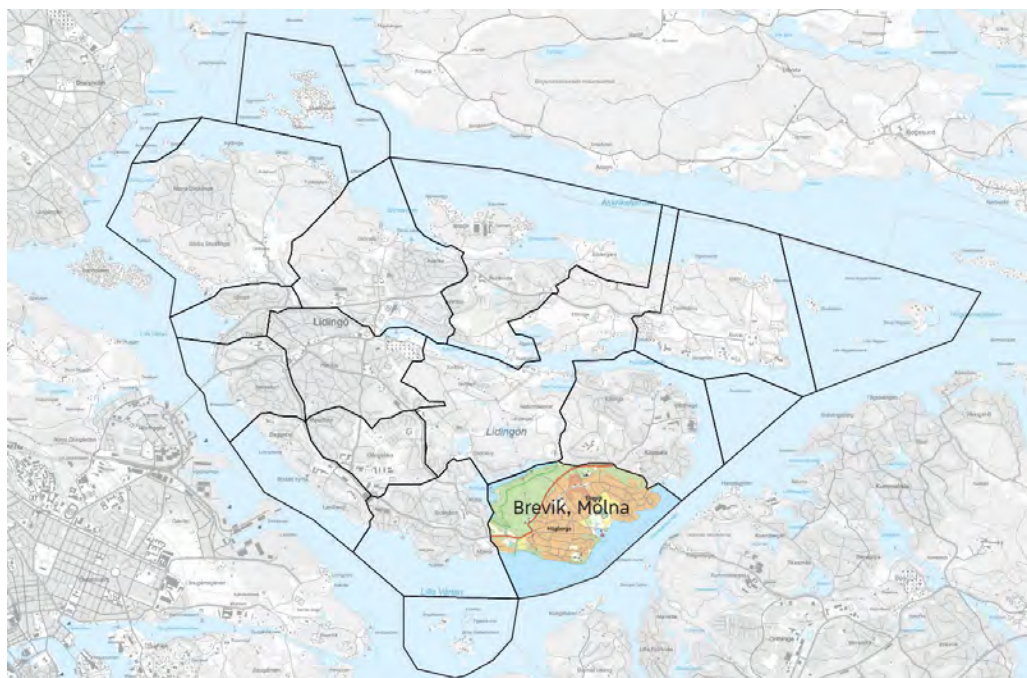

Starkt karaktärsfulla är de ljusa kubiska byggnadsvolymer som även präglas av nivåskillnader och förskjutningar i huskroppen.

Den saxade radhuslängans exteriör från 1965–1968 är enhetligt utformad och karaktäriseras av stram elegans. Det mörkt röda fasadteglet och det markanta takbandet av koppar skänker tyngd åt huskroppen.

Brevik och Mölna

Brevik

Stadsdelen har vuxit fram kring den i dag i stort sett rivna Breviks gård vars sista byggnader revs 1987 när Breviks nuvarande centrum byggdes. Breviks gård hade medeltida ursprung och finns omnämnd redan i början av 1300-talet. Under Vasatiden på 1500- och 1600-talet utvecklades Brevik till ett betydande herresäte inom Djursholmsgodset dit Lidingön då hörde. 1775 friköptes Brevik och kom i köpmannahänder. 1895 köptes gården av vice häradshövding Gustaf A. Holm.

Jämfört med de närliggande stadsdelarna Gångsätra och Skärsätra byggdes färre sommarvillor i Brevik. Ett ovanligt ståtligt exemplar är emellertid den stora Villa Högudden längst i söder som numera är byggnadsminne sedan 1982.

Vy från Halvkakssundet upp mot Villa Högudden och Högberga gård.

År 1900 bestod Brevik främst av öppen jordbruksmark kring Breviks gård i slutningen ner mot ångbåtsbryggan. 1906 sålde Gustaf A. Holm Breviks gård till kapten Allan Abenius som bildade fastighetsbolaget Lidingö-Brevik och tog fram ett förslag till stadsplan redan 1907. Planen omfattade försäljningen av 350 tomter i totalt ca 50 kvarter utplacerade över Brevik, Käppala och Gåshaga. Hamnen byggdes ut för att skapa bättre kommunikationer till Stockholm och exploateringen tog snabbt fart. Redan 1910 hade 75 villor uppförts. Samma år byggdes Breviks vattenverk vid Kottlasjön och 1914 länkades Brevik ihop med södra Lidingöbanan vilket medförde att tåget kom att bli mer betydelsefullt än båttrafiken.

Vattenverket vid Kottlasjön uppfördes 1910 och den tidstypiska industriarkitekturen är fortfarande påtaglig. Idag används Vattenverket som café.

Breviks stationsbyggnad uppfördes 1914, och byggdes till på 1920-talet. De ursprungliga stationsbyggnaderna längs med Lidingöbanan utgör ett viktigt miljöskapande inslag på Lidingö.

Efter flera turer med avsöndringar av Gåshaga och Käppala ombildades villastadsbolaget till Fastighetsbolaget Breviks Villastads AB 1923. Det nya bolaget inriktade sig mer på försäljning av mindre tomter för enklare villor och småhus, i samarbete med Statens bostadslånefond. I mer glesbebyggda delar av Brevik byggdes även flera nationalromantiskt influerade sportstugor cirka 1920–1925. Nästan alla sportstugor omvandlades med tiden till permanentbostäder.

Centralt i Brevik är flerbostadshuset Blocket, även kallat Breviksblocket. Det uppfördes 1914 och är områdets äldsta byggnad. Med sin centrala placering och stora byggnadsvolym i tre våningar och vind dominerar Blocket hela sitt kvarter. Byggnaden har en särprägel genom sin storlek, sin ljusa putsarkitektur, blandningen av nationalromantisk arkitektur och jugend med tätspröjsade fönster och entréer med spröjsverk, ornamentala överstycken samt små skärmtak. Under lång tid användes Blocket som personalbostäder för arbetare på AGA som etablerat sin verksamhet i Skärsätra 1912 och satte stor prägel på miljön. Byggnaden är välbevarad även om den genomgått vissa förändringar.

Blocket 7 med sin karaktäristiska ljusa putsarkitektur från 1914. Arkitekt Ivar Nyqvists arkitektbyrå.

Ytterligare flerbostadshus kom sedan att anläggas främst vid Breviks centrum och station samt i form av radhusbebyggelse vid Tallrisstigen/Södra Kungsvägen sydväst om centrum. Utbyggnaden skedde under efterkrigstiden 1945–1950.

Breviks kapell, numera Breviks kyrka, byggdes 1936–1937 efter ritningar av arkitekten John Åkerlund uppe på Kapellbacken vid sidan av centrum. Fastighetsbolaget Lidingö-Brevik hade 1918 skänkt tomtmark och därefter samlades pengar till kyrkobygget in genom frivilligt arbete.

Breviks kyrka från 1937–1938. Arkitekt John Åkerlund och Lars Åkerlund.

Delar av villastaden kring gamla Breviks herrgård kom att präglas av det tidiga 1900-talets högborgerliga villaideal. Främst i området kring Högberga med Högudden längst i söder och Klippudden längst i norr, som kom att få en begränsad prägel av en mer exklusiv villastad. Villa Högberga från 1911 ägdes av kulturpersonligheten Claes Fåhraeus och fick en ovanligt ståtlig utformning. Ett annat exempel på monumentalt villabyggande är Villa Roskull från 1912 med fabrikören och ingenjören Gustaf L.M. Ericsson som byggherre.

Villa Roskull från 1912 är ritat av arkitekt Sigurd Lewerentz som utformade Skogskyrkogården tillsammans med arkitekt Gunnar Asplund.

Frånsett de små flerbostadsområdena blev Brevik även fortsättningsvis ett utpräglat villasamhälle. Den ursprungliga inriktningen mot en villastad för ett övre samhällsskikt kom i och med 1920-talets inriktning på egnahem och småhus att bli betydligt mer varierad. Många arbetare och tjänstemän vid AGA var bosatta i Brevik. AGA satsade på småhus för anställda i kvarteret Bergryggen vid Saltsjövägen i sydväst, där bla flera typhus från Mockfjärd AB uppfördes åren 1957–1958.

Villakvarteren i Brevik präglas av att den äldre villastaden kontinuerligt kompletterats med villor, framför allt på 1940-1960-talen. Det sena 1900-talets expansion har medfört en fortsatt utveckling av villastaden, ibland med förtätning med nya stora villor men oftare med en ombyggnad av äldre villor.

Breviks gamla centrum från 1910 och 1940-tal har efter 1987 tagits över av nuvarande centrum, i kvarteret Huvudgården, på den gamla herrgårdens plats. Hamnen från 1900-talets början har i sen tid om- och tillbyggts till en nutida småbåtshamn men bevarar flera äldre rester såsom ångbåtspaviljong och brygga liksom ett äldre reningsverk.

I norra delen av Breviks hamn finns de äldre hamnpartierna med murad ångbåtsbrygga, murad strandskoning och den välbevarade ångbåtspaviljongen från 1880-talet.

Under 1900-talets senare del byggdes Södra Kungsvägen ut till huvudled och genomfartsstråk mot sydöstra Lidingö. En ombyggnad av Lidingöbanan 2013-2015 har medfört att bland annat hållplatserna i Högberga och Brevik byggts om.

Mölna

I det småskaliga Mölna förenas natur- och kulturvärden i en stark helhetsupplevelse i en av Lidingös verkliga karaktärsmiljöer. Här finns stora jordbrukshistoriska värden i kulturlandskapet kring Mölna gamla kvarngård och även i själva Mölna gårdsmiljö. Av industrihistorisk betydelse är kvarnindustrins lämningar i Mölnaåns dalgång. Här finns även stora beröringspunkter med naturvärden främst längs dalgången upp mot Kottlasjön. Av kommunikationshistoriskt värde är även Mölna gårds brygga med stark förankring i den lilla sjöfarten längs segelleden.

Mölna gård sedd från nordost.

Mölnaåns dalgång vid Mölna tågbro.

Mölnavägen med omgivande kvarter var ett av de första områdena med mer utpräglat exklusiv modernistisk villabebyggelse i naturskön miljö som tog form på Lidingö under 1950-talet.

Enastående såväl på Lidingö som i ett nationellt perspektiv är den elegant utformade Mölna radhusby, ritad 1954 av arkitekten Nils Tesch men uppförd huvudsakligen 1960–1962. I Mölna radhusby samverkar landskapsanpassning, villaarkitektur, gestaltning och formgivning av växtlighet i ett av svenskt 1950-tals mest helgjutet genomförda småskaliga bostadsområden.

Radhusbyn är mycket välbevarad och byggnadsetapp 1 står i stort sett oförändrad, sedan den förverkligades vid 1960-talets början. Kvarteret Mölnadälden.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Brevik och Mölna

- Banvägen
- Breviks hamn
- Breviks villastad
- Högberga, Högudden och Utsikten
- Mølna gård och ådal
- Mølna radhusby
- Mølnavägen
- Sälgstigen och Tallrisstigen

Banvägen

Sammanfattande värdering

Villorna vid Banvägen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö med bakgrund i tillkomsten av Breviks villastad vid 1900-talets början. Området är en för Lidingö karaktäristisk och välbevarad liten villaenklav med en stark prägel av tiden kring 1910–1920.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Breviks folkskola från 1905–1906. Exteriören är fortfarande mycket karaktäristisk för ett mindre skolhus från 1900-talets början, bland annat med sina stora fönster, trots att byggnaden inreddes till bostad redan på 1910-talet.

Breviks hamn

Sammanfattande värdering

Breviks hamn är en särskilt värdefull kulturmiljö eftersom den utgör en av de äldsta, och fortfarande aktiva, hamnanläggningarna på Lidingö samt bevarar äldre delar. Ur historisk synpunkt har hamnen och ångbåtpaviljongen stor betydelse för skärgårdsön Lidingö med dess starka förankring i sjöfarten och som sommarnöje. Att hamnen används för sitt ursprungliga ändamål som båthamn och tilläggsplats ger platsen ett stort värde av kontinuitet.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Vy från södra piren in mot Breviks hamn.

Breviks villastad

Sammanfattande värdering

Delar av Breviks villastad utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området har fortfarande en väl bibehållen kärna av tidigt 1900-tal, kompletterad successivt med villor under det senare 1900-talet vilket ger en god uppfattning om Lidingös tidiga stadsutveckling. Villorna bevarar i de flesta fallen en ursprunglig karaktär och flera tomtstrukturer finns kvar från tidigt 1900-tal. Det innebär att villastadsbolagets ursprungliga intentioner fortfarande kan avläsas i bebyggelsemönstret. Flera välbevarade villor som kommit till under tidsperioden 1940–1960-tal återspeglar såväl utvecklingen av svensk villaarkitektur som den kvalitativa mångfalden i Lidingös villatradition.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Breviks villastad, vy nerifrån hamnen över Breviks ängar norrut upp mot villorna vid Trädgårdsvägen.

Högberga, Högudden och Utsikten

Sammanfattande värdering

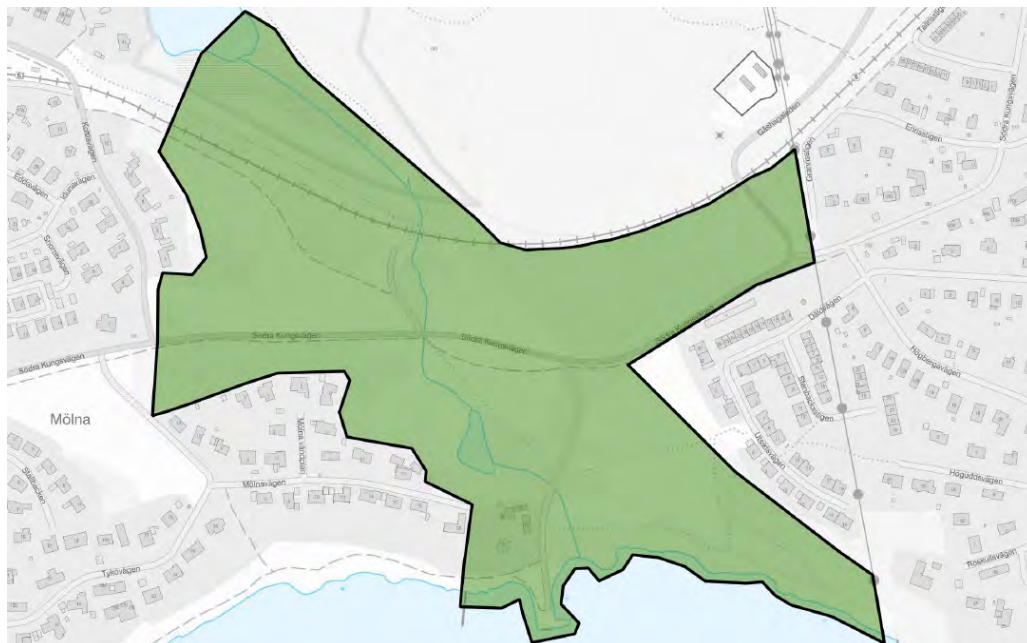
Området kring Högberga, Högudden och kvarteret Utsikten bildar en exklusiv villastadsmiljö med stark förankring i 1900-talets början och utvecklingen av Lidingös kvalitativa villatradition. Yngre modernistiska tillägg från 1940–1970-tal har utformats i samma anda. Några av Sveriges mest välkända tidiga 1900-talsarkitekter har satt präge på området och kärnan i kulturmiljön utgörs av två av de främsta exemplen på den svenska nationalromantikens villabyggande på 1910-talet, Villa Roskull och Högberga, samt en av landets största sommarvillor från sent 1800-tal, Villa Högudden. Detta sammantaget bidrar till att området utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området ligger inom riksintresse för kulturmiljövård – (Stockholms farled och inlopp). Villa Högberga och Villa Högudden är skyddade som byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Villa Högberga. Arkitekt var Carl Westman, som utformade anläggningen i en historiserande tegelarkitektur med drag av en medeltida borganläggning.

Mölna Gård och ådal

Sammanfattande värdering

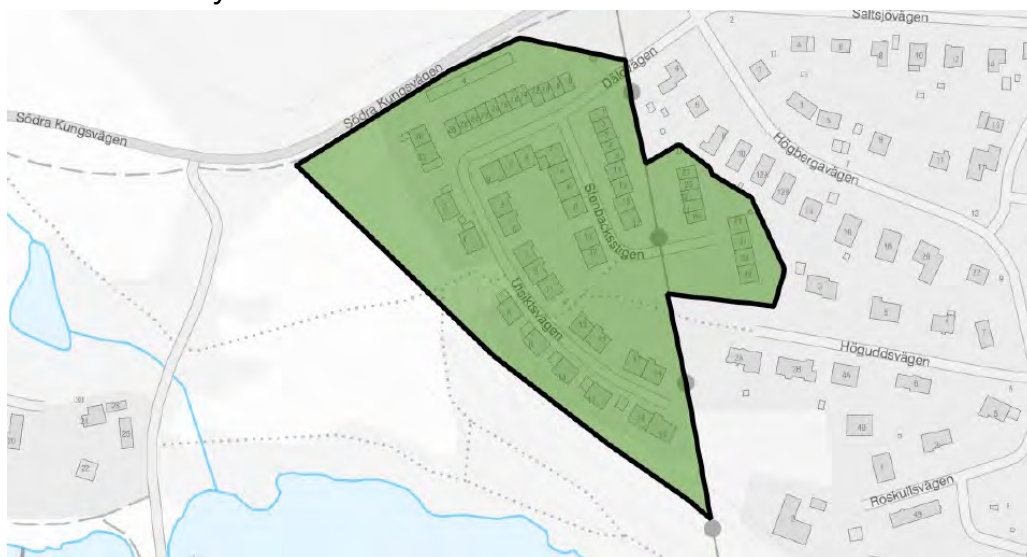
I det småskaliga Mölna förenas natur- och kulturvärden i en finstämd helhetsupplevelse. Här finns kvarvarande delar av en enklare liten högreståndsmiljö, dels stora inslag av gårdens gamla inägor i ängs- och hagmarkslandskapet kring dalgången, dels också industrihistoriska rester av den omfattande kvarndrift som gården bedrivit i Mölnaåns dalgång. Mölna brygga är också en av Lidingös små maritima miljöer med höga kulturvärden, starkt förankrad i gårdens sjöfart, kvarndriftens fraktfart och ångbåtstrafikens betydelse för Lidingö som sommarö. Området berörs av riksintresse för kulturmiljövård (Stockholms farled och inlopp mot Stockholm).

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Paviljongen nedanför Mölna gård.

Mölna radhusby

Sammanfattande värdering

Mölna radhusby utgör en särskilt värdefull kulturmiljö och representerar en väl gestaltad 1950-tals arkitektur med stora värden av nationellt intresse. Radhusbyn är utformad i en sparsmakad sofistikerad modernism som har drag av klassicerande strömningar. Planeringen av radhusbyn gestaltades i ett nära samarbete mellan arkitekt och landskapsarkitekt vilket är en viktig del i den fulländade upplevelsen som innefattar såväl byggnader som gaturum och växtlighet. Anläggningen är mycket välbevarad och står i stort sett oförändrad än i dag. Radhusbyn är i hög grad ett levande dokument över den period i efterkrigstid och 1950-tal då svensk arkitektur och samhällsplanering blomstrade och var i fokus för ett stort internationellt intresse.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

I kvarteret Mölnaslätten inryms i princip hela etapp 2 från 1970–1973 med fyra små villor och ett parhus, alla med fasader i ljus kalksandsten och flacka sadeltak.

Mölnavägen

Sammanfattande värdering

Mölnavägen med omgivande kvarter är en särskilt värdefull kulturmiljö då det representerar ett av de första områdena med mer utpräglat exklusiv modernistisk villabebyggelse i naturskön miljö som tog form på 1950-talets Lidingö. Flera framträdande arkitekter står bakom villornas gestaltning och utformning. Av betydelse är den stora Villa Smith från 1959 av arkitekten Nils Tesch. Bebyggelsen vid Mölnavägen har en nyckelposition i utvecklingen av Lidingös moderna villaprofil. Tidiga områden som Mölnastranden bidrog sannolikt även indirekt till att påverka utformningen av liknande villabebyggelse på andra håll i landet. Området är i dag välbevarat och vissa villor är fortfarande autentiska sedan 1957–1960, både vad gäller helhet och detaljer.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Mölnastranden 1 från 1959 är ritad Av Sixten Magnusson. Mölnastranden 2 från 1957 är ritad av arkitekt Gustaf Lettström. Mölnastranden 3 från 1957 är ritat av arkitekt J. Javersten.

Sälgstigen och Tallrisstigen

Sammanfattande värdering

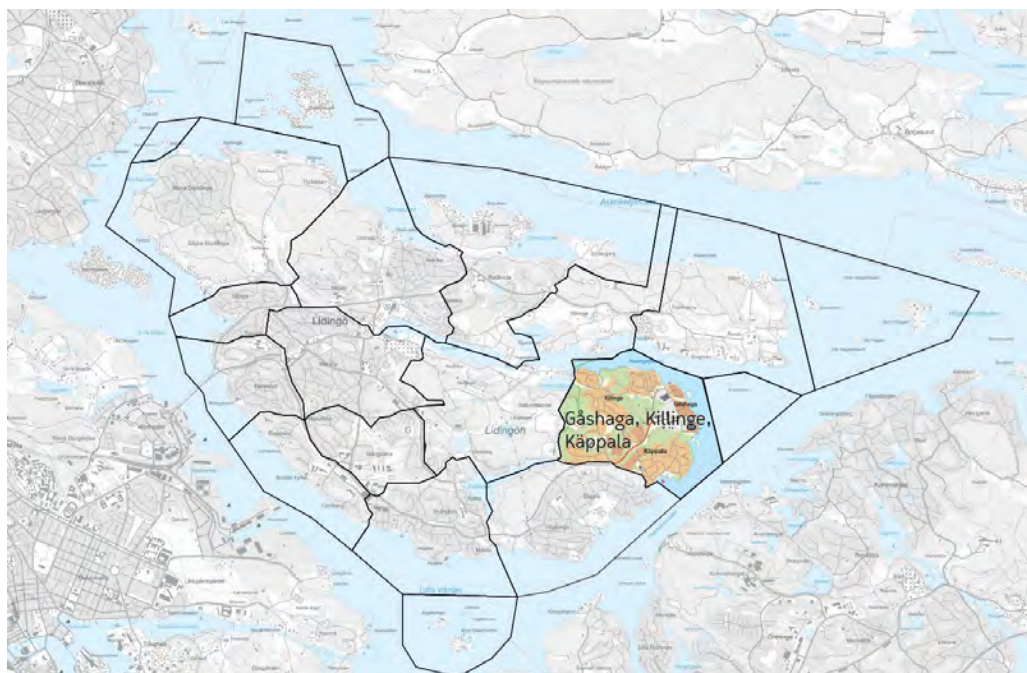
Kvarteren vid Sälgstigen och Tallrisstigen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö som är starkt förankrad i efterkrigstidens planering och intensiva bostadsbyggande, där de stora enkelt utformade radhuslängorna i trä innebar ett nytänkande. Trots senare tiders förändringar finns en påtaglig 1940-talskaraktär bevarad. De yngre radhuslängorna i nordost speglar 1950-talets kvalitativa arkitekturutveckling även för vanlig bostadsbebyggelse och är välbevarade sedan byggnadsåren 1956–1958.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Cypressens och Poppelns radhus har ursprungliga exteriörer från 1958 med fasader i ljusgrå riven slätputs, vitmålade tvåluftsfönster samt entréer som oftast bevarar ursprunglig lackad trädörr med sidoljus. Sidoplacerade höga röda tegelskorstenar skapar karaktär.

Gåshaga, Killinge och Käppala

De tre stadsdelarna omfattar trakten längs Hustegafjärden i norr, Höggarnsfjärden i öster, Brevik i söder och Ekholmsnäs och Stockby i väster. Västligaste delen av Killinge, söder om Ekholmsnässjön, ingår i Långängen-Elfviks naturreservat.

På sydöstra delen av Lidingö är skärgårdsterrängen påtaglig och bergknallarna en utpräglad del av landskapet. Samtliga tre stadsdelar, Gåshaga, Killinge och Käppala, har namn efter gårdar som alla är borta sedan länge.

Ekholmsnäs sund avgränsar Killinge från Ekholmsnäs.

Gårdar

Käppala medeltida gård låg nära Käppala hamn inne vid Käppalaviken. Gården drevs med sambruk med Breviks gård, troligen på 1770-talet. Både Killinge gård och Gåshaga gård finns markerade på den äldsta Lidingökartan från 1661 och båda gårdarna kan mycket väl ha en medeltida bakgrund. Den sista gårdsbyggnaden på Gåshaga gård revs 1971.

Killinge gård flyttades 1789 från sitt gamla läge, i närheten av nuvarande Vinbärsvägen, fram till Hustegafjärden och bytte namn till Katrinelund. Intill byggdes 1891 en mycket påkostad sommarvilla, kallad Rasta, omgiven av en park. På 1900-talet blev Katrinelund och Rasta platsen för varv och industriområde. Husen är i dag rivna.

Villastad

Planerna på anläggandet av Breviks villastad, genom Fastighetsbolaget Lidingö Brevik AB i början av 1900-talet, omfattade även Käppala och Gåshaga. Även här skulle stora villor byggas längs farleden in mot Stockholm. I Käppala byggdes dock endast någon enstaka större villa och Gåshaga blev inte berört alls. Även om bostadsutbyggnaden delvis kom att bli begränsad fick planerna på sikt betydelse för omvandlingen av bolagsmarken till industrimark.

Industrier

Gåshaga, Killinge och Käppala kom samtliga att förknippas mycket med industriell verksamhet och är viktiga för förståelsen av Lidingös bakgrund som industristad. En stor tidig industrietablering var Käppala Ångsåg som anlades 1869 vid Käppalaviken och bedrev verksamhet till 1899. Detta var en storindustri med en omfattande internationell export. På 1910-talet växte efterfrågan på industrimark i hela landet och Lidingö (som blev köping 1910) var inget undantag. Lidingö Brevik AB:s planerade villatomter avyttrades i stället som industrimark, särskilt i Gåshaga. Här fanns en djuphamn som kunde ta emot stora fartyg. En stor depå för lagring av oljeprodukter etablerades med en stor mängd oljecisterner som följd. Åtskilliga varv koncentrerades också hit såsom Olaus Olssons och Hästholmsvarvet. Redan 1917 fanns en stor mängd industrier i Gåshaga. Exempelvis kan nämnas AB Ljungströms Ångturbiner, Svenska AB Gasaccumulators (AGA:s) annexfabrik, AB Stockholms Transport- och bogserings AB, AB Scania Vabis, Olaus Olssons kolimport, båtvarvet Kommanditbolaget Sjöexpress med flera.

Bröderna Birger och Fredrik Ljungström hör till de stora namnen bland svenska uppfinnare och ingenjörer i början av 1900-talet. De grundade 1908 AB Ljungströms Ångturbiner som var ett utvecklingsbolag. De hade då tagit patent på Ljungströmsturbinen. Företaget är starkt förknippat med Lidingö, särskilt med Käppala och Gåshaga. Efter diverse turer fokuserade företaget på att utveckla ångturbindrivna lokomotiv på Lidingö. 1918 byggdes en prototypverkstad i Gåshaga,

i verksamhet till ungefär 1925. Gåshagafabriken lär ha haft ca 70 anställda som mest.

Käppala hamn 2014. Här låg i slutet av 1800-talet Käppala Ångsågs AB som var en storindustri.

Bostadsbebyggelse

I industrietableringarnas spår följde en blandad bostadsbebyggelse. Många små villor och egnahem uppfördes, inte minst i gränsområdet mellan de tre stadsdelarna. Några företag lät uppföra arbetarbostäder, särskilt under de svåra åren i slutet av första världskriget då folk led brist på bostäder, mat och nöjenheter. Främst märktes här AB Ljungströms Ångturbiner som 1917–1919 lät bygga totalt tio bostadshus för personalen i västra Käppala, bland annat i kvarteren Dungen och Mösseberg. Även Olaus Olssons Kolimport och Varv lät bygga arbetarbostäder i Gåshaga 1917.

Bland de nya bostadsbolag som bildades på 1910-talet märktes Östra Lidingö Fastighetsbolag. Bland annat var man inriktad på att bebygga Killinge med bostäder. I Killinge uppfördes flera lite enklare villor på 1920-talet, inklusive i Ekholmsnäsparken. Även i Gåshaga tillkom egnahem och små villor. Någon större exploatering av mark för bostäder blev det dock inte tal om.

Sportstugor

Hela sydöstra Lidingö inklusive Brevik kom att präglas av 1920-talets stora intresse för att bygga sportstugor. Östra Lidingö Fastighetsbolag var här starkt drivande med bolagets tomtförsäljare Otto Hellman och arkitekten Åke Sjöberg i spetsen. Planlösningarna anknöt ofta till äldre agrara byggnadstraditioner med enkelstugor och parstugor. Ofta fick de en brun, tjärad eller faluröd liggtimmerimiterande panel. Vissa sportstugor byggdes även i äkta knuttimmerkonstruktion, en del byggdes fullt ut som dalainspirerade "härbren" med utkragande ovanloft. Särskilt Käppala kom att bli ett stort område för fritidsbebyggelse med åtskilliga sportstugor. I Killinge och

Gåshaga uppfördes också en stor mängd sportstugor men bebyggelsen blev inte fullt så enhetlig som på Käppalabergen.

I Killinge och Gåshaga byggdes framför allt en stor mängd kolonistugor. Att kunna odla sin egen potatis, grönsaker och rotfrukter, var av största betydelse under 1930-talets depression och arbetslöshet. De många kolonistugorna var i regel mönsterritade. I dag är det stora flertalet kolonistugor borta i likhet med sportstugorna. I Gåshaga byggdes 1918 det på sin tid berömda Gåshaga vårdshus samt ett badhus som ägdes av Södra Lidingöbanan.

Flerbostadshus

Fram till 1950-talet led Lidingö, liksom stora delar av landet, sedan länge av en svår bostadsbrist. I Gåshaga tog industrier initiativ till bostadsbyggande nära Käppala station. De stora flerbostadsområdena under efterkrigstidens 1940- och 1950-tal, samt på 1960- och 1970-talet, kom att byggas uppe i västra Käppala. Flerbostadsområdena tog sin början genom lamellhusområdet vid Kolmårdsvägen som har en välutformad planform och enkel arkitektur av hög kvalitet och miljöskapande värde, därefter vid Mercuriusvägen och Jupitervägen samt på 1970-talet vid Holavedsvägen. Den luftiga lamellhusbebyggelsen vid Kolmårdsvägen kompletterades på 1990-talet med nya flerbostadshus.

1947 antogs en ny stadsplan för Killinge och en mer omfattande utbyggnad tog form med ofta ganska små villor men även med tvåvåningsvillor. Exempelvis byggdes Åkerbärsvägen och delar av Killingevägen i början av 1950-talet. I östra Käppala byggdes åtskilliga villor under efterkrigstidens 1940- och 1950-tal. Även på 1960-talet fortsatte utbyggnaden där av villabebyggelsen, ibland även som en nybyggnad på äldre egnahems- eller sportstugetomter.

Olika bostadsformer

Närmare hundra radhus och kedjehus byggdes 1979 i västra Käppala kring Klarbärsvägen med omgivande gator. På Björkudden i Killinge har flera nymodernistiska villor uppförts på 2000-talet, inte sällan på platsen för ett tidigt egnahem eller en sportstuga. I dag finns inte många sportstugor kvar i Killinge och Käppala. Även den äldre bostadsbebyggelsen från 1910-1920-talen är i stor utsträckning om- och tillbyggd. Ibland har förtätningar med nya villor på äldre tomter skett. Inte sällan har en äldre villa ersatts med en ny, detta särskilt i Killinge som i dag har en mycket blandad villabebyggelse, även med inslag av radhus och parhus.

Gåshaga pirar uppfördes under den stora om- och nybyggnationen av Gåshaga åren 1999–2009.

Exklusivt bostadsområde

Den största omvandling av en stadsdel som hittills ägt rum på Lidingö skedde med Gåshaga under åren 1999 till 2009. Gåshaga hade en stor, till delar lite brokig bebyggelse av små och stora industrimiljöer, egnahemsområden, flera båtvarv, många fritidshus och kolonistugor m.m. När industriepoken klingat av under sent 1900-tal väcktes planer på att omvandla Gåshaga till ett renodlat bostadsområde. I stort sett all befintlig bebyggelse i stadsdelen kom att ersättas med tre strandnära bostadsområden med en betydligt mer exklusiv karaktär än tidigare, Gåshaga brygga (i norra Käppala), Gåshaga pirar och Gåshaga strand. I flerbostadshus, radhus, parhus och villor byggdes sammanlagt 350 lägenheter. Även Olaus Olssons faluröda kol- och varvsarbetarbostäder från 1917 revs. Nya hus byggdes som utvändigt imiterar de äldre arbetarbostäderna.

Offentlig service

I Käppala byggdes en stor centralskola för hela området 1954. De viktigare byggnader för offentliga nyttigheter som uppförts på sydöstra Lidingö ligger också i Käppala. Det är framför allt det stora reningsverket Käppalaverket, påbörjat 1958, samt Käppala vattentorn som byggdes 1962. I Käppala ligger också Käppalaskogens skyttevärn från 1939 som var en del av det viktiga luftvärnsförsvaret av Stockholm under andra världskriget.

Under 1900-talets senare del byggdes huvudleden ut från Lidingöbron ända bort till Gåshaga. En ombyggnad av Lidingöbanan 2013–2015 har medfört att äldre hållplatser byggts om vid Gåshaga, Talludden och Käppala.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Gåshaga, Killinge och Käppala

- Juno

Juno

Sammanfattande värdering

Kvarteret Juno utgör en särskilt värdefull kulturmiljö med stark förankring i efterkrigstidens planering och intensiva bostadsbyggande. Trots senare tiders förändringar finns en påtaglig sen 1950-talskaraktär i behåll som visar på den tidens kvalitativa arkitekturutveckling för folkhemsepokens flerbostadshus. Lamellhusen är mycket välbevarade och helhetsmiljön i området återspeglar även bebyggelseutvecklingen under de expansiva åren för Lidingö under efterkrigstidens 1950-tal.

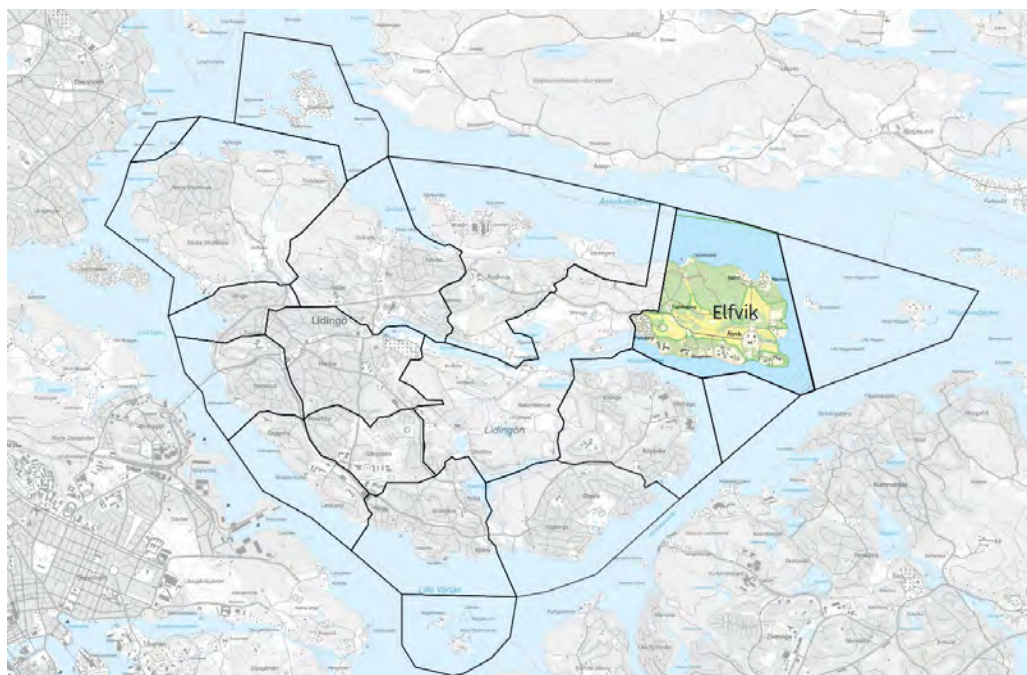
En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Juno karaktäriseras av lamellhus i fyra våningar grupperade kring ett grönt gårdsrums med berghällar i dagen.

Elfvik

Längst i nordost på Lidingö ligger Elfvikslandet mellan Askrikefjärden, Höggarnsfjärden, Elfviksbukten och Hustegafjärden. Stadsdelen Elfvik omfattar den östra delen av Elfvikslandet.

I söderslutningen mot vattnet, kring de gamla gårdarna Elfvik och Långnäs, har jordbruksbygdens öppna odlingslandskap anor från medeltiden. Elfvik utvecklades i slutet av 1700-talet till en av Lidingös stora gårdar. I början av 1800-talet etablerades en klädesindustri vid Elfviks gård, vid sidan av jordbruksdriften, av dåvarande ägare Lars Fresk.

Långnäs gård, vy från Elfviksvägen mot det småskaliga kulturlandskapet samt det låga faluröda 1700-talshuset och den välbevarade sommarvillan från 1865.

Jordbruksdriften vidareutvecklades sedan på 1890-talet. 1946 förvärvades Elfviks gård och en stor del av ägorna av Lidingö stad. Elfviks gård är i dag den enda verksamma jordbruksfastigheten på Lidingö.

Elfvik, vy mot Elfviks gårds bykhus och båthus.

Under senare delen av 1800-talet uppfördes sommarvillor på Elfviks marker, framför allt mot Hustegafjärden och Elfviksbukten i söder, men även mot Höggarnsfjärden i sydost. Flera villor såsom Kullen, Liden och Metsola byggdes i sjösluttningen mot Hustegafjärden. Några villor byggdes även kring Revviken (Rävviken) runt 1900 uppe i nordost med början i Bjälbo 1898. I anslutning till sommarvillorna uppfördes även en och annan sportstuga på 1920–1940-talet.

Bjälbo har ett högt och fritt läge med en vidunderlig utsikt mot fjärden.

Under krigsåren 1939–1945 togs en del sommarvillor i anspråk för försvarsändamål, exempelvis signalspaning. Även norska poliser och motståndsmän på väg mot England inkvarterades. Vid krigsslutet fanns även en tid en förläggning för judiska flyktingar nordost om Elfviks gård.

Nästan alla de gamla sommarvillorna i söder fick lämna plats för moderna kursgårdar och konferensanläggningar under 1950- och 1960-talet. Både i nordost vid Rävviken samt i sydost innanför Fiskarudden står dock flera sommarvillor fortfarande kvar. I nordost har i sen tid uppförts en del permanentvillor i anslutning till äldre sommarvillor. På Elfviks udde står en av Lidingös monumentala stora stenvillor från 1910-talet, ett välkänt sjömärke mot farleden.

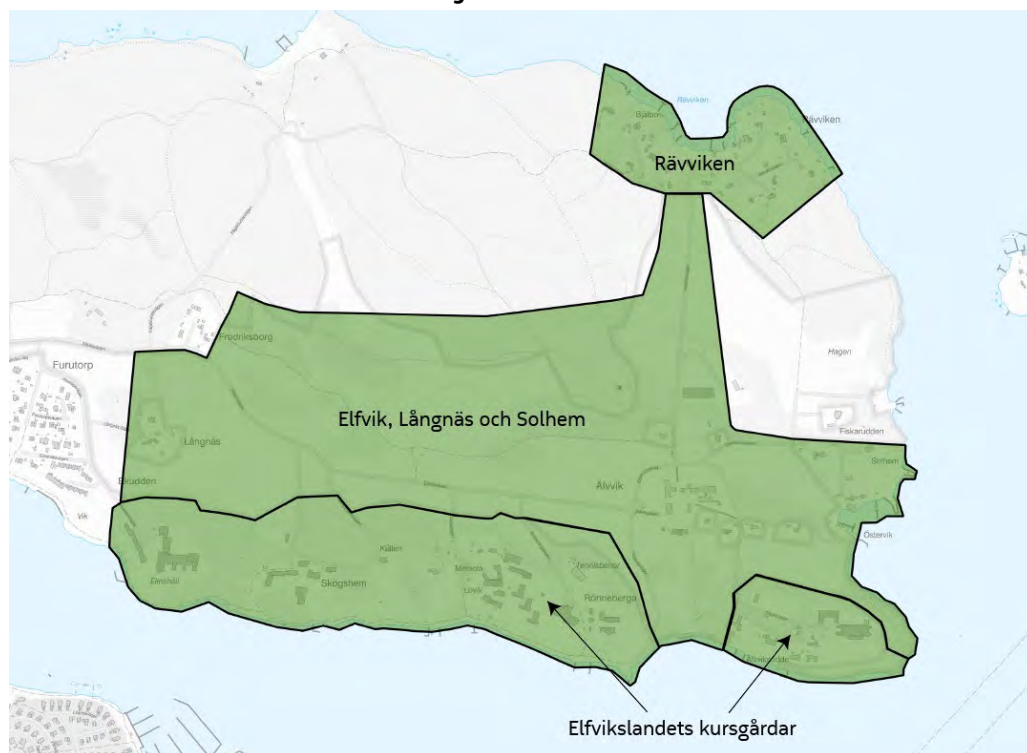
Kursgården Wijk ritades av arkitekt Anders Tengbom och uppfördes 1969 och är ett exempel på de kursgårdsanläggningar som anlades längs med kusten i Elfviklandet.

Under senare delen av 1900-talet har Furutorp i väster, mellan Långnäs och Yttringe, utvecklats till ett avgränsat litet bostadsområde med villor vid Hustegafjärden.

Norra delen av Elfvik upp mot Askrikefjärden har främst omfattat skogsbygd i skärgårdsterräng. 1932 skänkte ägaren till Elfviks gård Fågelöudde till Lidingö stad. Fågelöudde kom att bli en av Lidingös allmänna badplatser. Hela det angränsande området kring Fågelöudde och Södergarn (som ägs av Handelsbanken) nyttjas i dag som fritids- och rekreationsområden.

Elfvik har mycket stora natur- och kulturvärden och berörs av riksintresset för kulturmiljövård - Stockholms farled och inlopp. En stor del av Elfvik ingår även i det kommunala naturreservatet Långängen-Elfvik.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Elfvik

- Elfvik, Långnäs och Solhem
- Räviken
- Elfviklandet kursgårdar

Elfvik, Långnäs och Solhem

Sammanfattande värdering

Elfvik utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Yttre Hustegafjärden, Elfviksbukten och Höggarnsfjärden speglar en lång bebyggelseutveckling, hävdad åtminstone sedan 1300-talet, och som fortfarande i huvudsak har en påtaglig landsbygdsprägel. Ur agrarhistorisk och bebyggelsehistorisk synpunkt är detta en av de mest intressanta äldre kulturmiljöerna på ön med en lång och tydlig kontinuitet i tid. Sammanhanget med stora segelleden in mot Stockholm speglar sjökommunikationens helt avgörande roll för livsvillkor och bebyggelseutveckling på en skärgårdsö som Lidingön. Här innefattas även Lidingöns betydelse som en av de tidiga sommaröarna i Stockholms skärgård under 1800-talets senare del.

Elfviks gårds gårdsmiljö från 1700- och 1800-talet med välbevarade byggnader och parkanläggning är den enda helt bevarade agrara gårdsmiljö som visar mångsidigheten i gårdshushåll och agrara näringar på ett sjönära mindre herresäte i det förindustriella Sverige.

Villa Solhem är en av Lidingös mest komplett bevarade sommarvillamiljö från 1900-talets början.

Kulturmiljön ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp.

Större delen av kulturmiljön ingår i Långängen-Elfviks naturreservat.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Elfviks gård. 1700-talet representeras av huvudbyggnad och parkanläggning som båda har ursprung från 1775 men även präglas av det sena 1800-talets tillskott.

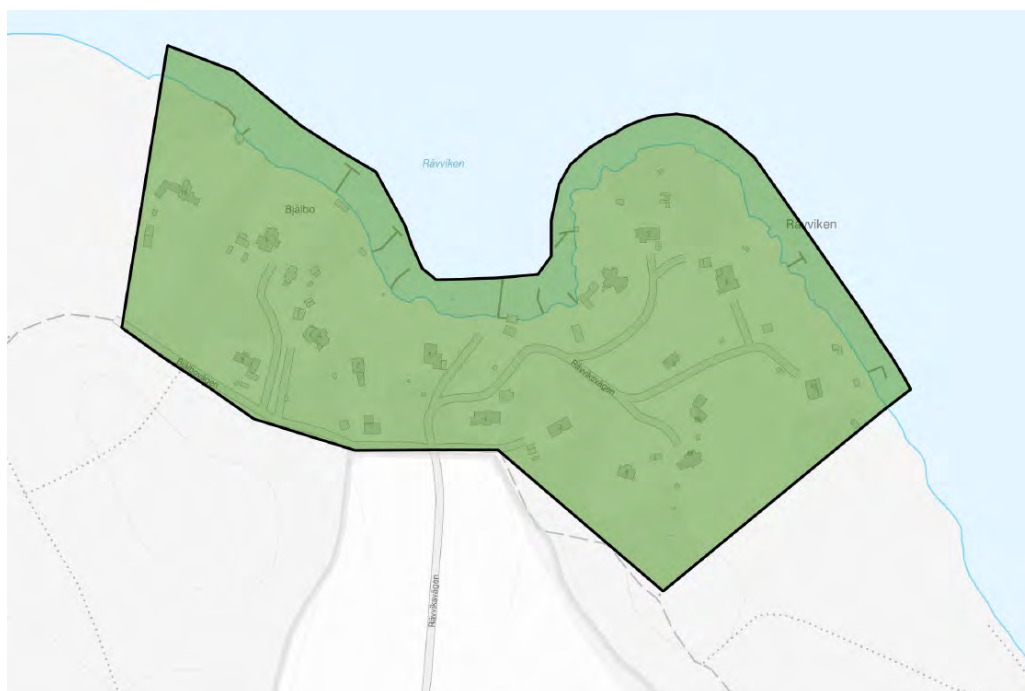

Långnäs gård, vy från Elfviksvägen mot det småskaliga kulturlandskapet samt det låga faluröda 1700-talshuset och den välbevarade sommarvillan från 1865.

Den stora sommarvillan, Villa Solhem, från 1901, ombyggdes redan 1916 till befintlig utformning. Villan med sitt karaktäristiska torn har ett imponerande läge i förhållande till farleden ute i fjärden.

Rävviken

Sammanfattande värdering

Området vid Räviken utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Räviken är en av Elfvikenslandets fåtaliga återstående sommarvillamiljöer från sekelskiftet 1900. Räviken har i mångt och mycket bevarat en äldre karaktär, oavsett att kompletterande villabebyggelse tillkommit på senare år. Till det goda helhetsintrycket av sekelskiftets sommarvillamiljö bidrar att inslag av Lilla Rävvikens trädgård, fruktträdgård och odlingar fortfarande finns i behåll och tydligt kan avläsas. Området berörs av ett större område för riksintresse för kulturmiljövården med stora inseglsleden mot Stockholm.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Bjälbo har ett högt och fritt läge med en vidunderlig utsikt mot fjärden.

Elfvikslandets kursgårdar

Sammanfattande värdering

Området med Elfvikslandets kursgårdar utgör särskilt värdefull kulturmiljö. Kursgårdarna efterträdde Elfvikslandets gamla sommarvillor med fragment av det sena 1800-talets villaparker, små paviljonger och före detta ångbåtsbryggor vilket ger området en speciell inramning till 1950- och 1960-talsmodernismen i den natursköna kustmiljön. Sammantaget ger det Elfvikslandets kursgårdar en egenart, med mycket höga upplevelsevärden där kultur- och naturvärden i hög grad samspelar. Kursgårdarna representerar en modernistisk institutionsbebyggelse i rekreativ miljö, som förutsatte en geografisk närhet till storstaden och dess centrala samhällsfunktioner under efterkrigstidens rekordår på 1950- och 1960-talen. Kursgårdarna är inbäddade i en äldre kulturmiljö från när Elfvikslandets kust var bebyggd med sommarvillor från sent 1800-tal. Landskapet bär tydliga spår av sommarvilllepoken, både vad gäller enstaka byggnader och byggnadsverk, såsom parker och naturmiljöer. Dessa spår är fortfarande tydligt avläsbara och utgör en viktig värdebärare i området.

Kulturmiljön ingår delvis i område av riksintresse för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp.

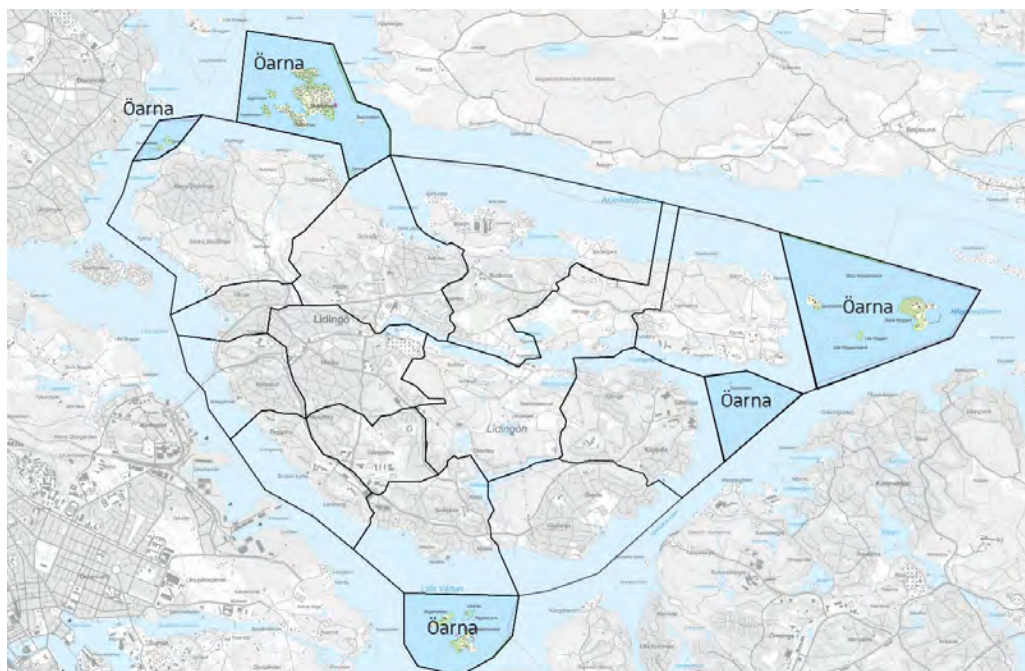
En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Skogshem från 1958 har mycket gemensamt med det något yngre Wijk, också ritat av Anders Tengboms. Sägtandsfasaden är i likhet med Wijk ett utpräglat karaktärsdrag och sätter inte minst stark prägel på sjöfasaden.

Öarna

Öarna är här den samlade benämningen på den spridda skärgård av holmar och småöar som omger Lidingö från och med Storholmen mot Vaxholm i norr, Duvholmen och Stora Höggarn i öster, samt Fjäderholmarna in mot Stockholm i söder. Storholmen som ingick i Östra Ryds socken överflyttades från Vaxholm till Lidingö stad först 2011.

Gemensamt för öarna är att det är fråga om små eller mycket små enheter. I äldre tid har de främst använts som resurs för fångst av sjöfågel, fågelägg och fiske. Större holmar och småöar var ofta resurs för betesgång.

Fjäderholmarna och Stora Höggarn med centrala lägen i Stockholms inlopp omnämns redan på medeltiden, 1381. De var åtminstone på 1600-talet och förmodligen tidigare små bofasta knutpunkter i sjöfarten på huvudstaden. Fjäderholmarna, som markerar var den inre inseglingen till Stockholm börjar, har en central plats i huvudstadens sjöfartshistoria. Om århundraden av intensiv sjöfart påminner bland annat farvattnen kring Fjäderholmarna som har åtskilliga kända vrak- och förlisningsplatser.

Varvsnäringen med inriktning på småbåtar är starkt förankrad på Lidingö. Både Duvholmen och Ängsholmen har småbåtsvarv.

Duvholmen. Vy mot Duvholmens varv och den stora vita sommarvillan från 1890-talet.

På Storholmen fanns ett dagsverkstorp under Frösviks säteri från 1780-talet och framåt. I övrigt var det Stora Fjäderholmen och Stora Höggarn som hade en fast bosättning.

I och med skärgårdens växande betydelse som sommarnöje för välbeställda stockholmare under 1800-talets senare del byggdes flera sommarvillor på bland annat Duvholmen, Stora Fjäderholmen, Stora Höggarn och Storholmen. Stora Fjäderholmens betydelse som knutpunkt med sjökrogar övergick i sent 1800-tal alltmer mot restaurang- och caféverksamhet i skärgårdens sommarliv.

Den ojämförligt största villaanläggningen kom att bli Villa Kassman ("Slottet") på Storholmen som dock tog form först 1917. Efter bankir Kassmans förvärv av Storholmen 1917 byggdes den då befintliga sommarvillan från 1909 om till en mycket ståtlig villa och parkanläggning. Ännu fler hus tillkom som hörde till sommarnöjet. Den stora förändringen inträffade dock efter Kassmans konkurs vid 1920-talets början då försäljningen av tomter på Storholmen och grannholmarna påbörjades. Under en tioårsperiod, mellan ca 1925 och 1935, ändrades utseendet där drastiskt. Sammanlagt bildades ca 250 fastigheter för sommarboende. Sportstugor uppfördes över hela Storholmen med grannholmar. 1984 fanns tolv bofasta hushåll på Storholmen, i dag finns ca 80 permanenta hushåll. Det har även medfört att flera mindre hus byggts till eller rivits för att ge plats åt nya bostadshus.

Villa Kassman på Storholmen.

På övriga öar och holmar kring Lidingö byggdes mer enstaka sportstugor under åren 1925–1940. Framför allt efter 1945 växte fritidshusen mer allmänt i antal på öar och holmar. Även en del mycket små holmar försågs med ett fritidshus fram till att strandskyddet utvecklades.

Det centrala läget i farleden och närheten till Stockholm medförde att Fjäderholmarna och Stora Höggarn kom i fokus för andra intressen under industrialismen vid 1900-talets början. Stora Höggarn blev exploaterat som oljedepå för den begynnande svenska oljeindustrin 1903.

Stora Höggarn är en särpräglad och mycket intressant kulturmiljö där flera bebyggelsehistoriska tidsskikt möts i samspel med de natursköna vyerna kring farleden. Nordöstra udden med de fyra yttre oljecisternerna som sattes upp 1921.

Efter första världskrigets slut 1918, blev Fjäderholmarna efterhand utbyggt för ammunitionstillverkning i det svenska försvarets regi. Framför allt gällde detta Stora Fjäderholmen, som hade landstigningsförbud ända in på 1970-talet, men även grannholmen Ängsholmen berördes i hög grad. Försvarepoken upphörde på 1970-talet och Stora Fjäderholmen är i dag en liten knutpunkt för service och upplevelser – inte minst har krog- och restaurangnäringen återkommit till holmen.

Libertas är en liten centralt belägen holme i Fjäderholmarna med stark förankring i sjöfarten kring Stockholm. 1931 tillkom den lilla klippljusfyren som numera skyddas som byggnadsminne.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Öarna

- Duvholmen
- Stora Fjärderholmen
- Ängsholmen och Libertas
- Stora Höggarn

Duvholmen

Sammanfattande värdering

Duvholmen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Duvholmen karaktäriseras dels av de välbevarade sommarvillorna från 1890-talet, dels av Duvholmens småbåtsvarv från 1900-talet, dels av enstaka små fritidshus främst från 1900-talets mitt och senare del. Mot den bakgrunden är Duvholmen en mycket karaktäristisk maritim kulturmiljö i Stockholms skärgård, småskalig och med en helhet som åskådliggör representativa faser i skärgårdens kulturhistoria från och med sent 1800-tal till 1900-talets senare del. Duvholmen ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Duvholmens varv och Lidingö 6:129 med Stenvillan från 1890-talet.

Stora Fjäderholmen

Sammanfattande värdering

Stora Fjäderholmen utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Stora Fjäderholmen, i har en stark historisk förankring i sjöfarten kring Stockholm genom det strategiska farledsläget i Stockholms inlopp. Kulturmiljön på Stora Fjäderholmen karaktäriseras i stora drag framför allt av tre skeden som satt stark prägel: sjöfartsepoken, försvarsepoken och dagens verksamhet som liten skärgårdsknutpunkt för service och upplevelsebaserade näringar. Försvarsepokens rivningar av äldre bebyggelse och även den efterföljande omvandlingen av den nedlagda försvarsindustrins byggnader medför att kulturmiljöns olika skeenden delvis inte är helt lätta att uppfatta i dag.

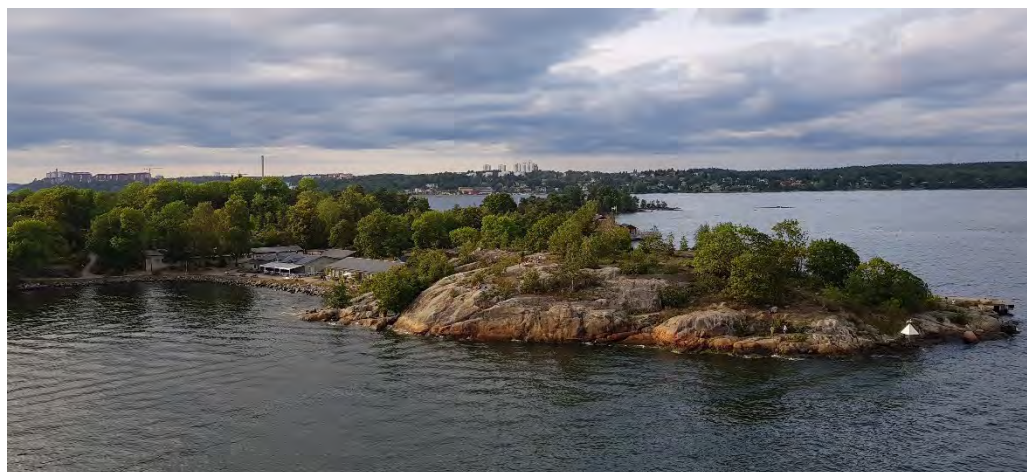
Karaktären av skärgårdsmiljö är fortfarande påtaglig. Stora Fjäderholmen har sin utpräglade grundstruktur från äldre tiders sjöfartsepok med framför allt gamla hamnen, grundmurar efter värdshuset från 1600–1700-tal samt den kvarstående Röda stugan från 1700-talet. Röda villan från 1890-talet samt platsen för restaurang Bellevue hör till ångbåtsperioden som avslutar sjöfartsepoken. Till den maritima kulturmiljön hör även i hög grad den närmast omgivande farleden med vrak- och förlisningsplatser som minner om farledens stora sjöhistoriska betydelse. Om 1920–1940-talets försvarsepok minner framför allt truckbanorna, tre bostadshus från 1920-tal och 1950-tal samt kvarstående delar av ammunitionsindustrins byggnader.

Kulturmiljön ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp. Sedan 1995 ingår Fjäderholmarna i Kungliga nationalstadsparken

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Vy från stora bryggan i norr mot dagens bryggeri och rökeri med flera verksamheter. Merparten av nu befintlig bebyggelse har tillkommit från 1985 fram till i dag.

I dag är Stora Fjäderholmen ett populärt besöksmål, inte minst på grund av de många krogarna och restaurangerna och vyerna över Stockholms inlopp. Vy över holmens nordöstra del.

Uppe på krönet, strax ovanför värdshusets hustomt ligger den välbevarade Röda stugan (förr kallad Grå stugan) från 1700-talet. Röda stugan är av mycket stort kulturhistoriskt värde.

Ängsholmen och Libertas

Sammanfattande värdering

Ängsholmen och Libertas utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Ängsholmen, i likhet med hela Fjäderholmarna, har en mycket stark historisk förankring i sjöfarten i Stockholm, genom det strategiska farledsläget i Stockholms inlopp. Ängsholmen och Libertas är som skärgårdsmiljö fortfarande mycket välbevarad och grundstrukturen är helt baserad på sjöfartsepoken och det centrala farledsläget.

Ur kulturmiljösynpunkt kännetecknas Ängsholmen i dag av några mycket tydliga bebyggelsehistoriska tidsskikt. Dels är det den äldre faluröda bebyggelsen från sent 1800-tal och 1900-talets början som ligger i holmens mitt. Här ingår även karantänssjukhusets byggnad från 1890-talet, vilket i hög grad återspeglar samhälls- och socialhistoriska aspekter på hur man nationellt försökte bromsa smittspridning av epidemiska sjukdomar. Dels är det försvarsepokens bebyggelse som främst finns i norr där varvet nu är inrymt. Den sedan länge övergivna verksamhet som funnits kring kol- och oljeförvaring på udden i väster är också en enhet för sig. Försvars- och industrihistoriska aspekter kommer här till uttryck i öns kulturmiljö. Libertas fyrplats med sin AGA-fyr och centrala plats i Fjäderholmarna har mycket stora kommunikations- och teknikhistoriska värden.

Kulturmiljön ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp.

Sedan 1995 ingår Fjäderholmarna i Kungliga nationalstadsparken.

Libertas fyr skyddas sedan 1995 som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen. Länsstyrelsen har upprättat skyddsföreskrifter och skyddszon för byggnadsminnet (inklusive utrustning).

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

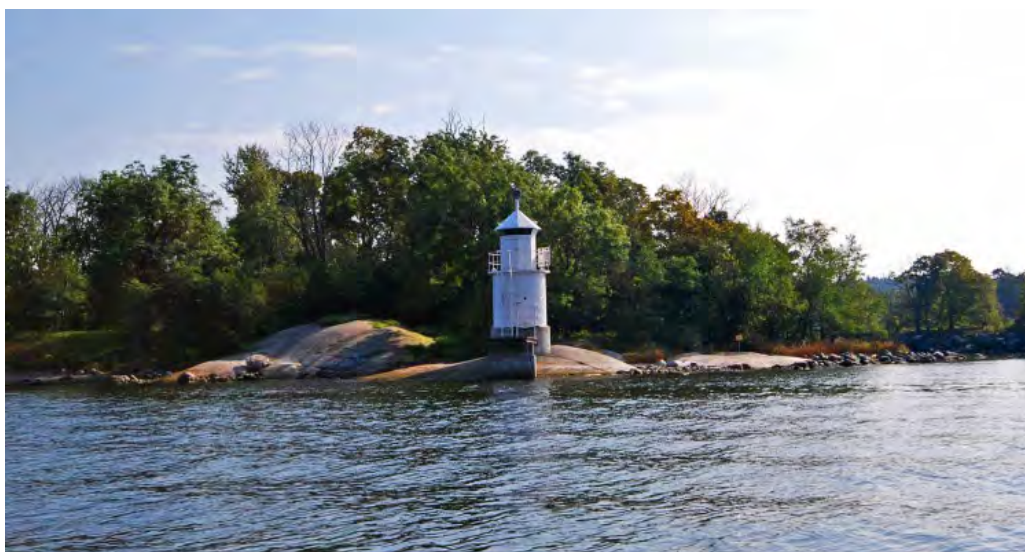

Bostadshuset nära stranden i söder bör vara öns äldsta befintliga byggnad, troligen från 1800-talets senare del. Byggnaden har en mycket välbevarad exteriör.

Stora Paravanskjulet från 1930-talet, som använts inom försvarets minhantering på ön, är genom sitt ursprung en kulturhistoriskt intressant industribyggnad.

Libertas fyr. AGA-fyren från 1931 är en av få återstående gasdrivna fyror i världen och är numera skyddad som byggnadsminne.

Stora Höggarn

Sammanfattande värdering

Stora Höggarn har en stark historisk förankring i sjöfarten kring Stockholm genom farledsläget i Stockholms inlopp. Kulturmiljön karaktäriseras i hög grad genom några bebyggelsehistoriska tidsskikt. Dels är det 1600-, 1700- och det tidiga 1800-talets sjöfartsepok med lämningarna av huvudbyggnad och sjökrog. Dels är det 1890-talets sommarvillaepok. Dels är det industrialismen med oljeindustrins mycket tidiga etablering på ön 1903. I den industriella kulturmiljön innefattas även lämningar av andra världskrigets beredskapstid.

Som kulturmiljö har Stora Höggarn en särprägel, även i Stockholms skärgård som helhet. Grundstrukturen är baserad på sjöfartsepoken och det centrala farledsläget med närheten till Stockholm. Oljeindustrins byggnadsverk, lämningar av nedlagd logistik, och det lilla samhälle som byggdes upp kring industrin står i intressant samspel med äldre epokers lämningar av liv och verksamhet. De olika tids- och verksamhetsepokerna överlagras och kompletterar varandra.

Kulturmiljön ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp.

En fördjupad text med beskrivning av områdets allmänna karaktär, karaktärsdrag och råd och rekommendationer går att ladda ner via stadens webbkarta.

Östra udden med ytterst de fyra cisterner som flyttades dit 1921 och innanför de äldsta cisternerna från 1903-1907.

Den röda byggnaden kallas Kungsholmen och byggdes som arbetarbostäder 1918 på platsen för den tidigare sommarvillan. Kvar från sommarvillan "Norska villan" från 1890, den äldsta bevarade byggnaden på Stora Höggarn i dag.

Det lilla bostadshuset i ost/sydost från ca 1905, i dag en av öns äldsta byggnader.

Litteratur- och källförteckning

Arkiv

Miljö- och stadsbyggnadsnämndens bygglovsarkiv, Lidingö stad

Stadsarkivet, Lidingö stad

Riksarkivet, Stockholm

Tryckta

Ankarberg, Carl-Henrik och Sundberg, Margareta. *Lidingön som sommarort: hur sommargäster byggt och bott på Lidingön i äldre tid*. Lidingö: Lidingö kommun, 1974.

Ankarberg, Carl-Henrik. *Gamla lidingöbilder*. Stockholm: Carlsson i samarbete med Lidingö hembygdsförening, 1988.

Arén, Hans. *Radhuset som folkbostad*. Göteborg: A-husets reprocentral, CTH, 1980

Beijer, Oscar. *Kyrkvikens villaområde: framväxten av villaområdet norr om inre Kyrkviken på Lidingö*. Lidingö, 1995.

Björk, Cecilia, Kallstenius, Per och Reppen, Laila. *Så byggdes husen 1880–2000: arkitektur, konstruktion och material i våra flerbostadshus under 120 år*. Stockholm: Formas, 2003.

Björk, Cecilia, Nordling, Lars och Reppen, Laila. *Så byggdes villan – svensk villarkitektur från 1890 till 2010*. Stockholm: Formas, 2009.

Forsgren, Eric & Forsgren, Nils. *Lidingö, människor och miljöer*. Lidingö: i samarbete med Lidingö hembygdsförening, 1995.

Génetay, Cissela & Lindberg, Ulf. *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval [Elektronisk resurs] grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet, 2014.

Gillenius, Leif & Westrin, Ann-Marie. *Trasthagen, en idyll på Lidingö*. Lidingö: Lidingö kommun, 1988.

Hammarlund-Larsson, Cecilia och Hedenblad, Cecilia. *Lidingö – kulturhistoriska miljöer: kulturmiljöprogram för Lidingö kommun*. Stockholm: Stockholms läns museum, 1990.

Järbe, Bengt. *Fjäderholmarna, nygammalt i ord och bild*. Stockholm: Layout och design Fjäderholmarna, 1987.

Klangemo, Karin och Sävthagen, Ruth (red). *En vital Skärgårdsö, Lidingö: stad i 75 år/ porträtterad av sin hembygdsförening*. Lidingö: Lidingö hembygdsförening 2001.

Lepasoon, Urve. *Byggnaders särdrag: stilhistorisk handbok 1880–1960*. Karlskrona: Boverket, 2001.

Lidingöboken. Lidingö: Lidingö hembygdsförening, 1992–2011.

Lidingö hembygdsförenings skriftserie 1–11. Lidingö: Lidingö hembygdsförening, 1988–

Lindström, Lars G. *Hållplats Gåshaga – en nygammal del av Lidingö*. Lidingö: Lidingö Hembygdsförening, 2000

Pihl Atmer, Ann Katrin. *Sommarnöjet i skärgården: sommarbebyggelse i Stockholms inre skärgård 1860–1915*. Stockholm: Kommittén för Stockholmsforskning, 1987.

Pihl Atmer, Ann Katrin. *Livet som levdes där måste smaka vildmark: sportstugor och friluftsliv 1900–1945*. Stockholm: Stockholmia, 1998.

Robertsson, Stig. *Fem pelare, en vägledning för god byggnadsvård*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag, 2002.

Schumacher, Björn. *Frimurarehemmet på Lidingö 1911–2011*. Lidingö: Brödraföreningen Gustaf Dalén, 2011.

Schumacher, Björn med flera. *Sevärda hus på Lidingö*. Lidingö: Lidingö hembygdsförening, 2012.

Stavenow- Hidemark, Elisabet. *Villabebyggelse i Sverige 1900 – 1925: inflytande från utlandet, idéer, förverkligande*. Stockholm: Nordiska museet, 1971.

Stockholms förstäder och Villasamhällen, Stockholm 1911. Stockholm: Redivia, 1975 (faksimilieuplaga)

Sundstedt, Fredrik. *Lidingön förr och nu*. Stockholm: P.A. Norstedts & Söner, 1932

Unnerbäck, Axel. *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag 2002.

Wedberg, Birger. *Lidingöliv i gamla dar*. Stockholm: Norstedts, 1924

Otryckta

Bebyggelseinventeringar

Nordiska museets undersökning 1947-1950, Lidingö stad

Kulturhistorisk bebyggelse inom Lidingö villastad, sammanställda byggnadsinventeringar av Fil kand Carin Arnborg, Lidingö stad, 1984

Kulturhistorisk bebyggelse inom Skärsätra, Stockby och Gångsätra, sammanställda byggnadsinventeringar av Fil kand Carin Arnborg, Lidingö stad, 1985

Utvärdering av bebyggelseinventeringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse utförda 1971-1986 på Lidingö, gjord av Stockholms läns museum 1993-1994, Lidingö stad, 1995.

Byggnadsinventering flerbostadshus, utförd av Lisa Lantz och Alblin Uller på uppdrag av Lidingö stad, 2009.

Bebyggelsehistorisk byggnadsinventering 2013-2015, utförd av Christer Vik och Erik Holmström på uppdrag av Miljö- och stadsbyggnadskontoret, Lidingö stad, 2013-2015.

Antikvariska förundersökningar, vårdprogram mm
AGA på Lidingö - Antikvarisk förundersökning, utförd av Nyréns arkitektkontor 2007. Lidingö stad.

Bergsätra: arbetarbostäder för AB Gasaccumulator - rapport upprättad av Stockholms läns museum 1994.

Brädgården, Båtbyggaren, Canada - antikvarisk förundersökning, utförd av Restaurator 2008. Lidingö stad.

Canadaradhusen, kvarteret Canada, Lidingö kommun - Vårdprogram för byggnadsminnet - utförd av Wenanders Byrå för Stockholms länsstyrelse 2017.

Einar Rudskog - Lidingös förste stadsarkitekt, kursuppsats av Gerny Kaiser, institutionen för bebyggelsehistoria och byggnadsvård, Stockholms universitet 1986.

Historisk landskapsanalys på Elfvikslandet - rapport utförd av Karin Hallgren och Clas Tollin, avdelningen för agrarhistoria, Sveriges lantbruksuniversitet på uppdrag av Lidingö stad 2002.

Kostern 6 - antikvariskt utlåtande - utförd av Nyréns arkitektkontor 2014. Lidingö stad.

Lidingöbanan: Ursprungliga stationshus och väntkurer längs lidingöbanan – kulturhistorisk byggnadsinventering, utförd av AIX arkitekter AB 2011. Finns i Lidingö stads diarium

Lidingö villastads centrumområde – en kulturhistorisk undersökning, utförd av Carin Arnborg. Lidingö stad 1984

Lidingö stadshus – antikvarisk förundersökning, utförd av AIX arkitekter AB 2012. Lidingö stad

Långängen-Elfviks naturreservat, Lidingö – beslut, beskrivning, skötselplan, Lidingö stad, 2006

Storholmen – kulturhistorisk byggnadsinventering, utförd av Stockholms byggnadsantikvarier AB 2006 för Vaxholms stad. Finns i Lidingö stads diarium

Kv. Missionsskolan 1 – Antikvarisk förundersökning, utförd av Nyréns arkitektkontor 2012. Lidingö stad.

Älviks Gård – översiktlig beskrivning av lantbrukets ekonomibyggnader- av ark. Reima Birko, Lidingö stad, 2002.

Östra yttringe. Utredning av de kulturhistoriska värdena ingående i bebyggelsemiljön vid Östra Yttringe gård, Lidingö Socken – rapport upprättad av Stockholms läns museum 2003.

Övrigt

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, [Fornsök \(raa.se\)](https://raa.se)

Textmaterialet i del 2 har faktagranskats 2024 av en arbetsgrupp från Lidingö hembygdsförening bestående av Marianne Råberg, Carl-Henrik Ankarberg, Ulla Larsson och Margareta Borgelin.

Eventuella kvarstående faktafel i textmaterialet tar Miljö- och stadsbyggnadskontoret ansvar för.